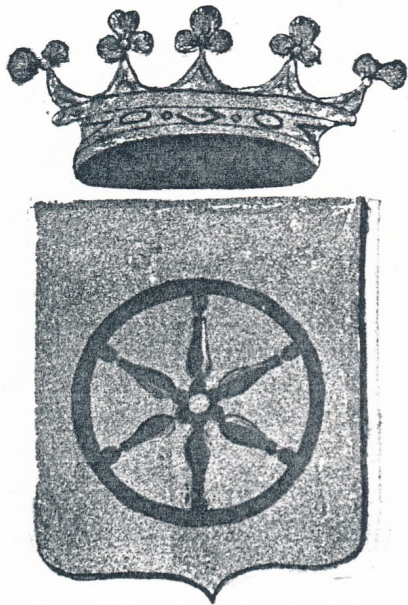
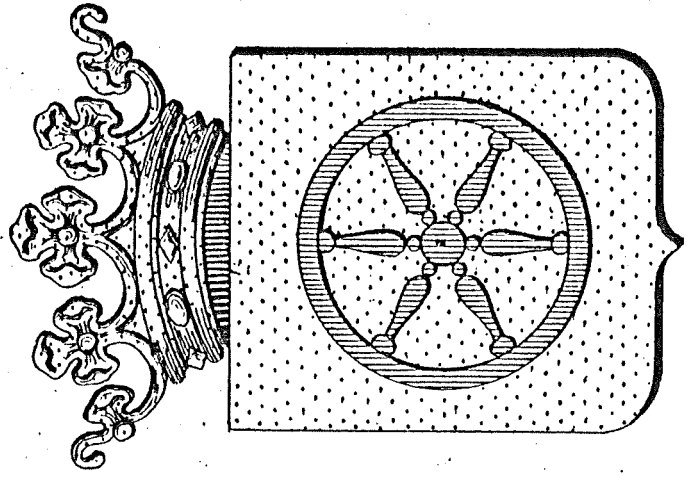


BEWAARPLAATS	ARCHIEF/COLLECTIE	INV./CAT.NR.	FOTONEGATIEF PLAATS EN NR.	AFGIETSEL PLAATS EN NR.	NR.
RANM	Prov. Instuur	4307		Eigendom Stichting BRABANTS HEEM	
DATUM:		Kopie 1259		ZEGEL VAN	
				Heusden	
				FUNCTIE	
				RANDSCHRIFT	
				ZEGELCLAUSULE	
				VOORSTELLING	
MATERIAAL	KLEUR	VORM	MAAT	STAAT	BEVESTIGING
					CONTRAZE





HEUSDEN.

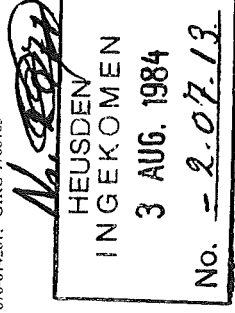
77.

HOGERAAD VAN ADEL

No. 84/134

2514 JT 'S-GRAVENHAGE, 2 augustus 1984
NASSAULAAN 18
TEL. 070-614281 - GIRO 1768105

Onderwerp: gemeentewapen



Bijlagen:

In antwoord op Uw brief van 24 april 1984 heb ik - met excuses voor de late beantwoording daarvan - de eer U het volgende mede te delen.

Het door U toegezonden wapen betreft de heren van Heusden en is dus een familiewapen, zoals dat er normaliter ook pleegt uit te zien. Met betrekking tot de overheidsheraldiek gelden andere regels voor de samenstelling van een wapen. Er is hier nimmer sprake van het toevoegen van een helm en zijn versierelen (dekkleden, helmteken etc.); wel is een kroon gebruikelijk. Het wapen, zoals op 16 juli 1817 (de door U genoemde datum 17 augustus 1946 moet op een misverstand berusten) voor Uw gemeente bevestigd, is dus geheel correct.

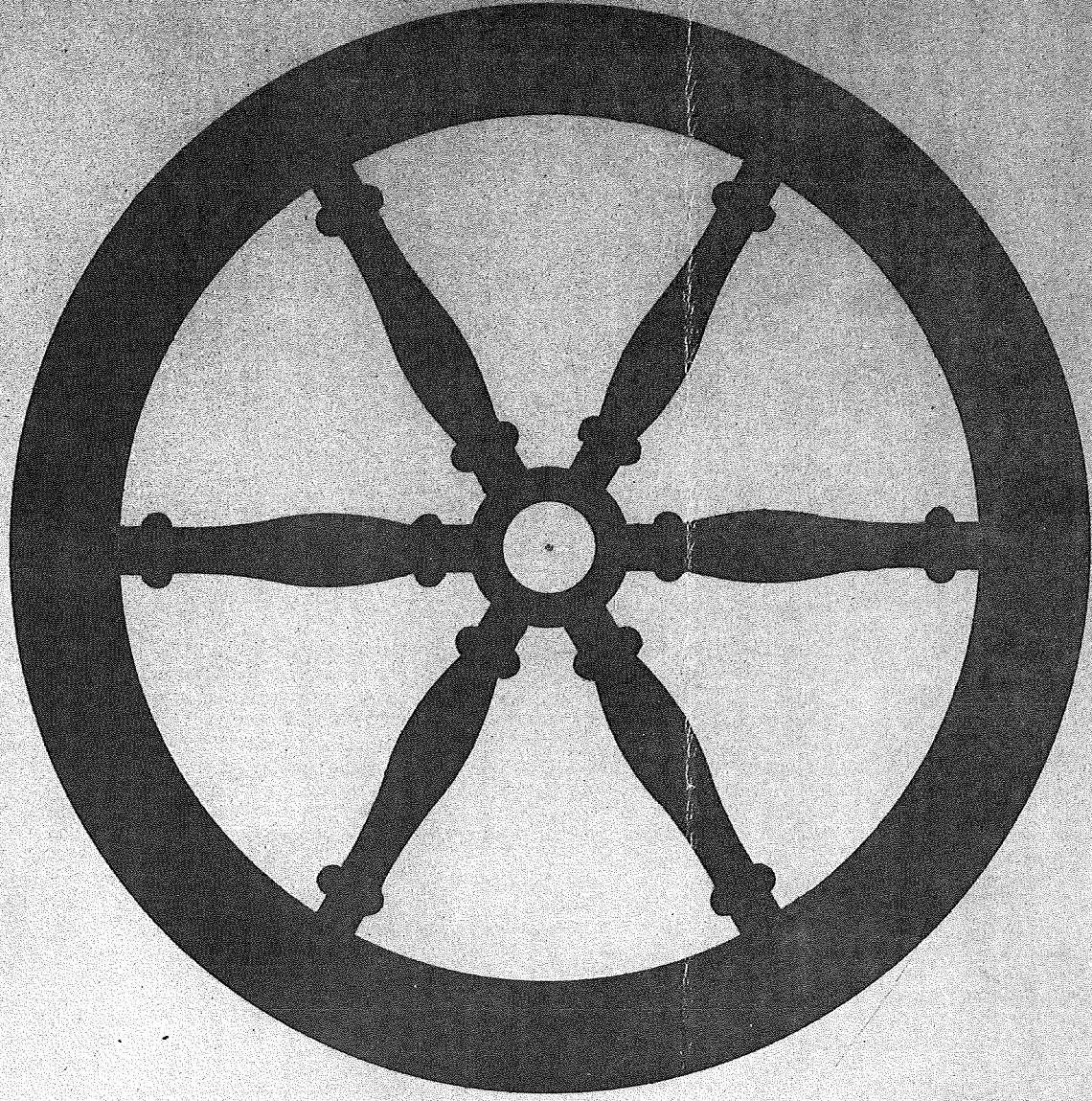
AER DE GEMEENTEBLID IN
DE WAPEN VAN
DE RAAD VAN
12 FEB. 1985
N. O. Schutte

DE SECRETARIS VAN DE
HOGERAAD VAN ADEL,

N. O. Schutte
Mr. O. Schutte.

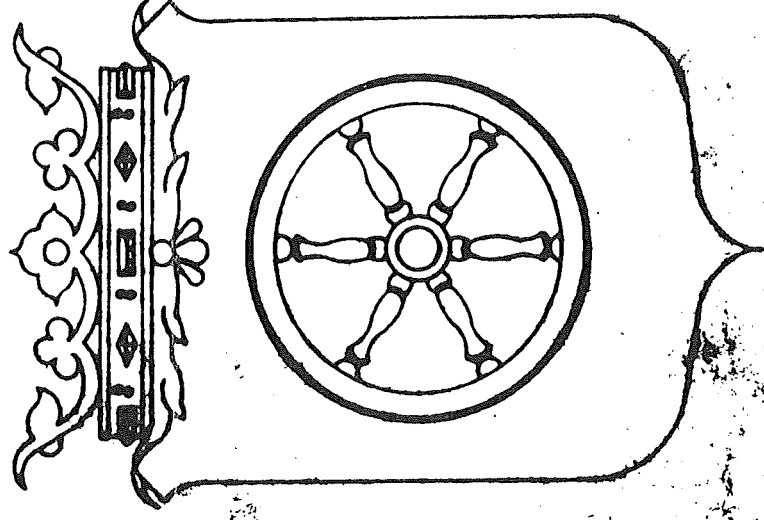
Burgemeester en wethouders
van de gemeente
H E U S D E N.

ADVIES					
afd:	<i>Archivaris om te overnemen</i>				
A.Z.					
Fin.					
S.Z.					
GWZ.					
Paraaf:		Besl. B. & W. d.d.			
Afd. chef	<i>us</i>	Secr.		Cf. adv.	Bespr.
Dat.	<i>20/8.84</i>	Dat.		B.	
Div.		Dat.		W.	<i>us</i>
		Dat.		W.	<i>us</i>



GEMEENTE HEUSDEN WAPEL ZONDER KROON. van zoud.
EEN ROOD RAD OP EEN VELD VAN GOUD. 3 robyn (rood)
13 parcels (wit) 2 anagel (groen). SEP. 21 JULI 78. Pruz.

HEUSDEN



Een rood rad op een veld van goud, voorzien van
3 robijnen (rood), 13 parels (wit) en 2 smaragden (groen)

Mijne in de vorige jaargang reeds geschreven artikelen over Brabantse stedelijke superlibris, namelijk die van Den Bosch en Breda worden thans over dat van Heusden voortgezet 1). Ik doe dit met te meer genoegen, omdat weder op een andere eigenaardigheid daarvan gewezen kan worden. Zelfs is het de reden, waarom ik ditmaal een ander bovenschrift gekozen heb.

Uit mijn genoemde beschouwingen heeft men het gebruik leren kennen, een, dat overigens in Noord-Nederland vrijwel algemeen en ook in het tegenwoordige België niet onbekend was, om aan de leerlingen van stedelijke Latijnse scholen als prijzen boeken te schenken, waarvan de band versierd en met name van het stedelijke wapen in de vorm van een superlibris versierd was.

Thans volgt het Heusdens superlibris, dat door mij op de band van een werk in de bibliotheek van het Prov. Genootschap te 's-Hertogenbosch werd aangetroffen.

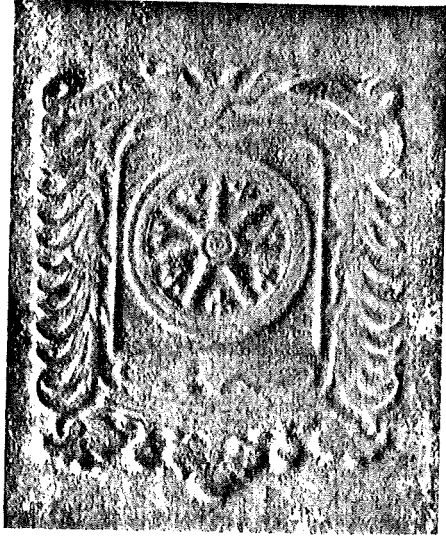
Hoewel de prijslijst verdwenen, vermoedelijk uitgescheurd is, behoeft men er niet aan te twifelen, of het boek is een prijs der stedelijke Latijnse School geweest.

De vorm van dit superlibris is hen, die mijn voorgaande artikelen lezen, niet onbekend: men ziet het stadswapen, gedeelt met een kroon en omgeven, ditmaal door twee palmtakken, een destijds ook voor andere wapens gebruikelijk ornamēt, waaronder een spreukband.

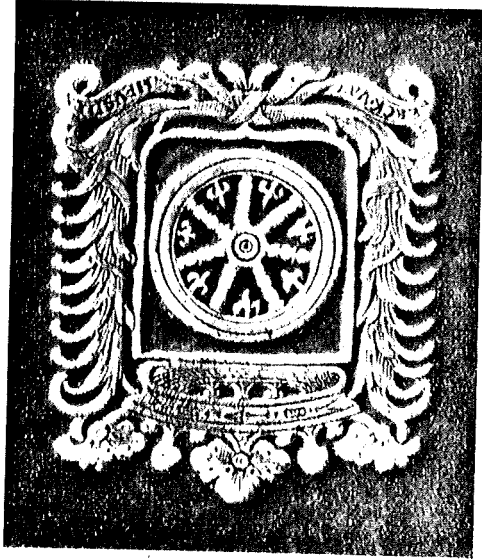
Jammer genoeg is de band zeer versleten en dus de inhoud daarvan zeer onduidelijk. Daarom is een beter bewaarde variant, namelijk het superlibris der Hervormde Gemeente van Heusden toegevoegd 2). Het enig verschil tussēn beide bestaat

1) Zie Brab. Leeuw jg. 4 biz. 7, 19 en 123. Plegtige Ampts-Overdraging aan Hendrik Schouw, beroepde leeraar, door Thilman van Walraven, Rustend dienaar te Heusden. Te Dordrecht by Johannes van den Kieboom, Boekverkooper in het Steegoversloot, op den hoek van de Augustijnekamp. MDCCXLVIII. 40. Band van zwart gespikkeld bruin leder met gouddruk. Archief der Herv. Gem. v. Heusden no. 92.
2) J. F. Martinet, Kort begrip der Waereld-Historie voor de Jeugd te Amsterdam by Johannes Alhart. MDCCCLXXXIX. In 160. Perkkamēten band met gouddruk. Bibl. Prov. Gen. v. K. en W. in N.Br. no. 42 G 31.

in de inhoud van de spreukband. In het eerste geval leest men: De stad van Heusden en in het tweede De kerk van Heusden. Men verwonderde zich er niet over, dat ook de kerk het stadswapen voert, want de scherp en voert, want de scherding van kerk en staat, voor zover bestaande, gold niet het wapen, maar het zegel. Men merke ook terloops op, dat het Heusdens rad niet zes, als gebruikelijk, maar zeven spaken heeft, waaruit is af te leiden, dat het eerste getal er van niet essentieel, maar bijkomstig en slechts



door immemoriaal gebruik gewettigd is. Het meest moet echter de wijze de aandacht trekken, waarop de schoolprijs dicht gebonden werd, namelijk met twee strikken, die, oorspronkelijk aanwezig, thans atgesneden zijn, hoevel de restanten er van nog volstaan om mijn betoog te steunen. Elke strik is uit een rood en een wit zijden lint samengesteld geweest, welke linten bovendien de bijzonderheid tonen, dat de kleuren er van kruislings overeenstemmen.



Het was oudtjds vanzelfsprekend, dat een stad van enige aanzien hare kleuren op meerdere wijzen toonde. Men bracht ze op stedelijke gebouwen aan, kleepte daarin de stadsdiens-

bruik van rood-witte strikken te Heusden in een bijzonder licht te staan, want ook deze stad voerde in haar wapen van rood en keel. Ik ben er dan ook van overtuigd, dat de overeenkomst van emails en kleuren in enig bepaald geval niet vanzelfsprekend is en dat de laatste, bij uiterlijke gelijkenis, niet van de eerste behoeven te zijn afgeleid.

Ik ga hier op deze kwestie niet nader in en bepaal mij er toe er op te wijzen, dat het verband tussen emails en kleuren, beide als technische termen genomen, zoals bestaande, geen direct is en alsof de laatste, indien thans niet meer bekend, uit de eerste als het ware mechanisch zouden kunnen worden afgeleid.

s-Hertogenbosch.
J. P. W. A. Smith.

TAN (DE) LUYTELAER

De kleine heerlijkheid Eckart, gelegen benoorden Eindhoven, nabij Woensel en Nuenen, kende een tweetal voorname hofsleden en naar deze genoemde buurten: de *Hetsrode* en de *Luytelær*. Naar elk dezer twee werden een of meer families genoemd, en de telgen daarvan verspreidden zich aldoor verder. Zo kwamen er van de v. (d.) Luytelæers sommige in *Aarle-Rixtel* (A), andere in *Helmond* (B) terecht, terwijl toch niet weinigen ook in of nabij het *stamoord* (C) bleven verwijlen.

A. In *Aarle-Rixtel*.

Dieltis Hendrickx v. (d.) L. en descendenten.

De doop-, trouw- en overlijdensregisters van dit dorp, bestuurd in de Rijks-Archiefbewaarplaatsen te 's-Bosch, alsmede tocol, stellen ons in staat het navolgende genealogisch fragment op te stellen.

Sommige leden van deze familie komen door huwelijk in Helmond terecht, alwaar toen reeds sedert een eeuw een gelijknamige familie gevestigd was; tot meer dan een vermoeden omtrent hun weder onderlinge samenhang en die met de Leckhartse v. (d.) Luytelæers konden we echter niet geraken. Met de zeer schaarse gegevens, die de voormelde doopboe-

ren en merkte het eigendom er mede. De overblijfselen of sporen er van zijn echter bijna altijd verdwenen, het zij de stouwen versleten of de belangstelling er voor vergaan is. Na het Ancien Régime hechte men aan dergelijke kleuren, deels om principiele redenen, deels uit onverschilligheid niet meer. Zo heeft het mij bijvoorbeeld moeite gekost om de stouwen van Breda tot de Middeleeuwen en zelfs tot de tijd van haar ontstaan op te voeren⁴⁾. Nog bezwaarlijker is het bewijs, dat men ze in de 17de eeuw, toen zij op schoolprizen der stad werden toegepast⁵⁾, nog voor meer dan een versiering hield. Toch gelooft ik daaraan en wel op grond, dat men ter zeldere tijd voor het zeldde doel oranjeblint begon te gebruiken, daarmede de prins-stadhouder, die heer van Breda was, op een bijzondere wijze willende eren⁶⁾.

Ik bedoel daarmede niet te zeggen, dat de betekenis van de stadskleuren namelijk rood-wit en van het oranje de zelfde was, maar slechts, dat men de zin voor symboliek der kleuren niet verloren had.

Wellicht acht men het feit, dat te Breda de stadskleuren en die der strikken der stedelijke schoolprizen de zelfde waren, geen voldoende bewijs, dat dit ook te Heusden het geval geweest is. Er zijn echter genoeg andere steden, waar dit evenzeer het geval was. In de eerste plaats wijs ik daartoe op de stad Utrecht, waar ook met rood-wit gestrikt werd, en men zal mij daarin aansponds bijvallen op grond, dat de stad blijkens haar wapen van keel en zilver voerde.

Ik noem nog meer dergelijke gevallen van steden, die de zelfde wapenemails en strikkenkleuren als Utrecht hebben, als Amersfoort, Doesburg, Dordrecht, Gouda, Leiden en Vlissingen. Ook vond men te Culemborg, Schiedam en Zierikzee het zelfde samengaan, maar dan van keel (of rood) en goud (of geel), resp. van goud (of geel) en sabel (of zwart) alsmede van keel (of rood) en sabel (of zwart).

Er zijn echter ook uitzonderingen. Enkhuzen voerde in haar wapen van azuur en zilver, maar strikte haar schoolprizen in rood en wit. De wapenemails van Gorinchem zijn keel en goud, maar de strikken rood-wit. Zodoende komt het ge-

4) Het wapen van Breda. In Jaarboek v.d. Gesch.- en Oudh.k. Kring van St. en Land v. Breda De Oranjesboom, 1919 fo. 17 seg.
5) Oudere schoolprizen zijn mij niet bekend. Een dergelijke band van na 1687 is in het bezit van mr. Oldewelt, de gemeente-archivaris van Amsterdam.
6) Oranje lint werd minstens reeds in 1657 gebezigd.

Noordbrabantse Commissie voor Wapen-
en Vlaggenkunde
t.a.v. de heer J.Th.M. Meissen
Purmerstraat 14
5628 HE EINDHOVEN

Ons kenmerk DV

Uw kenmerk
Uw brief van

behandeld door
Doorkiesnr.tel.

A.G. van der Velden-Broersma
707

Onderwerp
Bijlage(n)

Gemeentewapen
1

Datum
Verz.

26 mei 1999

Geachte heer Meissen,

Refererend aan het telefoongesprek van enige dagen geleden, bevestig ik hierbij de afspraak voor een oriënterend gesprek ten behoeve van een te ontwikkelen gemeentewapen voor de gemeente Heusden **op vrijdag 04 juni aanstaande om 10.00 uur** in het gemeentehuis, locatie Vijlmen, Julianastraat 34.

Postadres
Gemeente Heusden
Postbus 41
5250 AA Vijlmen

Bij dit gesprek zullen tevens aanwezig zijn de heer A. de Graaff, stafmedewerker Archiefzaken gemeente Heusden, de heer T. v.d. Aalst, streekarchivaris, de heer A.N. v.d. Lee, voorzitter van de Vereniging Heemkundekring Onsenoort en ondergetekende, kabinetsmedewerker gemeente Heusden.

Bezoekadressen
Julianastraat 34
Vijlmen

Op uw verzoek treft u in de bijlage aan plattegrond van Vijlmen aan. De Julianastraat is geel gemarkeerd.

Raadhuisplein 16
Drunen
Stationstraat 8
Drunen

Met vriendelijke groet,

Telefoon
(073) 513 17 89
Fax
(073) 513 17 99

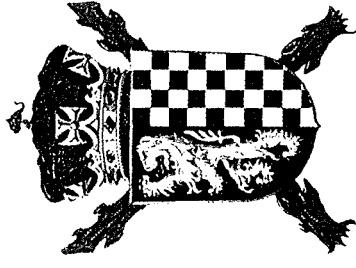
Dinje van der Velden

NOORDBRABANTSE COMMISSIE VOOR WAPEN- EN VLAGGENKUNDE

van de stichting Brabants Heem

secretariaat:

Purmerstraat 14
5628 HE Eindhoven
tel. 040-242 30 23
j.melssen@chello.nl



Gemeente Heusden

t.a.v. mevr. Dinie van der Velden
Postbus 41, 5250 AA Vlijmen

uw kenmerk: DV

ons kenmerk: sH-MB/He/03

datum: 4 juni 1999

onderwerp: wapen en vlag

Beste Dinie

Een vruchtbare bijeenkomst vanmorgen. Zelden heb ik in een werkgroep zitting gehad, die zo snel met een unaniem standpunt kon komen.

Nadat ik je vanmiddag belde over de tekeningen van de vlaggen, ben ik nog even door gegaan en heb ook het gemeentewapen met de leeuwen 'gemaakt', zodat je een idee krijgt van wat het zou kunnen worden. Rad, leeuwen en kroon kunnen door de tekenaar een andere vorm krijgen; elke tekenaar heeft immers zijn eigen stijl! De 'grond' onder het wapen-ensemble kan een andere vorm en/of een andere kleur krijgen; dat moeten we tijdens de volgende bijeenkomst maar bepalen. Ik begreep vanmorgen dat de werkgroepleden dit onderdeel zo eenvoudig mogelijk willen houden, doch het moest wel meer zijn dan een simpele 'plank'.

Zoals beloofd doe ik hierbij kopieën uit het 'Rapport betreffende herziening van de wapens van gemeenten en de instelling van wapens voor de dorpen in het samenwerkingsgebied 's-Hertogenbosch' (mei 1993) en het gelijknamige rapport voor 'Midden-Brabant' (november 1993) toekomen. Uit eerstgenoemd rapport betreft het de bladzijden betreffende Vlijmen, Nieuwkuijk en Onsenoort, uit laatstgenoemd rapport Drunen, Heusden, Doeveren, Hedikhuizen, Heesbeen en Oudheusden.

Eveneens toegezegd werden de commissie-circulaires betreffende de criteria, de procedure vaststelling, bescherming, vlagprotocol en dorpswapens en -vlaggen. Exemplaren daarvan heb ik ingesloten.

De reiskosten zal ik declareren na de laatste bijeenkomst; ik vraag daarvoor de kilometervergoeding die bij de desbetreffende gemeente gebruikelijk is. Voor advisering door de commissie wordt normaliter een vergoeding gevraagd. Een en ander zal afhangen van het werk dat uiteindelijk moet worden verricht. Standaard rekent de commissie voor haar inzet een exemplaar van de nieuwe gemeentevlag (normaal formaat) tot de vergoeding die aan de commissie wordt gegeven, evenals kopieën van alle relevante stukken ten behoeve van het commissie-dossier. Deze laatste dienen ook als basis voor het verslag dat in het vlugschrift van de commissie zal worden gepubliceerd.

Mocht je hierover nog vragen of opmerkingen hebben, dan hoor ik dat graag.

Tot 16 juli a.s.

Met vriendelijke groet,

Jan Melssen, secretaris

C O N C E P T

Beknopt verslag van de werkgroep Gemeentewapen en Gemeentevlag

Aanwezig :

de heer J.Th.M. Melssen van de Noordbrabantse Commissie voor Wapen- en Vlaggenkunde
de heer T. v.d. Aalst van het Streekarchief
de heer A.N. v.d. Lee van de Vereniging Heemkundekring Onsenoort
de heer A. de Graaff van de gemeente Heusden
mevrouw D. van der Velden van de gemeente Heusden

Datum: 04 juni 1999

Deze vergadering is belegd om te komen tot een voorstel voor een nieuw gemeentewapen en een gemeentevlag voor de nieuwe gemeente Heusden.

I. GEMEENTEWAPEN

De wapens van de gemeente Drunen, Heusden en Vlijmen zijn onder de loupe genomen. Het wapens van Drunen, Heusden en Vlijmen zijn uniek in hun soort. Ook heeft men de mogelijkheid bekeken om onderdelen van de 3 verschillende wapens te combineren in een nieuw wapen, echter dit komt neer op een wangedrocht. Een te overladen wapen zou volgens de heer Melssen ook niet worden geaccepteerd door de Hoge Raad van Adel.

Al pratende komt men tot een optie om uit te gaan van het wapen van Heusden, hetgeen ook weer een link geeft met de naam van onze nieuwe gemeente.
Dit doet absoluut niets af aan de waarde van de wapens van Drunen en Vlijmen.

Waarom men van dit wapen uitgaat, heeft eveneens te maken met het feit dat het zesspakige rad ook voorkomt in de wapens van een aantal opgeheven gemeenten, die nu deel uitmaken van de gemeente Heusden.

Het zesspakige rad wordt ondermeer gebruikt in de wapens van de volgende voormalige gemeenten: Doeveren, Heesbeen, Hedikhuizen, Vlijmen en Oudheusden.

Tevens komt het rad voor in het wapen van Onsenoort en Nieuwkuijk en wordt het gebruikt voor de dorpen Elshout en Haarsteeg.

Er zijn 3 mogelijkheden om het wapen van de voormalige gemeente Heusden te gebruiken voor het nieuwe wapen:

1. hetzelfde wapen gebruiken
2. hetzelfde wapen, echter zonder kroon
3. hetzelfde wapen gebruiken en twee schildhouders toevoegen

Wanneer de kroon zou worden weggehaald, kan dit in de toekomst moeilijk weer worden teruggedraaid.

Optie 2 wordt niet voorgestaan, omdat het hier een historische kroon betreft die verwijst naar de stadsstatus van Heusden.

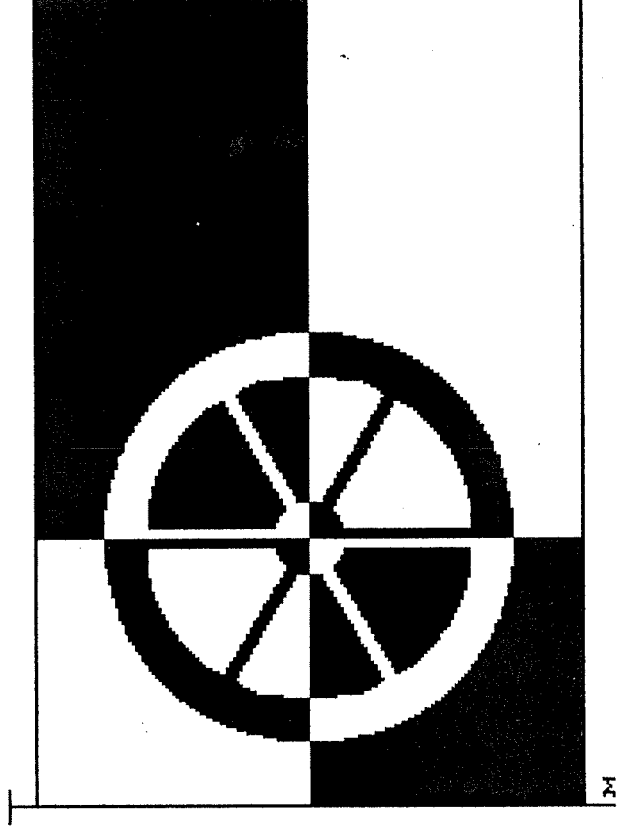
Aan mogelijkheid 3 geven de aanwezigheid de voorkeur, dus handhaving van de kroon en toevoeging van twee schildhouders in de vorm van twee Hollandse leeuwen, een combinatie waarop alleen het wapen van Heusden recht heeft.

HEUSDEN (gemeente)

Gemeentevlag

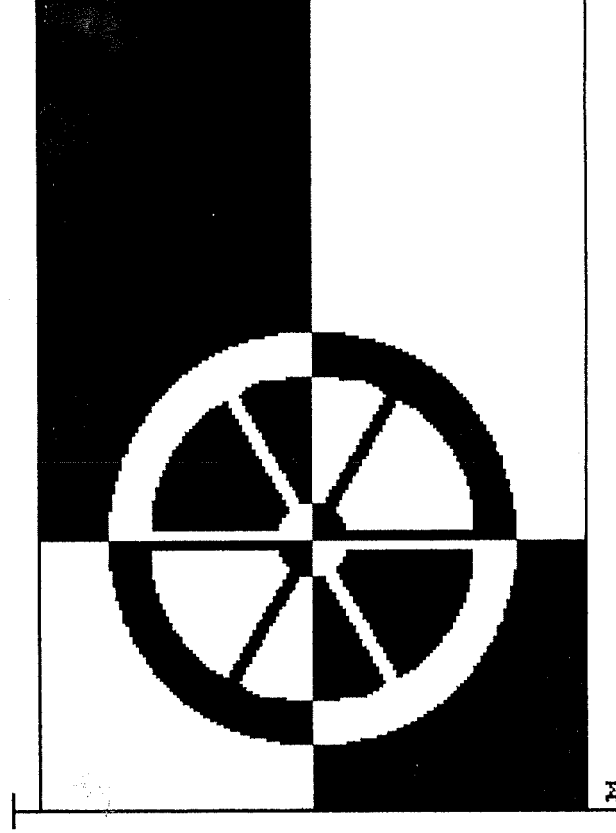
Voorstel 1

Gevierdeeld over eenderde van de vlaglengte van geel en rood en op het snijpunt van de delingslijnen een zesspakig rad met een hoogte van $\frac{3}{4}$ van de vlaghoogte, van het een in het ander.



Voorstel 2

Gevierdeeld over eenderde van de vlaglengte van geel en blauw en op het snijpunt van de delingslijnen een zesspakig rad met een hoogte van $\frac{3}{4}$ van de vlaghoogte, van rood op geel en geel op blauw.



HEUSDEN (gemeente)

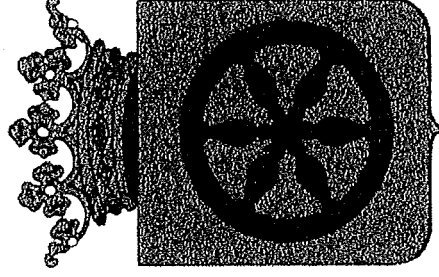
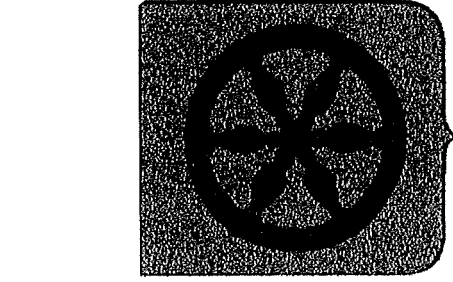
Gemeentewapen

Voorstel 1

In goud een zesspakig rad van keel.

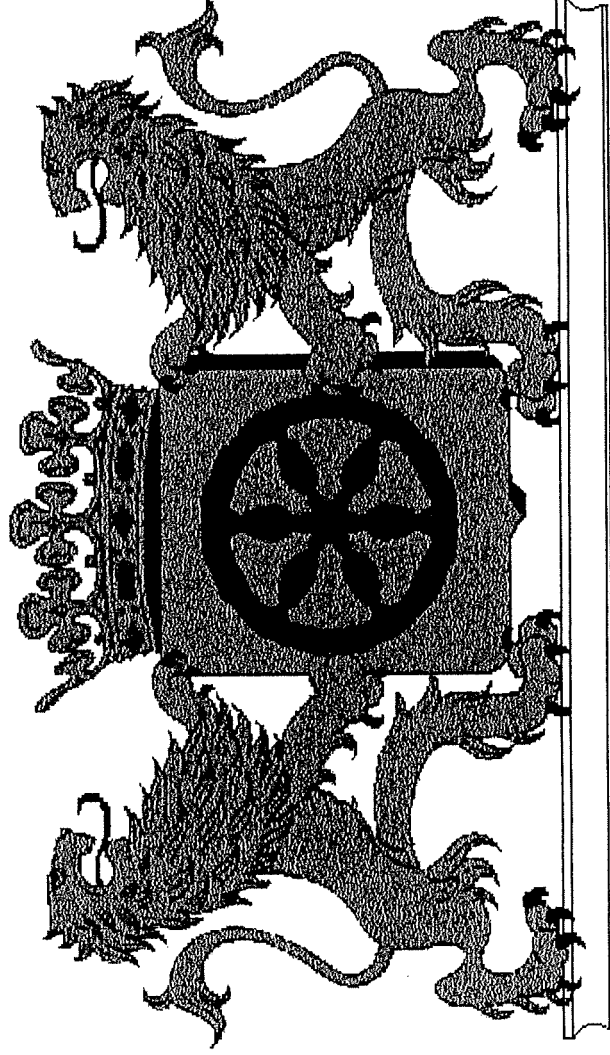
Voorstel 2

In goud een zesspakig rad van keel. Het schild gedekt met een gouden kroon van vijf bladeren.



Voorstel 3

In goud een zesspakig rad van keel. Het schild gedekt met een gouden kroon van vijf bladeren en gehouden door twee leeuwen van goud, getongd en genageld van azuur.



hgr

secretariaat:
Purmerstraat 14
5628 HE Eindhoven
tel. 040-242 30 23
j.melssen@chello.nl

Gemeente Heusden
t.a.v. de heer Ad de Graaff
Postbus 41, 5250 AA Vlijmen


uw kenmerk: DV
ons kenmerk: sH-MB/He/04
datum: 22 juni 1999
onderwerp: wapen

Beste Ad

Naar aanleiding van ons telefoongesprek van heden, zend ik je hierbij een nieuw blad met de wapenvoorstellen voor Heusden. De schildhouders zijn aangepast, evenals de omschrijving die daarbij hoort. Sorry voor de fout.

Tot 16 juli a.s.

Met vriendelijke groet,



Jan Melssen, secretaris

secretariaat:

Purmerstraat 14
5628 HE Eindhoven
tel. 040-242 30 23
j.melssen@chello.nl

Gemeente Heusden
t.a.v. mevr. Dinie van der Velden
Postbus 41, 5250 AA Vlijmen

uw kenmerk: DV
ons kenmerk: sH-MB/He/04
datum: 19 juli 1999
onderwerp: wapen en vlag

Beste Dinie

Ingesloten de in het weekend gemaakte notitie, die in vanavond nog wat heb aangepast naar aanleiding van mijn gesprek van heden met de secretaris van de Hoge Raad van Adel.

Daarbij gevoegd de tekeningen met de verschillende combinaties van de leeuwen, zowel met als zonder de Drumense duinen en het kabbelende Maaswater.

Als de afbeelding van het wapen met de twee leeuwen al door de Hoge Raad van Adel wordt geaccepteerd, dan nog voelt genoemde secretaris niets voor de invulling van beide leeuwen als een Brabantse en een Hollandse leeuw. Ik kan daar wel in meegaan (zie de tekst onder schildhouders), maar zou toch willen voorstellen dat eerst toch te proberen. Ook al zijn de leeuwen in de wel voor de Hoge Raad van Adel acceptabele kleuren identiek aan de Brabantse, dat wordt evenwel niet als zodanig in de stukken beschreven. Dat die uitleg er achteraf door het gemeentebestuur aan kan worden gegeven, staat los van dit feit.

Ik ga er voorlopig van uit dat de werkgroep klaar is met het opgedragen werk.

Mocht je hierover nog vragen of opmerkingen hebben, dan hoor ik dat graag.

Met vriendelijke groet,

Jan Melssen, secretaris

M E M O R A N D U M


Aan: Dinie, Anton, Jan en Tom
Van: Ad de Graaff
Datum: 16 augustus 1999
Onderwerp: gemeentewapen en gemeentevlag

Waarde collegae-werkgroepleden !!

Bijgaand de definitieve notitie gemeentewapen en -vlag. Zoals jullie zien is de notitie een stuk uitgebreider dan het 2^e concept. De reden hiervan is dat Jan mij een "verhaal" ter onderbouwing van het een en ander heeft gestuurd dat ik nagenoeg compleet in de definitieve notitie heb kunnen opnemen. Mochten jullie nog opmerkingen hebben dan hoor ik dat graag voor a.s. vrijdag 20 augustus.

Het ligt in de bedoeling dat Dinie en ik de notitie volgende week doorspreken met de burgemeester, waarna het verhaal aan burgemeester en wethouders kan worden toegezonden.

Daarna vindt dan behandeling plaats in commissie en raad.

Groeten !!

Ad

Gemeentevlag

Het is gebruikelijk (zie de reeds eerder genoemde Criteria inzake nieuwe gemeentewapens en -vlaggen) dat in een vlag de kleuren van het wapen een afspiegeling vinden. Op basis van het hiervoor voorgestelde wapen, zou de omschrijving van de gemeentevlag als volgt kunnen luiden:

"Gevierdeeld over eenderde van de vlaglengte van geel en blauw en op het snijpunt van de delingslijnen een zesspakig rad met een hoogte van $\frac{3}{4}$ van de vlaghoogte, van rood op geel en geel op blauw."

Hierbij zij opgemerkt dat de kleur blauw refereert aan het blauw uit de gemeentewapens van Drunen en Vijlmen, maar tevens aan het blauw van (tong en nagels en) het water onder het gemeentewapen.

Heusden, 16 augustus 1999.

De werkgroep gemeentewapen en -vlag,

Mevr. A.G. van der Velden - Broersma
T.T.A.B.M. van der Aalst
A.L. de Graaff
A.N. van der Lee
J.Th.M. Meissen

Heusden, 100899/JM/adg/

NOTITIE INZAKE EEN NIEUW GEMEENTEWAPEN EN GEMEENTEVLAG

Inleiding

Per 1 januari 1997 werden de gemeenten Drunen, Heusden en Vlijmen samengevoegd tot de nieuwe gemeente Heusden.

De Stuurgroep stelde vóór die datum voor gebruik op o.a. briefpapier een voorlopig logo vast.

Bij besluit van 14 april 1998 is door de gemeenteraad een nieuw, maar nu definitief logo vastgesteld.

Als gemeentewapen, o.a. in gebruik ten behoeve van de burgerlijke stand, bleef het wapen van de voormalige gemeente Heusden voorlopig gehandhaafd.

Bij besluit van burgemeester en wethouders van 2 december 1998 heeft het college van burgemeester en wethouders besloten een werkgroep in het leven te roepen, welke een voorstel zou moeten doen met betrekking tot de vaststelling van een nieuw gemeentewapen en een nieuwe gemeentevlag.

De werkgroep werd als volgt samengesteld:

Mevrouw D. van der Velden, medewerkster kabinetzaken gemeente Heusden;
De heer T.T.A.B.M. van der Aalst, streekarchivaris Land van Heusden en Altena;
De heer A.L. de Graaff, stafmedewerker archiefzaken gemeente Heusden;
De heer A.N. van der Lee, voorzitter Heemkundevereniging Onsenoort;
De heer J.Th.M. Melssen, secretaris Noordbrabantse commissie voor wapen- en vlaggenkunde.

In een tweetal vergaderingen (4 juni en 16 juli 1999) heeft de werkgroep zich over de betreffende materie gebogen.

Een en ander leidde tot het volgende unanieme voorstel.

De werkgroep heeft daarbij de hierbij gevoegde "criteria inzake nieuwe gemeentewapens en -vlaggen" (bijlage 1) als leidraad genomen.

Gemeentewapen

Bij de vaststelling van een wapen voor een nieuw gevormde gemeente staan vier mogelijkheden open, t.w.:

1. er wordt een geheel nieuw wapen ontworpen;
2. er wordt een nieuw wapen vastgesteld, waarbij de oude wapens worden samengevoegd tot één nieuw wapen;
3. er wordt een nieuw wapen vastgesteld, waarbij onderdelen van de wapens van de opgeheven gemeenten worden gebruikt;
4. men gebruikt het wapen van de gemeente waarvan de nieuwe gemeente haar naam heeft ontvangen, met dien verstande dat verbeteringen aan dat wapen, indien historische gegevens hier toe aanleiding geven, aangebracht kunnen worden.

Ad 1. Van deze mogelijkheid wordt in het algemeen alleen gebruik gemaakt als ook sprake is

van een nieuwe gemeentenaam. Aangezien dit niet aan de orde is wordt van deze mogelijkheid afgezien.

Ad 2 en 3. De werkgroep heeft de mogelijkheid bekeken om (onderdelen van) de drie wapens van de opgeheven gemeenten samen te voegen tot een nieuw wapen. Zo'n wapen zou niet voldoen aan de eis van eenvoud en herkenbaarheid. Bovendien zou dit leiden tot een – heraldisch - wangedrocht. Dit doet overigens niets af van de waarde van de wapens van de opgeheven gemeenten,

Ervaring elders leert voorts dat een te overladen wapen niet kan rekenen op een positief advies van de Hoge Raad van Adel. (zie voorts onder 4c)

Ad 4. De werkgroep is er sterk voorstander van om van deze optie gebruik te maken. Deze mening wordt gedeeld door de Noordbrabantse Commissie voor Wapen- en Vlaggenkunde. De secretaris hiervan maakt overigens deel uit van de werkgroep.

Het wapen van de voormalige gemeente Heusden voldoet in hoge mate aan de gestelde criteria, t.w.:

a. eenvoud en herkenbaarheid.

De voorstelling is eenvoudig en goed herkenbaar.

b. cultuur-historische waarden.

Het oudst bekende zegel, waarop dit wapen teruggaat, moet van vóór 1330 dateren, ook al is de oudste tot heden bekende afdruk eerst uit 1419. De stad Heusden is dit wapen blijven gebruiken, ook nadat het geslacht van de heren van Heusden in 1330 met Jan V van Heusden was uitgestorven.

c. bindende elementen.

Inventarisatie van de in het verleden gebruikte kentekens levert het volgende beeld op: één wapen met pijl en boog uit 1797 (Drunen), één (familie)wapen met 3 kussens (Herpt) en négen keer een rad met zes spaken (t.w. Doeveren, Heesbeen, Hedikhuizen, Vlijmen, Oudheusden, Elshout, Onsenoort, Nieuwkuijk en natuurlijk van Heusden zelf).

De conclusie mag dan ook zijn dat een wapen met een zespakig rad recht doet aan de basissenmerken eenvoud en herkenbaarheid en dat de voorstelling in ieder geval van historische aard is en bovendien veel ouder (1247) dan het eind 18^{de}-eeuwse wapen van Drunen, waarvan herkomst en betekenis nog niet bekend zijn. Door te kiezen voor één rad voldoet het wapen ook aan de eis dat het een minimum aan gestileerde beelden bevat.

Redenen te over dunkt de werkgroep om het wapen van de voormalige gemeente Heusden als uitgangspunt te nemen.

Hierbij doen zich twee mogelijkheden voor:

a. hetzelfde wapen blijft ongewijzigd in gebruik;

b. hetzelfde wapen blijft in gebruik, echter in aangepaste vorm

Ad a. De werkgroep is hier geen voorstander van. Aangezien er een nieuwe gemeente is ontstaan, zou dit kunnen worden benadrukt door een aangepast wapen.

Ad b. De werkgroep is sterke voorstander van deze optie.

Op de diverse facetten die hierop betrekking hebben wordt hierna nader ingegaan.

Kleuren

De in Noord-Brabant veel voorkomende rijkskleuren blauw en goud – bijvoorbeeld in Drunen en Vlijmen – worden vervangen door de uit historische gegevens bekende kleuren, of – indien deze niet bekend zijn – door de kleuren van het historische wapen van de regio waarin de desbetreffende gemeente is gelegen.

De historische kleuren van Heusden zijn bekend: rood op goud (zie o.m. de 14^{de}- en 15^{de}- eeuwse wapenboeken Bellenville, Gelre, Huldberg en Gulden Vlies). De daarvan afgeleide wapens bezaten een andere kleur, waardoor sprake was van breuken van het oorspronkelijke wapen. De kleuren van het Land van Heusden, waartoe een groot aantal kernen in de nieuwe gemeente heeft behoord, waren die van de stad Heusden.

Het wapen kan dus worden uitgevoerd in de primaire kleuren rood en goud.

Kroon

Tenzij uit historisch onderzoek blijkt dat in het verleden een andere kroon is gevoerd, worden gemeentewapens voorzien van een zogenaamde gemeentekroon van drie bladeren en twee parels, als teken van de gemeentelijke autonomie. Inventarisatie van de Noordbrabantse Commissie voor Wapen- en Vlaggenkunde leert dat binnen het grondgebied van de nieuwe gemeente in het verleden een tweetal kronen voorkwam: een kroon van vijf bladeren, in 1743 op het wapen van Heusden en in 1762 op dat van Vijlmen gebruikt. Ook al kende men in 1748 en 1789 in Heusden een kroon van drie bladeren en twee parels (waartussen weer vier kleinere parels), in 1817 is bij de wapenbevestiging een kroon van vijf bladeren op het wapen van Heusden geplaatst. Gezien de historiciteit van de kroon met vijf bladeren (Heusden, Vijlmen) is deze te prefereren boven de zogenaamde gemeentekroon van drie bladeren en twee parels.

Helm, dekkleden en helmteken

Waarom het verzoek van de burgemeester van Heusden aan de Hoge Raad van Adel uit 1815 niet werd gehonoreerd ten aanzien van helm, dekkleden en helmteken zal altijd wel onduidelijk blijven. Dat men een dergelijke versiering thans niet vindt passen binnen de Nederlandse overheidsheraldiek kan de werkgroep onderschrijven. Maar waarom Heusden niet en bijvoorbeeld – we beperken ons tot de gemeentewapens – bij de wapens van Borculo, Eibergen, Soest en de voormalige gemeenten Ameide en Bergeijk wel? Binnen de overheidsheraldiek was deze vorm van versiering vóór 1795 overigens helemaal niet zo vreemd. Zelfs het wapen van Holland kwam zo voor op de Hollandse daalder (1584). Het lijkt niet zinvol thans genoemde historische versierselen alsnog in het wapenenssemble te laten opnemen, tenzij het als argument voor de schildhouders kan gelden (zie hierna).

Schildhouders

Schildhouders kunnen aan een wapen worden toegevoegd, indien deze reeds werden gevoerd bij een wapen dat opnieuw wordt verleend of indien ter verkrijging daarvan bijzondere historische omstandigheden kunnen worden aangevoerd. In het in 1989 uitgegeven overzicht van de Nederlandse overheidsheraldiek zien we wapensembles met verschillende schildhouders. Het rijkswapen en tien van de twaalf provinciewapens zijn voorzien van twee leeuwen als schildhouders. Die zijn zeker niet altijd verkregen omdat zij in het verleden ook al werden gevoerd. Noord-Brabant bijvoorbeeld gebruikte vóór 1920, Zuid-Holland vóór 1947 officieel geen schildhouders en hetzelfde moet worden gezegd over een nieuwe provincie als Flevoland. Er werden hier dus voordien géén leeuwen als schildhouders gevoerd en ook de bijzondere omstandigheden lijken daar niet voorhanden: de provincies Drenthe (1830), Limburg (1886), Noord-Holland (1907) gebruikten immers geen schildhouders; vóór 1920 gebeurde dat slechts officieel in Utrecht (1858). Ook bij de gemeentewapens zien we de twee leeuwen het meest als schildhouders optreden (zo'n 54 keer), daarbij niet de enkele leeuw (4) of de leeuw in combinatie met een andere schildhouder meetellend (3). Daarna zijn de heiligenbeelden het populairst (20), een vijftal engelen niet meegerekend. Bij de andere schildhouders herkennen we andere land- en zeedieren, (w.o. arend/adelaar, (kraan)vogel, paard, hond, walvis, zeeleeuw, zeepaard en zeehond), menselijke figuren als de wildeman (zo'n 11 keer), geestelijke (m/v), ridder, edele-ette, boer-ette en naakte jongens en groen, zoals boom, loof en hulst. Abstracte zaken werden maar één keer aangetroffen (letters). Goden, heiligen (met engelen) en fabeldieren en -wezens waren ook populair als schildhouder(s). Het moge duidelijk zijn dat niet al deze schildhouders een "verleden" hebben. Zo kennen vier van de zes gemeentewapens in de provincie Flevoland schildhouders, terwijl het grondgebied van die gemeenten pas in deze eeuw aan de zee werd onttrokken. Ook in de provincie Drenthe zijn schildhouders nogal populair, maar ook daar heeft zeker het grootste deel géén

anciënniteit.

Vraag is wat bijzondere historische omstandigheden zijn, die moeten worden aangevoerd om schildhouders verleend te krijgen ?

Voor de nieuwe gemeente Heusden zijn als schildhouder te gebruiken de heiligenbeelden van Sint-Jan de Doper (zie wapens Nieuwkuijk, Onsenoort en Vijmen) en Sint-Lambert (zie wapen Nieuwkuijk).

Daarnaast kan Heusden zelf op basis van gebruik in het verleden een helm met dekkleden en helmteken claimen.

Meer zinvol lijkt het een afbeelding van het wapen van Heusden uit 1743 voor de uitwendige versieringen van het wapen te gebruiken: een kroon van vijf bladeren en twee schildhoudende leeuwen. De kroon werd ook op andere plaatsen bevestigd en zelfs zonder daartoe verzocht te zijn, door de Hoge Raad van Adel in 1817 op het wapenschild geplaatst.

Het is niet bekend of de leeuwen officieel zijn verleend. Dit lijkt niet voor de hand te liggen omdat dit ook elders niet gebeurde (vgl. Holland zelf). Steden (stadsbesturen) gingen vaak zelf over tot nadere versiering van het wapen: de schildhoudende leeuwen in Breda, Heusden en Grave, de wildemannen in 's-Hertogenbosch en Bergen op Zoom, de kronen van 's-Hertogenbosch, Eindhoven, Antwerpen enz. De leeuwen van Heusden kunnen binnen deze traditie worden gezien.

Ook voor de juiste interpretatie van de leeuwen zijn geen archiefbronnen voorhanden, zoals te verwachten was. De status van de stad – die toen geen heerlijkheid meer was maar rechtstreeks onder het grafelijk gezag viel – kan er op wijzen dat hier de grafelijk Hollandse leeuwen werden bedoeld. Na overleg met de secretaris van de Hoge Raad van Adel kan echter worden vastgesteld dat het gewoon leeuwen ter versiering waren, om de uitstraling van het wapen te vergroten c.q. zich af te zetten tegen de "gewone" wapens van de omliggende rechtsgebieden.

Naar de mening van de werkgroep is het feit dat er uit 1743 een wapen van Heusden bekend is met schildhoudende leeuwen (zie bijlage 2) voldoende reden om deze schildhouders ook nu aan het wapen toe te kennen. Mocht de anciënniteit alleen onvoldoende zijn, dan acht de werkgroep dit voorkomen in 1743 historische omstandigheid genoeg hetzelfde te doen, zeker als dit in combinatie wordt beschouwd met het recht op schildhouders (i.c. heiligenbeelden) en het recht op andere uitwendige versierselen (helm, dekkleden en helmteken). Daarenboven kunnen het belang van Heusden als hoofdplaats van een eigen gebied (het land van Heusden) en de betekenis van die stad als belangrijkste voorpost van zowel Brabant (tegen Holland) als Holland (tegen Brabant) als historische omstandigheden worden aangevoerd.

Op basis van het vorenstaande kan men verzoeken tot de plaatsing van twee leeuwen als schildhouders. Het college van burgemeester en wethouders zou kunnen proberen om – indien gewenst – een Hollandse en een Brabantse leeuw als schildhouders verleend te krijgen. Het ligt niet voor de hand dat de Hoge Raad van Adel daarmee zal instemmen. Het reeds genoemde gesprek met de secretaris van de Hoge Raad van Adel heeft toch wel tot de conclusie geleid dat de schildhoudende leeuwen uit 1743 van natuurlijke kleur zullen zijn geweest, in de hedendaagse heraldiek veelal in goud uitgewerkt, al dan niet voorzien van een rode tong en rode nagels.

Dit gegeven wordt geheel bevestigd door de meer genoemde publicatie uit 1989. Als we de schildhoudende dieren in Noord- en Zuid-Holland bekijken – daar zou men toch de Hollandse leeuw mogen verwachten – zien we dat bij 35 gemeentewapens met (fabel)dieren als schildhouders er 30 van natuurlijke kleur of van goud zijn, bij leeuwen en griffioenen al dan niet voorzien van een rode tong en/of rode nagels. Bij de rode dieren zien we een eenhoorn (Hoorn), tweemaal een enkele leeuw (Zijpe, Wester-Koggenland) en tweemaal twee rode leeuwen (Alkmaar, Delft). Slechts de leeuw van Wester-Koggenland heeft een blauwe tong en blauwe nagels; hier is duidelijk de Hollandse leeuw bedoeld.

Ondergrond

In het in 1989 uitgegeven overzicht van de Nederlandse overheidsheraldiek zien we wapenensembles rusten op een aantal verschillende ondergronden. Buiten beschouwing blijven hierna de heiligenbeelden, die meestal zonder ondergrond achter of naast het schild zijn geplaatst. Wel zijn de geplante bomen meegenomen, ook al stonden die terzijde van het schild.

In principe heeft een wapenensemble niet op een ondergrond te staan (zie de wapens van de provincie Groningen en de gemeente Leerdam).

De arabesk – meestal groen van kleur – is als ondergrond het populairst in Nederland (47 keer), inclusief in combinatie met een lint (3x), een plank (2x) of een baldakijn (1x).

Als tweede zien we de grond (30x), één enkele keer gecombineerd met een lint. Het betreft meestal een grasgrond (29x), eenmaal een zandgrond.

Als derde groep zien we treden: één trede of een simpele plank (11x), een trap van twee treden (4x) en een van drie treden (8x), deze laatste éénmaal gecombineerd met een lint. Als we het enkele voetstuk – een gesneden houten of stenen ondergrond (7x) – of een console van twee treden (1x) tot deze groep rekenen, komt deze hiermee op de tweede plaats.

Geringer in aantal zijn alleen een lint (5x), niets (2x), een zee (2x), waarvan eenmaal met een gemetselde muur, een stadsgezicht en een Hollandse tuin (beide 1 keer).

De werkgroep is voorstander van een ondergrond die bestaat uit een (gele) zandgrond (duinen), waar water tegenaan spoelt/kabbelt, verwijzend naar de Druunense duinen en de Maas.

Gezien het hiervoor uitgewerkte gebruik in Nederland, is er niets wat zich daartegen zou kunnen verzetten. Beide voorbeelden komen voor. Vraag is alleen of – zoals bij Rotterdam en Leiden – de ondergrond specifiek moet worden vermeld in de wapenomschrijving.

Het bovenstaande overziende legt de werkgroep de volgende alternatieven voor wapenomschrijvingen voor:

- I. In goud een zesspakig rad van keel. Het schild gedekt door een gouden kroon van vijf bladeren en gehouden rechts door een leeuw van goud, getongd en genageld van keel en links door een leeuw van keel, getongd en genageld van azuur. [Het geheel geplaatst op duinen van natuurlijke kleur, waartegen water kabbelt.]
 - II. In goud een zesspakig rad van keel. Het schild gedekt door een gouden kroon van vijf bladeren en gehouden door twee leeuwen van goud, getongd en genageld van keel. [Het geheel geplaatst op duinen van natuurlijke kleur, waartegen water kabbelt]
 - III. In goud een zesspakig rad van keel. Het schild gedekt met een gouden kroon van vijf bladeren en gehouden door twee leeuwen van keel, getongd en genageld van azuur. [Het geheel geplaatst op duinen van natuurlijke kleur, waartegen water kabbelt].
- De werkgroep is unaniem voorstander van alternatief I.
Gezien de telefonische reactie hierop van de secretaris van de Hoge Raad van Adel moet niet uitgesloten worden geacht dat dit college hiervoor een negatief pre-advies zal afgeven.
De vraag is hoe zwaar het college, de commissie ABZ en later de gemeenteraad dit zal laten wegen. Als nu al duidelijk is dat de gemeente e.e.a. niet tot het uiterste zal uitvechten, dan ligt het misschien voor de hand nu reeds voor alternatief II te kiezen (de 2^e voorkeur van de werkgroep).

Vlag

De kleuren en kentekens van de vlag worden doorgaans afgeleid van het wapen of van het voornaamste onderdeel daarvan.

Alhoewel de stadskleuren van Heusden rood en wit zijn (tenminste in de 18de eeuw), speelt dat gegeven voor de samenstelling van een nieuwe vlag geen rol meer.

[zie verder notitie Ad de Graaff].

Dit gegeven wordt geheel bevestigd door de meer genoemde publikatie uit 1989. Als we de schildhoudende dieren in *Noord- en Zuid-Holland* bekijken - daar toch zou men de Hollandse leeuw mogen verwachten - zien we dat bij 35 gemeentewapens met (fabel)dieren als schildhouders er 30 van natuurlijke kleur of van goud zijn, bij leeuwen en griffioenen al dan niet voorzien van een rode tong en/of rode nagels. Bij de rode dieren zien we een eenhoorn (Hoom), tweemaal een enkele leeuw (Zijpe, Wester-Koggenland) en tweemaal twee rode leeuwen (Alkmaar, Delft). Slechts de leeuw van Wester-Koggenland heeft een blauwe tong en blauwe nagels; hier is dus duidelijk de Hollandse leeuw bedoeld.

Ondergrond

In het in 1989 uitgegeven overzicht van de Nederlandse overheidsheraldiek zien we wapenssembles rusten op een aantal verschillende ondergronden. Buiten beschouwing blijven hierna de heiligenbeelden, die meestal zonder ondergrond achter of naast het schild zijn geplaatst. Wel zijn de geplante bomen meegenomen, ook al stonden die terzijde het schild.

In principe behoeft een wapenssemble *niet* op een ondergrond te staan (zie de wapens van de provincie Groningen en de gemeente Leerdam).

De *arabesk* - meestal groen van kleur - is als ondergrond het populairst in Nederland (47 keer), inclusief in combinatie met een lint (3x), een plank (2x) of een baldakijn (1x).

Als tweede zien we de *grond* (30), één enkele keer gecombineerd met een lint. Het betreft meestal een grasgrond (29x), eenmaal een zandgrond.

Als derde groep zien we *treden*: één trede of een simpele plank (11x), een trap van twee treden (4x) en een van drie treden (8x), deze laatste éénmaal gecombineerd met een lint. Als we het enkele voetstuk - een gesneden houten of stenen ondergrond (7x) - of een console van twee treden (1x) tot deze groep rekenen, komt deze hiermee op de tweede plaats.

Geringer in aantal zijn alleen een lint (5x), niets (2x), een zee (2x, waarvan eenmaal met een gemetselde muur), een stadsgezicht en een Hollandse tuin (beide 1 keer).

De door Burgemeester en wethouders ingestelde Werkgroep Wapen en Vlag van de nieuwe gemeente Heusden heeft te kennen gegeven dat een voorkeur bestaat voor een ondergrond, die bestaat uit een (gele) zandgrond (duinen), waar water tegenaan spoelt/kabbelt, verwijzend naar de Drunense duinen en de Maas.

Gezien het hiervoor uitgewerkte gebruik in Nederland, is er niets wat zich daartegen zou kunnen verzetten. Beide voorbeelden komen voor. Vraag is alleen of - zoals bij Rotterdam en Leiden - de ondergrond specifiek moet worden vermeld in de wapenomschrijving.

Conclusie wapen

In goud een zesspakig rad van keel. Het schild gedekt door een gouden kroon van vijf bladeren en gehouden rechts door een leeuw van goud, getongd en genageld van keel en links door een leeuw van keel, getongd en genageld van azuur. [Het geheel geplaatst op duinen van natuurlijke kleur, waartegen water kabbelt.]

Het moge duidelijk zijn dat niet al deze schildhouders een 'verleden' hebben. Zo kennen vier van de zes gemeentewapens in de provincie Flevoland schildhouders, terwijl het grondgebied van die gemeenten pas in deze eeuw aan de zee werd onttrokken. Ook in de provincie Drenthe zijn schildhouders nogal populair, maar ook daar heeft zeker het grootste deel géén anciënniteit.

Vraag is wat bijzondere historische omstandigheden zijn, die moeten worden aangevoerd om schildhouders verleend te krijgen?

Uitgaande van bovenstaande tabel zijn voor de nieuwe gemeente Heusden als schildhouder te gebruiken de heiligenbeelden van Sint-Jan de Doper (driemaal: Nieuwkwijk, Onsenoort en Vijlmen) en Sint-Lambert (Nieuwkwijk).

Daarnaast kan Heusden zelf op basis van gebruik in het verleden een helm met dekkleden en helmteken claimen.

Meer zinvol lijkt het een afbeelding van het wapen van Heusden uit 1743 voor de uitwendige versieringen van het wapen te gebruiken: een kroon van vijf bladeren en twee schildhoudende leeuwen. De kroon werd ook op andere plaatsen bevestigd en zelfs zonder daartoe verzocht te zijn, door de Hoge Raad van Adel in 1817 op het wapenschild geplaatst.

Het is niet bekend of de leeuwen officieel zijn verleend. Dat lijkt niet voor de hand te liggen omdat dit ook elders niet gebeurde (vgl. Holland zelf). Steden (stadsbesturen) gingen vaak zelf over tot nadere versiering van het wapen: de schildhoudende leeuwen in Breda (XV), Heusden (1743) en Grave (1793), de wildemannen in 's-Hertogenbosch (XV) én Bergen op Zoom (XIV), de kronen van 's-Hertogenbosch, Eindhoven, Antwerpen (alle XVII), enz. De leeuwen van Heusden kunnen binnen deze traditie worden gezien.

Ook voor de juiste interpretatie van de leeuwen zijn geen archiefbronnen voorhanden, zoals te verwachten was. De status van de stad - die toen geen heerlijkheid meer was maar rechtstreeks onder het grafelijk gezag viel - kan er op wijzen dat hier de grafelijk Hollandse leeuwen werden bedoeld. Na overleg met de secretaris van de Hoge Raad van Adel kan echter worden vastgesteld dat het gewoon leeuwen ter versiering waren, om de uitstraling van het wapen te vergroten c.q. zich af te zetten tegen de 'gewone' wapens van de omliggende rechtsgebieden.

Naar de mening van de Noordbrabantse Commissie voor Wapen- en Vlaggenkunde is het feit dat er uit 1743 een wapen van Heusden bekend is met schildhoudende leeuwen voldoende reden om deze schildhouders ook nu aan het wapen toe te kennen. Mocht de anciënniteit alleen onvoldoende zijn, dan acht genoemde commissie dit voorkomen in 1743 historische omstandigheid genoeg hetzelfde te doen, zeker als dit in combinatie wordt beschouwd met het recht op schildhouders (i.c. heiligenbeelden) en het recht op andere uitwendige versierselen (helm, dekkleden en helmteken). Daarenboven kunnen het belang van Heusden als hoofdplaats van een eigen gebied (Het Land van Heusden) en de betekenis van die stad als belangrijkste voorpost van zowel Brabant (tegen Holland) als Holland (tegen Brabant) als historische omstandigheden worden aangevoerd.

Op basis van het vorenstaande kan men verzoeken tot de plaatsing van twee leeuwen als schildhouders. Het college van Burgemeester en wethouders zou kunnen proberen om - indien gewenst - een Hollandse en een Brabantse leeuw als schildhouders verleend te krijgen. Het ligt niet voor de hand, dat de Hoge Raad van Adel daarmee zal instemmen.

Het reeds genoemde gesprek met de secretaris van de Hoge Raad van Adel heeft toch wel tot de conclusie geleid dat de schildhoudende leeuwen uit 1743 van natuurlijke kleur zullen zijn geweest, in de hedendaagse heraldiek veelal in goud uitgewerkt, al dan niet voorzien van een rode tong en rode nagels.

Kroon

Tenzij uit historisch onderzoek blijkt dat in het verleden een andere kroon is gevoerd, worden gemeentewapens voorzien van een zogenaamde gemeentekroon van drie bladeren en twee parels, als teken van de gemeentelijke autonomie.

Bovenstaand overzicht geeft aan dat binnen het grondgebied van de nieuwe gemeente in het verleden een tweetal kronen voorkwam: een kroon van vijf bladeren, in 1743 op het wapen van Heusden en in 1762 op dat van Vlijmen gebruikt. Ook al kende men in 1748 en 1789 in Heusden een kroon van drie bladeren en twee parels (waartussen weer vier kleinere parels), in 1817 is bij de wapenbevestiging een kroon van vijf bladeren op het wapen van Heusden geplaatst. Gezien de historiciteit van de kroon met vijf bladeren (Heusden, Vlijmen) is deze te prefereren boven de zogenaamde gemeentekroon van drie bladeren en twee parels.

Helm, dekkleden en helmteken

Waarom het verzoek van de burgemeester van Heusden aan de Hoge Raad van Adel uit 1815 niet werd gehonoreerd ten aanzien van helm, dekkleden en helmteken zal altijd wel onduidelijk blijven. Dat men een dergelijke versiering thans niet vindt passen binnen de Nederlandse overheidsheraldiek, kan de Noordbrabantse Commissie voor Wapen- en Vlaggenkunde onderschrijven. Maar waarom bij Heusden niet en bijvoorbeeld - we beperken ons tot de gemeentewapens - bij de wapens van Borculo, Eibergen, Soest en de voormalige gemeenten Ameide en Bergeijk wel?

Binnen de *overheidsheraldiek* was deze vorm van versiering vóór 1795 overigens helemaal niet zo vreemd. Zelfs het wapen van Holland kwam zo voor op de Hollandse daalder (1584). Het lijkt niet zinvol thans genoemde historische versierselen alsnog in het wapenensemble te laten opnemen, tenzij het als argument voor de schildhouders kan gelden (zie hierna).

Schildhouders

Schildhouders kunnen aan een wapen worden toegevoegd, indien deze *reeds werden gevoerd* bij een wapen dat opnieuw wordt verleend of indien ter verkrijging daarvan *bijzondere historische omstandigheden* kunnen worden aangevoerd.

In het in 1989 uitgegeven overzicht van de Nederlandse overheidsheraldiek zien we wapensembles met verschillende schildhouders. Het Rijkswapen en tien van de twaalf Provinciewapens zijn voorzien van twee leeuwen als schildhouders. Die zijn zeker *niet* altijd verkregen omdat zij in het verleden ook al werden gevoerd. Noord-Brabant bijvoorbeeld gebruikte vóór 1920, Zuid-Holland vóór 1947 officieel geen schildhouders en hetzelfde moet worden gezegd over een nieuwe provincie als Flevoland. Er werden hier dus voordien géén leeuwen als schildhouders gevoerd en ook de bijzondere omstandigheden lijken daar niet voorhanden: de provincies Drenthe (1830), Limburg (1886) en Noord-Holland (1907) gebruikten immers géén schildhouders, vóór 1920 gebeurde dat slechts officieel in Utrecht (1858).

Ook bij de gemeentewapens zien we de twee leeuwen het meest als schildhouders optreden (zo'n 54 keer), daarbij niet de enkele leeuw (4) of de leeuw in combinatie met een andere schildhouder meetellend (3). Daarna zijn de heiligenbeelden het populairst (20), een vijftal engelen niet meegerekend.

Bij de andere schildhouders herkennen we andere land- (arend/adelaar, (kraan)vogel, paard, hond) en zeedieren (walvis, zeeleeuw, zeepaard, zeehond), menselijke figuren als de wildeman (zo'n 11 keer), geestelijke (m/v), ridder, edele-ette, boer-ette en naakte jongens en groen, zoals boom, loof en hulst. Abstracte zaken werden maar één keer aangetroffen (letters). Goden, heiligen (met engelen) en fabeldieren en -wezens waren ook populair als schildhouder(s).

Voorstellen voor wapen en vlag

Ontwerpen voor wapen en vlag behoren te voldoen aan de internationaal geldende regels inzake wapen- en vlaggenkunde. Bij de samenstelling van een wapen wordt uitgegaan van een aantal vaste richtlijnen die kunnen worden samengevat als: (1) eenvoud en herkenbaarheid, (2) cultuur-historische waarden en (3) bindende elementen. Vóór alles is echter de keuze van de naam van de gemeente beslissend. Deze bepaalt de weg die moet worden ingeslagen bij de samenstelling van een nieuw wapen.

Op een wapenschild dienen *eenvoudige*, goed herkenbare voorstellingen te worden geplaatst, bij voorkeur van historische en zinnebeeldige aard. De wapenfiguren, die in een vroeger verleden van de gemeente of van de samenstellende delen daarvan werden gebruikt, zijn dus van het grootste belang.

De voorstellingen in een wapen dienen een *minimum* aan gestileerde beelden te omvatten. Het aantal velden behoort eveneens tot een minimum te worden beperkt. Het geheel moet worden uitgevoerd in duidelijke, primaire kleuren. Hun aantal dient beperkt te zijn.

Wapenschild

Voor alles moet worden vermeden, dat door samenvoeging van de wapenfiguren van verschillende voormalige gemeenten op één wapenschild een ingewikkeld geheel ontstaat. Het wapen behoort de identiteit van de gemeente te weerspiegelen, niet een gebrek aan samenhang door te veel onderdelen. Om cultuur-historische redenen dienen naar de mening van de Noord-brabantse Commissie voor Wapen- en Vlaggenkunde de wapens van vroegere steden en/of gebiedscentra (zoals Heusden) zonder enige toevoeging te worden gehandhaafd. Heiligenbeelden

horen niet thuis *in* wapenschilden (zie Vlijmen).

Inventariseren we de in het verleden gebruikte kentekens (zie tabel hiervoor) dan zien we *één* wapen met pijl en boog uit 1797 (Drunen), *één* familiewapen - Rietveld - met drie kussens (Herpt) en *negen* keer een rad met zes spaken, al dan niet vergezeld met (liggende) blokjes, een enkele keer gevierendeeld met een ander wapen (Onsenoort).

De conclusie mag dan ook zijn dat een wapen met een zesspakig rad recht doet aan de basiskenmerken eenvoud en herkenbaarheid en dat de voorstelling in ieder geval van historische aard is en bovendien veel ouder (1247) dan het einde 18de-eeuwse wapen van Drunen, waarvan herkomst en betekenis nog niet bekend zijn. Door te kiezen voor één rad voldoet het wapen ook aan de eis dat het een *minimum* aan gestileerde beelden bevat.

Kleuren

De in Noord-Brabant veel voorkomende *rijkskleuren* blauw en goud - bijvoorbeeld in Drunen en Vlijmen - worden vervangen door de uit historische gegevens bekende kleuren, of - indien deze niet bekend zijn - door de kleuren van het historische wapen van de regio waarin de desbetreffende gemeente is gelegen.

De historische kleuren van Heusden zijn bekend: rood op goud (zie o.m. de 14de- en 15de-eeuwse wapenboeken Bellenville, Gelre, Huidenberg en Gulden Vlies). De daarvan afgeleide wapens bezaten een andere kleur, waardoor sprake was van breuken van het oorspronkelijke wapen. De kleuren van het *Land van Heusden*, waartoe een groot aantal kernen in de nieuwe gemeente heeft behoord, waren die van de stad Heusden (vgl. Kentekens, sub Vlijmen).

Het wapen kan dus worden uitgevoerd in de primaire kleuren rood en goud.

HEUSDEN

Grondgebied

Het grondgebied van de nieuwe gemeente Heusden bestaat uit die van de voormalige gemeenten *Doeveren*, **Drunen**, *Hedikhuizen*, *Heesbeen*, **Heusden**, *Nieuwkuijk*, *Oudheusden* en *Vlijmen*.

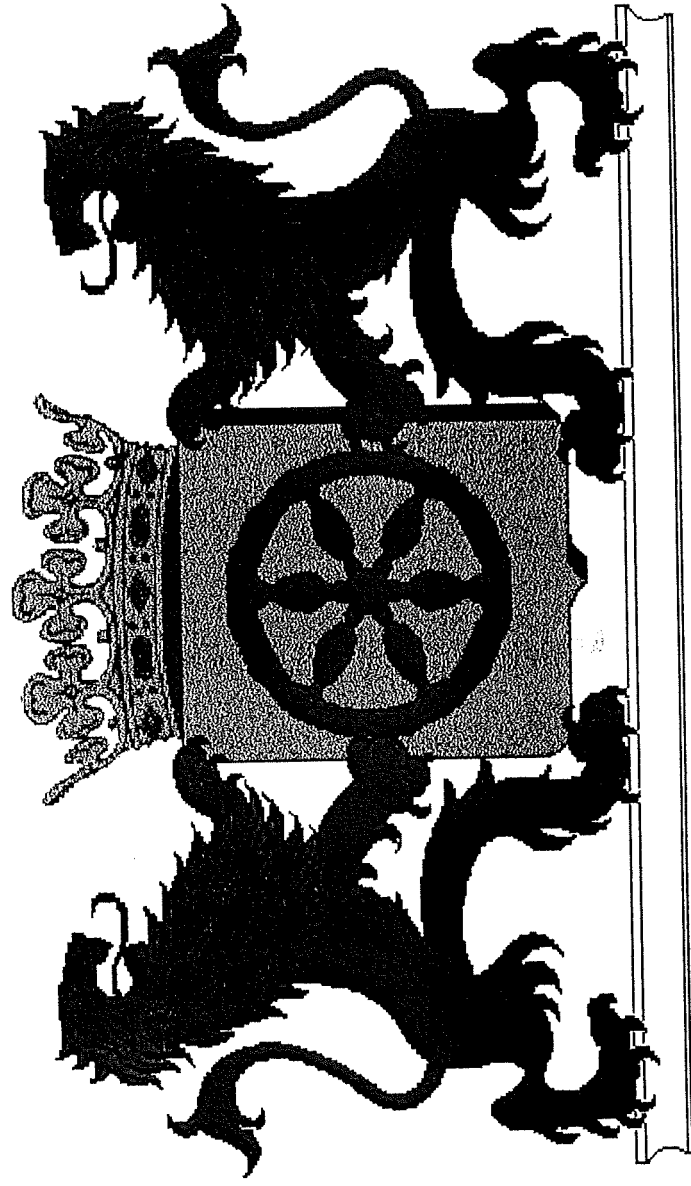
Noord-Brabant: Drunen heeft steeds tot (Noord-)Brabant behoord, Nieuwkuijk vanaf 1650. Beide lagen in het Kwartier van Oisterwijk van de Meierij van 's-Hertogenbosch. Heusden met het Land van Heusden (waarin Doeveren, Hedikhuizen, Heesbeen, Herpt, Oudheusden, Onsenoort en Vlijmen) behoorden tot 1337 tot Gelre, tussen 1337 en 1356/1370 tot Brabant, tussen 1356/1370 en 1814 tot Holland en daarna weer tot (Noord-)Brabant.

Kentekens

Voor het samenstellen van een nieuw wapen worden alle aanwezige symbolen en kleuren geïnventariseerd, waarna een beredeneerd voorstel wordt geformuleerd, dat zowel historisch, heraldisch als esthetisch verantwoord moet zijn.

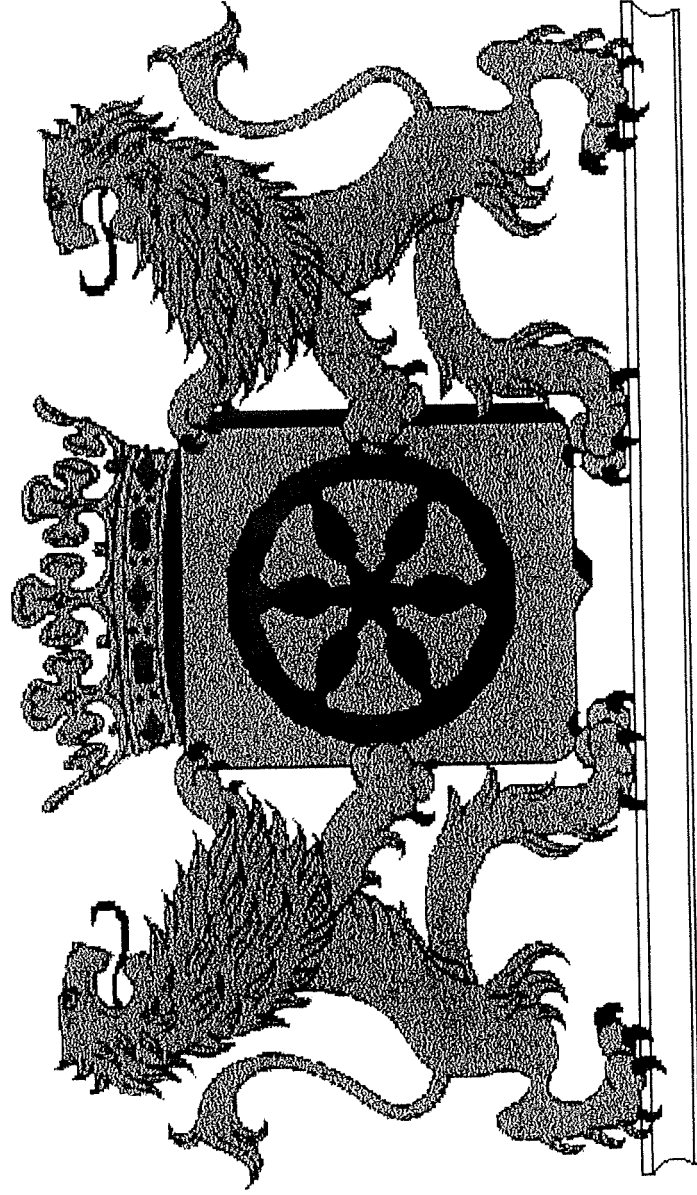
<i>plaatsnaam</i>	<i>voorstelling wapen</i>	<i>oudste vermelding</i>	<i>kroon, schildhouder e.d.</i>
Doeveren 1810: Drongelen 1973: Heusden	Van Doeveren: <i>in zilver een zesspakig rad van keel</i>	-	-
Drunen	<i>in goud (?) een pijl en boog van ...</i>	1797 diploma 1817 (rijkskleuren)	-
Elshout gemeente Oudheusden	Van (den) Elshout: <i>in goud een zesspakig rad van sabel</i>	-	-
Hedikhuizen (met Haarsteeg) 1935: Heusden, Vlijmen	Van Hedikhuizen: <i>in azuur een zesspakig rad van goud, vergezeld van vijf liggende blokjes van keel (3,2)</i>	diploma 1817 1965 en 1978 deel in het nieuwe wapen van Vlijmen	-
Heesbeen 1810: Eshen c.a. 1963: Heusden	Van Heesbeen: <i>in keel een zesspakig rad van goud</i>	-	-
Herpt (& Berne) 1935: Heusden	Rietveld: <i>in goud drie kussens van keel</i>	diploma 1819: in zilver drie kussens van keel	-

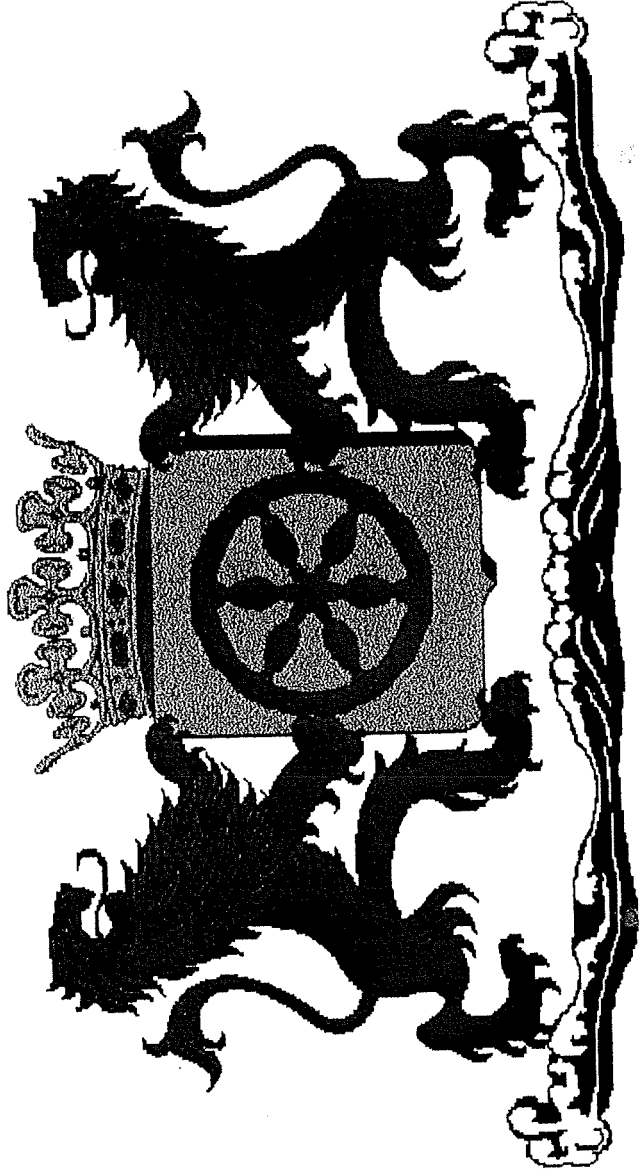
Heusden	Van Heusden: <i>in goud een zesspakig rad van keel</i>	>1334 (1419) diploma 1817: met kroon van vijf bladeren	helm, helmkroon, helmteken: rad tussen fazantenveren (ezelsoren?)
Heusden	als voor	1743	kroon van vijf bladeren; schildhouders: twee leeuwen; het geheel geplaatst op een voetstuk
Heusden	als voor (zevenspakig rad)	1748, 1789	kroon van drie bladeren en twee parels, waartussen vier kleinere parels; het schild omgeven door twee looftakken, waardoor een lint met de tekst DE STADT VAN HEVSDEN
Nieuwkuijk 1935: Vlijmen	Van Wijk: <i>van sabel met in een schildhoofd van goud twee zesspakige raden van keel</i>	1610 diploma 1817: afwijkend wapen 1965 en 1978 deel in nieuwe wapen van Vlijmen: in goud twee dwarsbalken, vergezeld van acht zoomgewijze geplaatste merletten, alles van keel	twee schildhouders: Sint-Lambert en Sint-Jan de Doper
Onsenoort 1810: Nieuwkuijk 1935: Vlijmen	Van Malsen-van Wijk: <i>I en IV in keel een schuinbalk van zilver; II en III zie onder Nieuwkuijk</i>	1643	schildhouder: Sint-Jan de Doper
Oudheusden, Elshout en Hulten 1935: Heusden, Drunen	Van Oudheusden: <i>een zesspakig rad op een veld bezaaid met blokjes</i>	diploma 1817: in azuur een rad van goud	-
Vlijmen	St. Jan de Doper (niet in een schild)	1614 diploma 1817: heilige in schild	1762: kroon van vijf bladeren
Vlijmen	Heusden: <i>in goud een zesspakig rad van keel</i>	XVIIIId	-



Voorstel 3

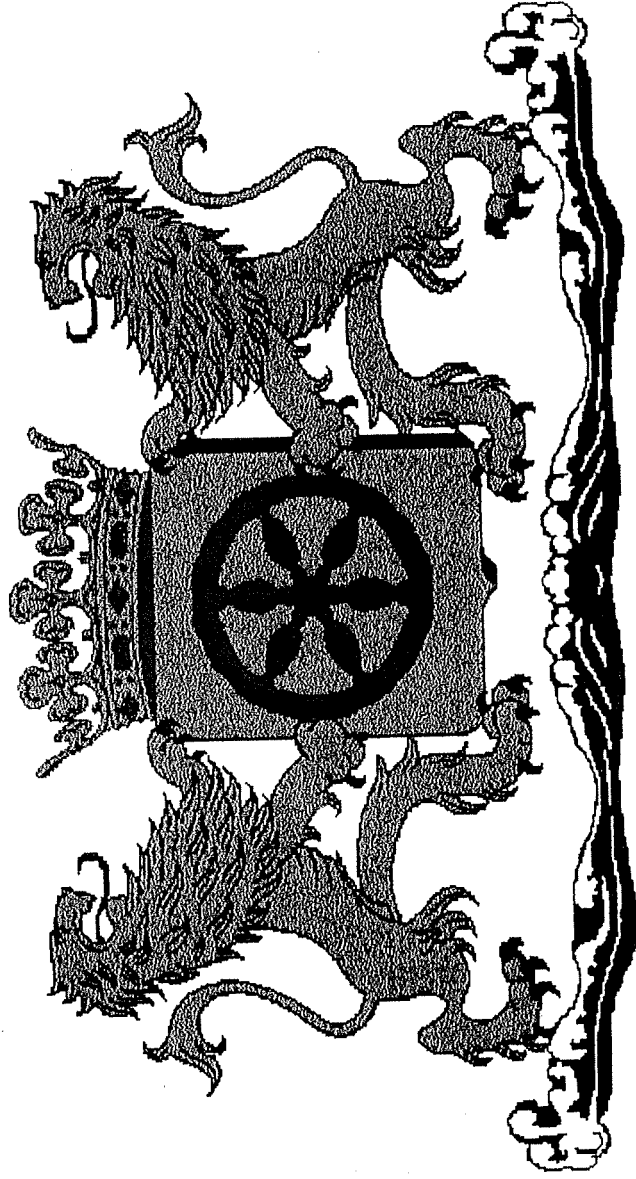
Alternatieve uitwerkingen met tweemaal de Hollandse leeuw (boven) c.q. tweemaal de Brabantse leeuw (beneden). De ondergrond is hier een voetstuk, waarvan de kleur nader kan worden ingevuld.





Voorstel 3

Alternatieve uitwerkingen met tweemaal de Hollandse leeuw (boven) c.q. tweemaal de Brabantse leeuw (beneden).



HEUSDEN (gemeente)

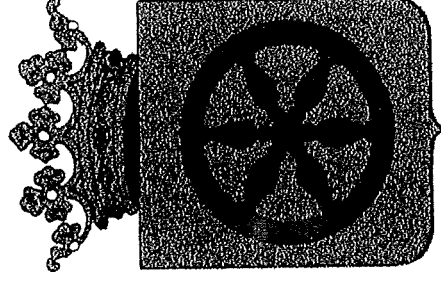
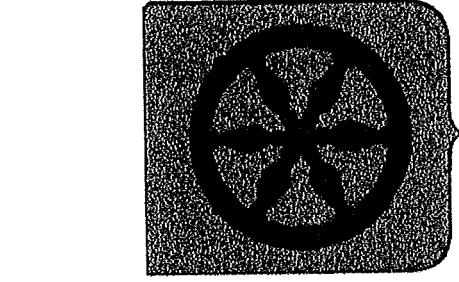
Gemeentewapen

Voorstel 1

In goud een zesspakig rad van keel.

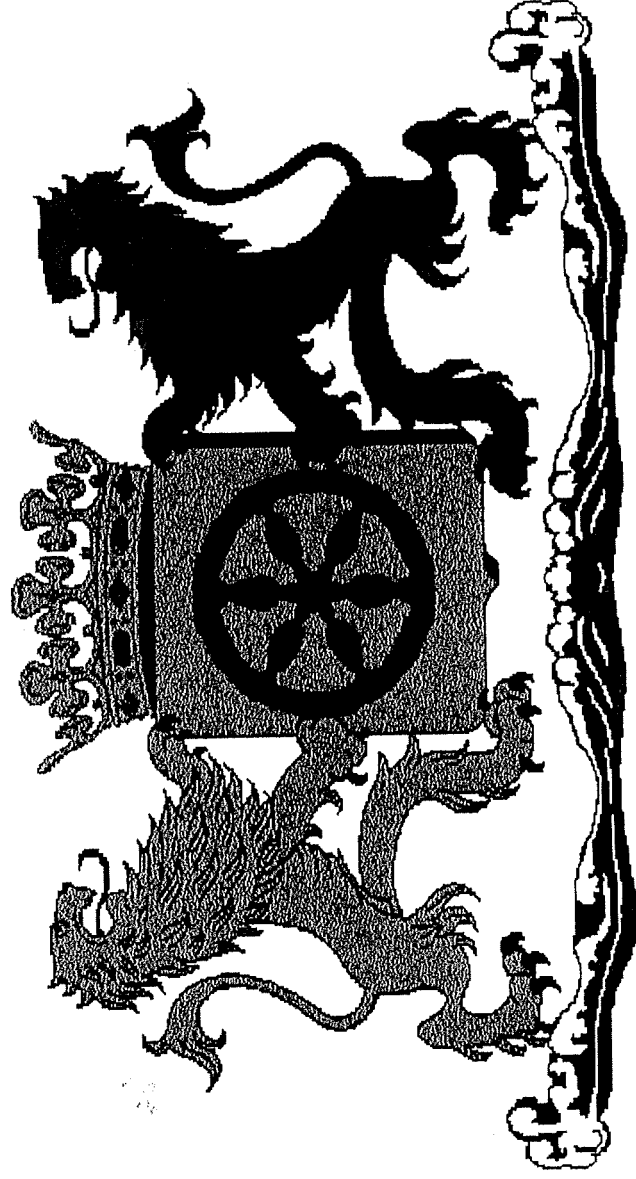
Voorstel 2

In goud een zesspakig rad van keel. Het schild gedekt met een gouden kroon van vijf bladeren.



Voorstel 3

In goud een zesspakig rad van keel. Het schild gedekt met een gouden kroon van vijf bladeren en gehouden rechts door een leeuw van goud, getongd en genageld van keel (Brabant) en links door een leeuw van keel, getongd en genageld van azuur (Holland).



secretariaat:
Purmerstraat 14
5628 HE Eindhoven
tel. 040-242 30 23
j.melssen@chello.nl

Gemeente Heusden
t.a.v. mevr. Dinie van der Velden
Postbus 41, 5250 AA Vlijmen

uw kenmerk: DV
ons kenmerk: sH-MB/He/04
datum: 19 juli 1999
onderwerp: wapen en vlag

Beste Dinie

Ingesloten de in het weekend gemaakte notitie, die in vanavond nog wat heb aangepast naar aanleiding van mijn gesprek van heden met de secretaris van de Hoge Raad van Adel.

Daarbij gevoegd de tekeningen met de verschillende combinaties van de leeuwen, zowel met als zonder de Drunense duinen en het kabbelende Maaswater.

Als de afbeelding van het wapen met de twee leeuwen al door de Hoge Raad van Adel wordt geaccepteerd, dan nog voelt genoemde secretaris niets voor de invulling van beide leeuwen als een Brabantse en een Hollandse leeuw. Ik kan daar wel in meegaan (zie de tekst onder schildhouders), maar zou toch willen voorstellen dat eerst toch te proberen. Ook al zijn de leeuwen in de wel voor de Hoge Raad van Adel acceptabele kleuren identiek aan de Brabantse, dat wordt evenwel niet als zodanig in de stukken beschreven. Dat die uitleg er achteraf door het gemeentebestuur aan k n worden gegeven, staat los van dit feit.

Ik ga er voorlopig van uit dat de werkgroep klaar is met het opgedragen werk.

Mocht je hierover nog vragen of opmerkingen hebben, dan hoor ik dat graag.

Met vriendelijke groet,

Jan Melssen, secretaris

HEUSDEN (gemeente)

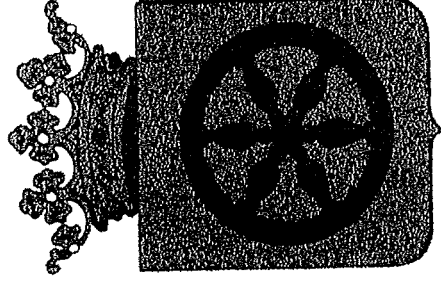
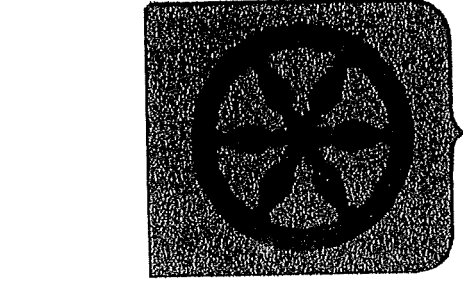
Gemeentewapen

Voorstel 1

In goud een zesspakig rad van keel.

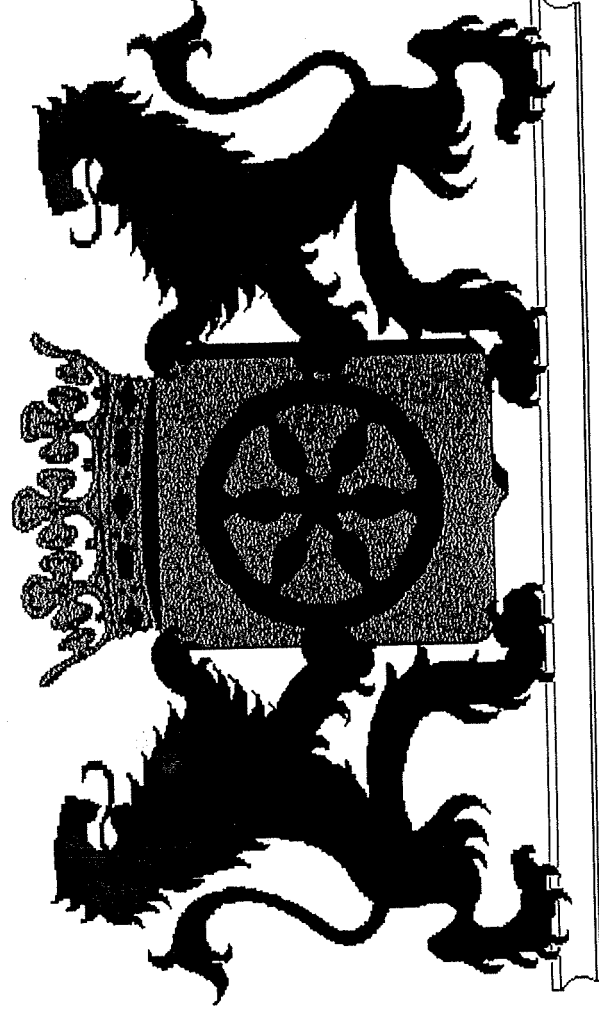
Voorstel 2

In goud een zesspakig rad van keel. Het schild gedekt met een gouden kroon van vijf bladeren.



Voorstel 3

In goud een zesspakig rad van keel. Het schild gedekt met een gouden kroon van vijf bladeren en gehouden door twee leeuwen van keel, getongd en genageld van azuur.



Men heeft eveneens gesuggereerd om een ondergrond te gebruiken, dus geen "zwevende" leeuwen.

Conclusie:

Men is tot een eensluidend advies gekomen: Gemeentewapen van de voormalige gemeente Heusden met als toevoeging twee schildhouders (twee Hollandse leeuwen). Het geheel geplaatst op een ondergrond, waarbij de keuze van de werkgroep valt op een soort stenen voetstuk.

Voortgang

Het is de bedoeling dat B&W wordt geïnformeerd over het ontwerp, daarna wordt het advies voorgelegd aan de Hoge Raad van Adel. Adviseert de Hoge Raad van Adel positief, dan wordt een en ander voorgelegd aan de commissie ABZ en de Gemeenteraad. Vervolgens verzoekt B&W namens de gemeenteraad de Kroon om aan de nieuwe gemeente Heusden een nieuw gemeentewapen toe te kennen, een en ander overeenkomstig het ontwerp.

Nadat het wapen is verleend, krijgt de gemeente een nieuw wapendiploma, dat een bedrag tussen f 500,- en f 1.000,- zal kosten.

II. GEMEENTEVLAG

Wat betreft de gemeentevlag is men tot de volgende voorstellen gekomen.

Men heeft bij beide ontwerpen de kruisdeling van de vlaggen van de gemeenten Drunen en Vijlmen aangehouden, met op de kruisdeling het zespakige rad, als gemeenschappelijk element, met een link naar het wapen.

De scheiding tussende verschillende onderdelen mag niet door middel van zwarte lijnen worden aangebracht, dus kleur tegen kleur.

In het eerste ontwerp gaat men uit van een vlag verdeeld in vier delen, waarvan twee gele en twee rode vlakken, beginnend links boven met geel, rechtsboven rood en de onderste gedeeltes tegengesteld.

Op de kruisdeling het rad, waarvan de vier gedeeltes dan eveneens tegengesteld van kleur zijn, dus ook weer rood en geel. De kleuren rood en geel zijn ontleend aan het wapenvoorstel.

In het tweede ontwerp worden de kleur geel en blauw gekozen op dezelfde manier als hierboven aangegeven, met op de kruisdeling het rad in de kleur geel en rood, met de kleur rood gebruikt op geel en geel gebruikt op blauw. De kleuren blauw, rood en geel zijn ontleend aan de vlaggen van Drunen, Heusden en Vijlmen, maar kunnen ook verwijzen naar het wapenvoorstel met de schildhouders.

De heer Melssen zal de bladzijden uit de rapporten, welke zijn gemaakt in 1993 over de wapens van de gemeente Drunen, Heusden en Vijlmen, opsturen. Tevens stuurt hij die van de wapens van de reeds eerder opgeheven gemeenten. Ook ontvangen wij de technische juiste omschrijvingen van het wapens en de vlaggen, zoals deze dienen te worden gebruikt bij het verzoek om een pre-advies van de Hoge Raad van Adel.

Ad de Graaff zal trachten de ontwerpen van het wapen en de twee suggesties voor de vlaggen door iemand van de gemeente in kleur te laten tekenen.

Raad : 8 februari 2000

Agendnr. : 13

Doc. nr. : B199921029

Afdeling : Bestuursondersteuning

RAADSVOORSTEL

Onderwerp : Voorstel inzake nieuw gemeentewapen en gemeentevlag.

Inleiding

Per 1 januari 1997 werden de gemeenten Drunen, Heusden en Vijlmen samengevoegd tot de nieuwe gemeente Heusden.

De Stuurgroep stelde - vóór die datum - voor gebruik op o.a. briefpapier een voorlopige huisstijl vast.

Bij besluit van 14 april 1998 is door de gemeenteraad een nieuwe, maar nu definitieve huisstijl vastgesteld.

Als gemeentewapen, o.a. in gebruik ten behoeve van de burgerlijke stand, bleef het wapen van de voormalige gemeente Heusden voorlopig gehandhaafd.

Bij besluit van 2 december 1998 heeft ons college besloten om een werkgroep in het leven te roepen, die een voorstel moet doen met betrekking tot de vaststelling van een nieuw gemeentewapen en een nieuwe gemeentevlag.

De werkgroep bestaat uit de volgende leden:

De heer T.T.A.B.M. van der Aalst, streefarchivaris Land van Heusden en Altena;

De heer A. van der Lee, voorzitter Heemkundevereniging Onsenoort;

De heer J.Th.M. Melsen, secretaris Noordbrabantse Commissie voor Wapen- en Vlaggenkunde;

Mevrouw A.G. van der Velden-Broersma, medewerker Kabinetszaken gemeente Heusden.

De heer A.L. de Graaff, stafmedewerker Archiefzaken gemeente Heusden;

In een tweetal vergaderingen (4 juni en 16 juli 1999) heeft de werkgroep zich over de betreffende materie gebogen. Een en ander leidde tot een voorstel, waaruit ons college een keuze heeft gemaakt. (zie voorbeelden).

De werkgroep heeft daarbij de hierbij gevoegde "criteria inzake nieuwe gemeentewapens en -vlaggen (bijlage) als leidraad genomen.

Gemeentewapen

Bij brief van 14 oktober 1999 is aan de Hoge Raad van Adel verzocht preadvies uit te brengen ten aanzien van de keuze.

Bij schrijven van 29 november 1999 heeft dit college een positief advies uitgebracht met betrekking tot deze keuze, met dien verstande dat de kroon uitgevoerd dient te worden met 5 bladeren zonder de (abusievelijk) in de tekening opgenomen 4 pareltjes.

Ten aanzien van de ondergrond opteren wij toch voor een ondergrond met duinen (zand) waartegen water kabbelt.

Volgens de secretaris van de Noordbrabantse Commissie voor Wapen- en Vlaggenkunde, die eveneens lid is van de werkgroep, zal dit geen problemen opleveren, omdat in de beschrijving van het wapen de wijze van uitvoering van de ondergrond niet voorkomt.

BESLUIT

De gemeenteraad van Heusden in zijn openbare vergadering van 8 februari 2000;
gezien het voorstel van burgemeester en wethouders van 25 januari 2000, doc. nr. B199921029;

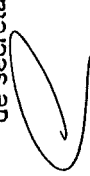
besluit:

1. Een verzoek te richten aan Hare Majesteit de Koningin tot verlening van een nieuw gemeentewapen waarvan de omschrijving luidt als volgt:
 - In goud een zespakig rad van keel. Het schild gedekt met een gouden kroon met vijf bladeren en ter weerszijden gehouden door een leeuw van goud, getongd en genageld van keel.
2. Een gemeentevlag vast te stellen waarvan de omschrijving luidt als volgt:
 - Gevierendeeld over eenderde van de vlaglengte van geel en blauw en op het snijpunt van de delingslijnen een zespakig rad met een hoogte van $\frac{1}{4}$ van de vlaghoogte, van rood op geel en geel op blauw.

Aldus besloten in zijn openbare vergadering van 8 februari 2000.

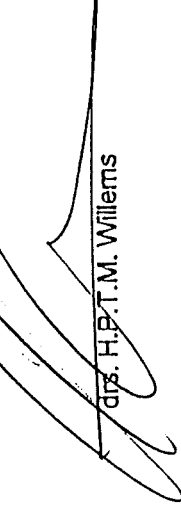
De raad voormoemd,

de secretaris,



drs. H.C. Jongmans

de voorzitter,



drs. H.P.T.M. Willems

00/63-51 (99)

WIJ BEATRIX, BIJ DE GRATIE GODS,
KONINGIN DER NEDERLANDEN,
PRINSES VAN ORANJE-NASSAU,
ENZ. ENZ. ENZ.

Besluit van 20 juni 2000
no: 00.001159
houdende verlening van
een gemeentewapen

Op de voordracht van Onze Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties van 31 mei 2000, no. BK00/63721, Directoraat-generaal Openbaar Bestuur, afdeling Kabinetszaken. Gelezen het verzoek van burgemeester en wethouders van Heusden van 24 februari 2000 tot verlening van een wapen aan deze gemeente;

G e l e t o p het besluit van de Soevereine Vorst van 24 december 1814, nr. 32, en het Koninklijk besluit van 23 april 1919, Stb. 181;

Gezien het advies van de Hoge Raad van Adel;

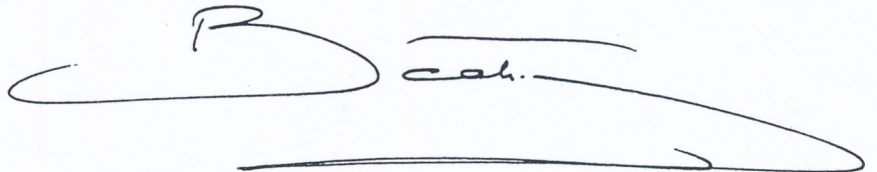
HEBBEN GOEDGEVONDEN EN VERSTAAN:

Aan de gemeente Heusden een wapen te verlenen, waarvan de beschrijving luidt als volgt:

"In goud een rad van keel. Het schild gedekt met een gouden kroon van vijf bladeren en ter weerszijden gehouden door een leeuw van goud, getongd en genageld van keel".

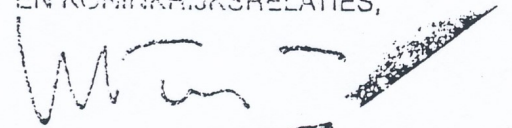
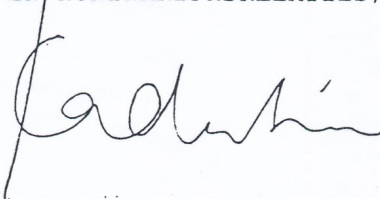
Onze Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties is belast met de uitvoering van dit besluit.

13 - Gravenhage, 20 juni 2000

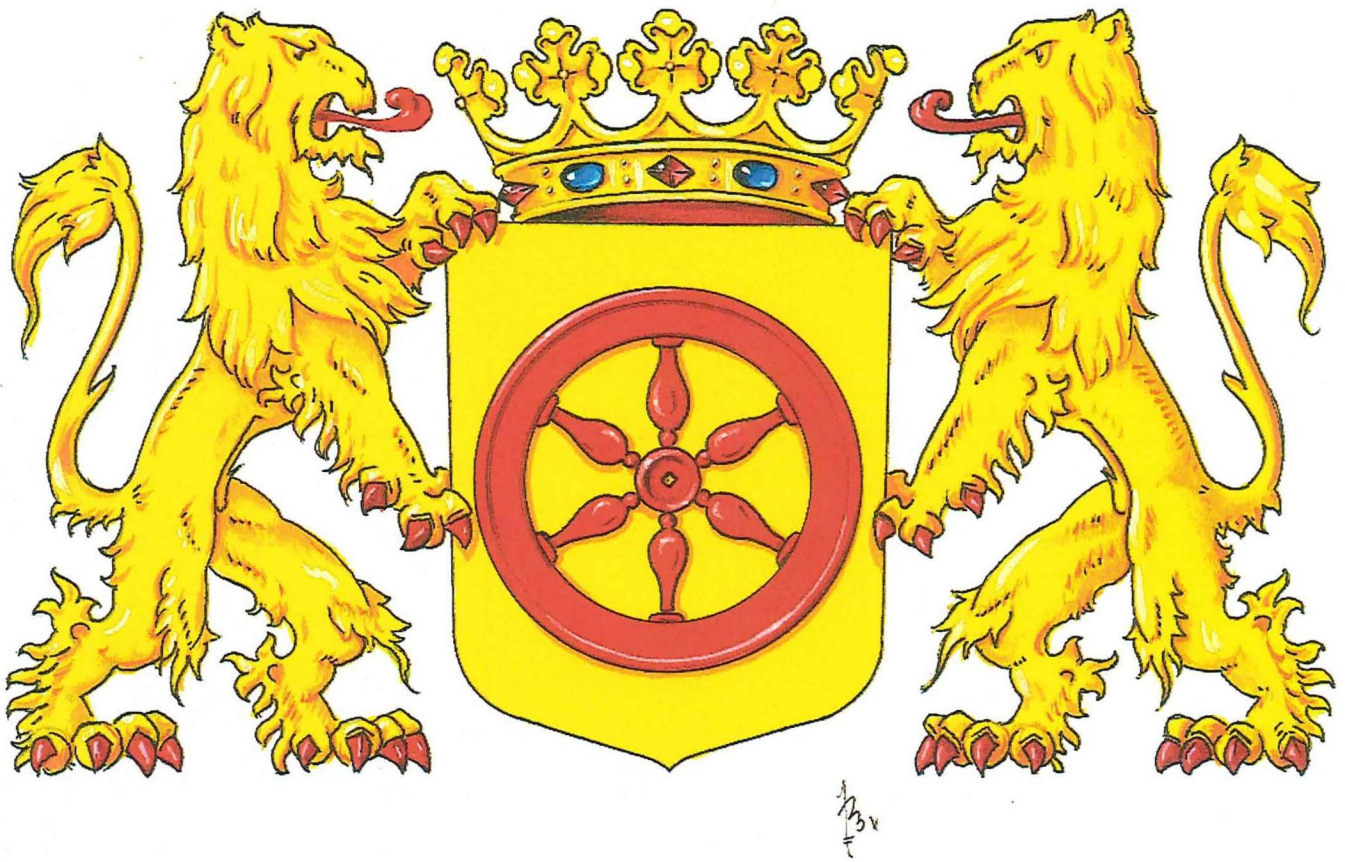


Overeenkomstig het oorspronkelijke,
DE SECRETARIS-GENERAAL VAN HET
MINISTERIE VAN BINNENLANDSE ZAKEN
EN KONINKRIJKSRELATIES,

DE MINISTER VAN BINNENLANDSE ZAKEN
EN KONINKRIJKSRELATIES,



W.J. Kuijken



Gemeente

HEUSDEN

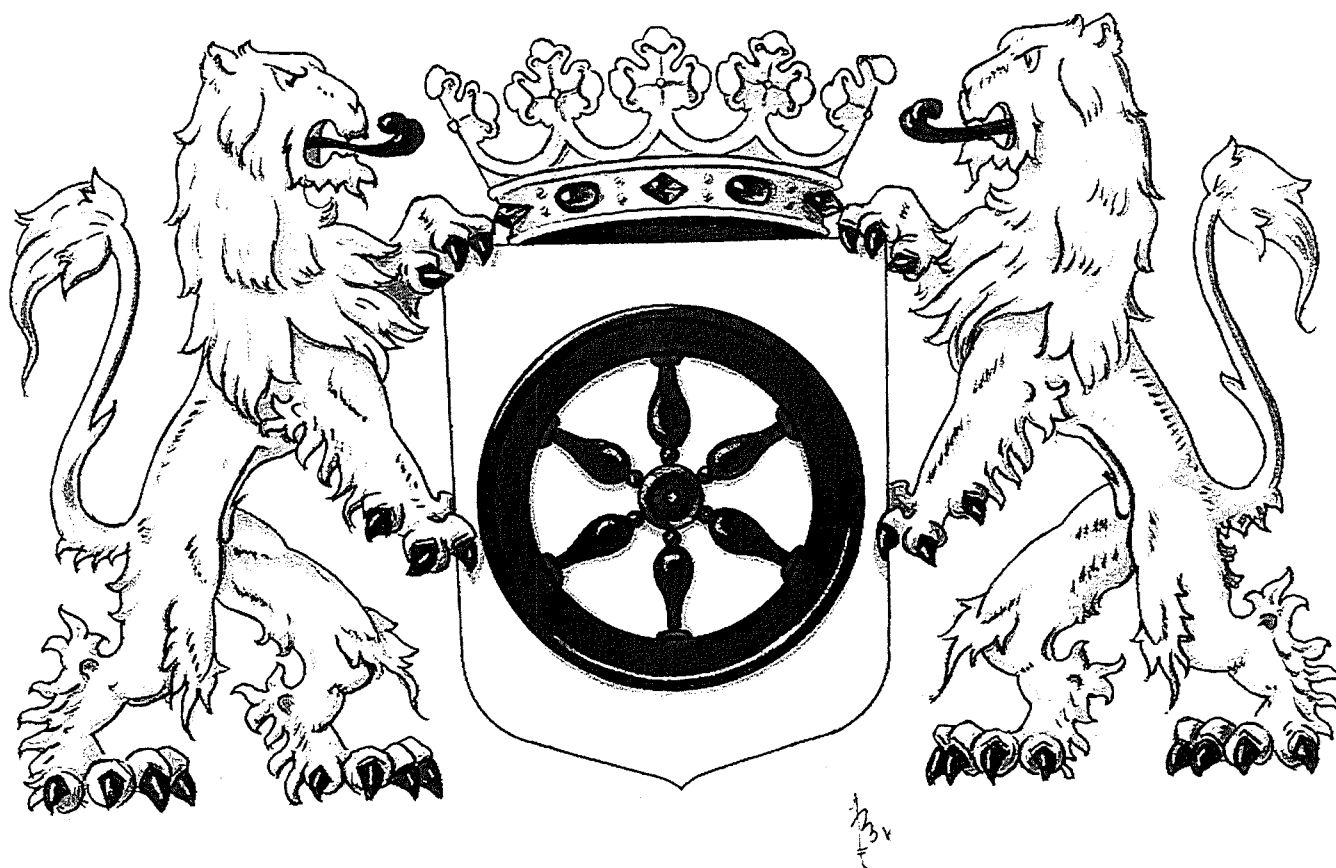
NB

KB 20 juni 2000,
nr. 00001159

In goud een rad van keel. Het schild gedekt
met een gouden kroon van vijf bladeren en ter
weerszijden gehouden door een leeuw van goud,
getongd en genageld van keel.

Diploma
4 augustus 2000

f 850



Gemeente

HEUSDEN

NB

KB 20 juni 2000,
nr. 00001159

In goud een rad van keel. Het schild gedekt
met een gouden kroon van vijf bladeren en ter
weerszijden gehouden door een leeuw van goud,
getongd en genageld van keel.

Diploma
4 augustus 2000

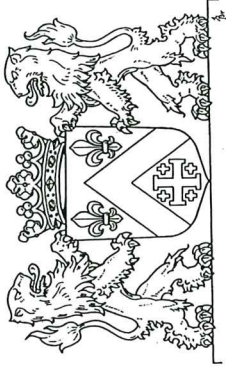
f 850

OVERHEIDSHERALDIEK

Het wapen van de nieuwe gemeente Zundert

Met ingang van 1 januari 1997 is een nieuwe gemeente Zundert ontstaan uit de oude gemeenten Zundert en Rijsbergen. Beide gemeenten voerden vóór 1800 een grotendeels identiek wapen, die in 1816 beide bevestigd werden in de rijkskleuren. De historische kleuren (zilver op rood) werden voor Rijsbergen in 1985 hersteld; de groene keper werd evenwel op advies van de Hoge Raad van Adel zilver om 'kleur op kleur' te vermijden.

De nieuwe gemeente koos voor het wapen van Zundert in de kleuren van dat van Rijsbergen, maar om de groene keper te kunnen herstellen, werden kleur (rood) en metaal (zilver) verwisseld. Het resultaat werd bij Koninklijk Besluit van 20 juni 2000, nr. 00.000395 verleend en kreeg als omschrijving: "In zilver een keper van sinopel, vergezeld boven van twee lelies en beneden van een Jeruzalemskruis, alles van keel. Het schild gedekt met een gouden kroon van drie bladeren en twee maal drie parels en gehouden door twee leeuwen van goud, getongd en genageld van keel."

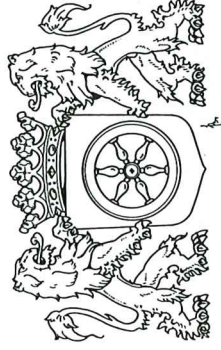


Mr. O. SCHUTTE

Het wapen van de nieuwe gemeente Heusden

Per 1 januari 1997 werden de gemeenten Drunen, Heusden en Vlijmen samengevoegd tot een nieuwe gemeente Heusden. De gemeente wilde het oude wapen van Heusden continueren, maar stelde twee schildhouders voor, die reeds voorkomen op de titelpagina van Jacobus van Oudenhoven, 'Beschryvinge der stad Heusden, Amsterdam' uit 1743.

Bij Koninklijk Besluit van 20 juni 2000, nr. 00.001159, werd aan de gemeente een wapen verleend met als omschrijving: "In goud een rad van keel. Het schild gedekt met een gouden kroon van vijf bladeren en ter weerszijden gehouden door een leeuw van goud, getongd en genageld van keel."



Mr. O. SCHUTTE

Het wapen van het nieuwe waterschap Reest en Wieden

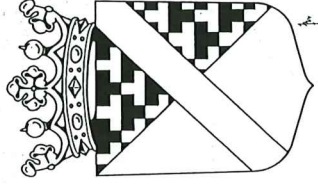
Het nieuwe waterschap Reest en Wieden is op 1 januari 2000 ontstaan uit een fusie van de waterschappen Meppelerdiep, Wold en Wieden, delen van het Waterschap Groot Salland (dat een gedeelte van de taken van het Zuiveringsschap West-Overijssel had overgenomen) en het Zuiveringsschap Drenthe. Het nieuwe waterschap heeft tot taak zorg te dragen voor de waterkwaliteit, de waterkering en de vaarwegen in West-Drenthe en Noordwest-Overijssel.

Verschillende van deze onderdelen waren in het bezit van een eigen wapen: het waterschap Meppelerdiep bij Koninklijk Besluit van 10 november 1994, nr. 94.007797 (zie De Ned. Leeuw 113 (1996), kol. 104), het waterschap Wold en Wieden bij Koninklijk Besluit van 30 januari 1995, nr. 95.000737 (zie De Ned. Leeuw 113 (1996), kol. 215), het Zuiveringsschap Drenthe bij Koninklijk Besluit van 18 december 1972, nr. 6 (zie De Ned. Leeuw 90 (1973), kol. 12) en het Zuiveringsschap West-Overijssel bij Koninklijk Besluit van 25 mei 1973, nr. 17 (zie De Ned. Leeuw 90 (1973), kol. 121). De beide laatste wapens waren ontworpen door Mr. G. A. Bontekoe. Een groot deel van diens ontwerpen betrof waterschapswapens. Aangezien er de laatste decennia grote waterstaatkundige concentraties hebben plaatsgehad, is een belangrijk deel

van de door hem ontworpen wapens, vaak herkenbaar meer in gebruik. Dat geldt dus ook voor hermelijncrukken (vaar genoemd) om hoog- en laagveen watergeïntroduceerd had.

Aangezien de boven vermelde wapens een groelementen bevatten, was het niet mogelijk deze in verwerken. Gekozen werd daarom voor het representatieve van het gehele get hoogveen en het Overijssel: waterlopen, waarvan een gro naar zuidwest loopt.

Bij Koninklijk Besluit van 00.001334, werd aan het Wieden een wapen verleend "Geschuind; I gekrukt van sinopel; over alles heen een zilver. Het schild gedekt met drie bladeren en twee pa



Het wapen van de basiliek van St. Petrus



De parochiekerk van Petruskerk, kreeg 'basilica minor' op wapenverbetering van Besluit van 20 juni 1960.

De directe aanheffing was dat 600 na de naam Heilig Bloed in één van de voorgaande St. Petruskerk. De toenmalige mis-celebrerende pastoraalgedaanteverwisseling van brood en wijn in het I Christus tijdens de consecratie. De kelk liep daar door het bloed op het altaarlijnen terecht kwam. Dit een relikwieschrijn geplaatst en is nog steeds een jaarplichtige processie twee weken na Pinksteren. Het basiliëkwapen verwijst zowel naar St. Petruskerk, als naar het Heilig Bloedwonder. De omschrijving luidt als volgt: "Doorsneden; I in sabel, schuinssge van goud, waarvan het scherm gebaand van goud van hetzelfde, om en om, gevoerd van goud, en een goud, waarin een klokje van zilver; II gedeeld; I kruis, twee sleutels, boven vergezeld van een keel keel een bok van goud. Devies: JAWEH IS MIJN GOED WIT LINT."

Bij de overwegingen voor het basiliëkwapen maakt: de beide sleutels van St. Petrus en de kelk (ze bekendheid heeft gegeven. Fraai ware het eel zowel de kelk als de sleutels van metaal waren op had een meerwaarde gegeven aan deze symboliek. trast met het gemeentewapen moest hier helaas Een optie om een kleurwijziging van het gemeentewapen op een goud veld), een verwijzing waarbij de esstewapen behouden bleef bleek geen haalbare kaart van de hoge heerlijkheid Boxmeer uit 1377. De daarmede tot 1810. In 1815 maakte de toenmalige van het feit dat de bok op een veld van keel stond; een monochroom zegel lijkt mij een flinterdunne t de toenmalige kleurkeuze.

Het basiliëkwapen staat niet alleen afgebeeld menziede van de basiliek doch tevens op één der

Het rad van Heusden draait verder

Heusden was de hekkensluiter bij het vaststellen van wapens en het instellen van vlaggen voor de nieuwe gemeenten in Noord-Brabant. De nieuwe gemeente is per 1 januari 1997 gevormd uit de voormalige gemeenten Drunen, Heusden en Vijlmen.

De historische achtergrond van het wapen van Drunen (een gespannen gouden pijl en boog op een blauw schild) was onduidelijk. De gemeente Heusden voerde het in de heraldiek zo befaamde wapen van de vroegere heren van stad en land, een rood rad op een gouden veld. De gemeente Vijlmen had een gecompliceerd wapen, waarin mede het rad van Heusden was opgenomen.¹

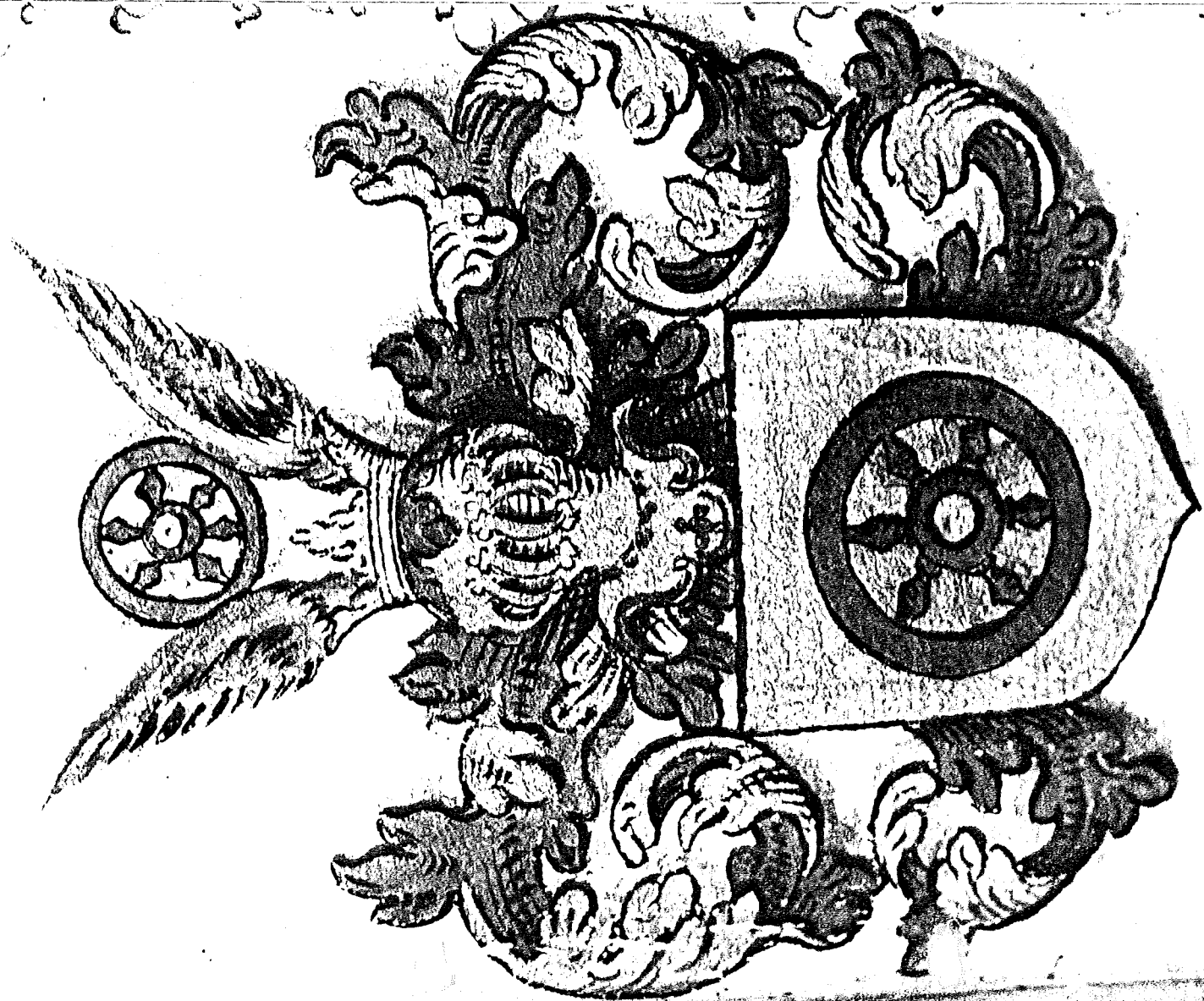
Samenvoeging van de wapens van de voormalige gemeenten zou tot een ongewenst ingewikkeld resultaat hebben geleid. Bovendien zou het historisch belangrijke stadswapen van Heusden voor de toekomst verloren zijn gegaan. Naar een voorstel van de Noordbrabantse Commissie voor Wapen- en Vlaggenkunde werd het wapen van de voormalige gemeente Heusden verrijkt met de twee schildhoudende leeuwen zoals die voorkomen op de titelpagina van de *Beschryvinge der Stadt Heusden* door Jacobus van Oudenhoven, uitgegeven te Amsterdam in 1743. In het Koninklijk Besluit van 20 juni 2000 nr. 00.001159 wordt het nieuwe gemeentewapen beschreven als: *In goud een rad van keel. Het schild gedekt met een gouden kroon van vijf bladeren en ter weerszijden gehouden door een leeuw van goud, getongd en genageld van keel.*²

Voor de nieuwe gemeentevlag werd, op voorstel van genoemde commissie, uitgegaan van de vlag van de voormalige gemeente Heusden. Deze bestond uit twee even hoge banen van rood en 'prinsengeel' met daar overheen een rad als in het stadswapen, gekleurd van het een in het ander. De gemeenten Drunen en Vijlmen voerden vlaggen met een geel kruis: dat van Drunen (1958) op een blauw doek, dat van Vijlmen (1972) over twee banen van blauw en rood. De vierdeling van de nieuwe vlag wijst op de kruisen die in laatstgenoemde vlaggen voorkwamen. De vlaggenkleuren blauw en geel van Drunen en Vijlmen zijn in het nieuwe doek gecombineerd met rood en geel uit die van Heusden en Vijlmen. Het raadsbesluit van 8 februari 2000 omschrijft de vlag als: *Gevierendeeld over eenderde van de vlaglengte van geel en blauw en op het snijpunt van de delingslijnen een zesspakig rad met een hoogte van 3/4 van de vlaghoogte, van rood op geel en geel op blauw.*

Naast een gemeentevlag heeft het bestuur een *gemeentebanier* laten vervaardigen die bij officiële gelegenheden gebruikt zal worden. Deze bestaat uit een wit doek waarop bijna aanvullend het volledige gemeentewapen. Een wat vreemde beslissing waarvan het resultaat in de verte doet denken aan de zogenaamde 'Verzetsvlag' van Amsterdam. Acht men de gemeentevlag niet 'officieel' genoeg?

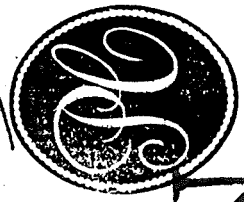
¹ Zie hierover ook Jan Meissen, 'Wapen en vlag voor de nieuwe gemeente Heusden', van Schild en Vaan VIII (2001) nr. 2, 23-24.

² W.A. van Ham, *Wapens en vlaggen van Noord-Brabant* (Zutphen 1986) 85-86, 156, 164, 173, 176, 183-184, 193, 196 en 205.



189

BESCHRYVINGE
DER STADT



HIEUSDEN,

Waar in het Begin, Aanwasch, en Tegenwoordige
Staat dier Stadt verhaalt worden:

ALS MEDE

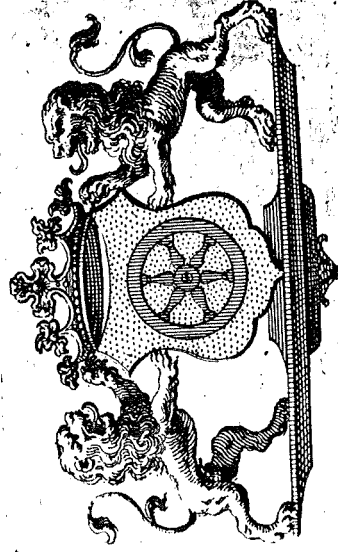
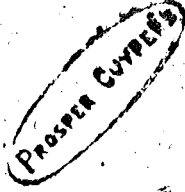
Veelderhande Gedenkwaardige Geschiedenissen, Oorlogen,
Waternvloeden, Wyze van Regeeringe, Hantvesten, &c.

Weleer ontworpen door

JACOBUS VAN OUDENHOVEN,

Dog nu door verscheide Liefhebbers der Oudheit
merkelyk vermeerderd,

En met konftige Figuren vereiert.



TAMSTELDAM,
By JANHARTIG. 1743.

Heeren van Heulden, ende Edelen daer van ghesproten.

Administratie daer van behoorde, schynt ons uit de aangehaalde *Diplomata* duidelyk te blyken. 't Zoude kunnen zyn, dat de Graven van *Testivambt*, elk voor zich maar een kleen gedeelte lants bestie. ronde, geen machtsgenoeg gehad hebben, om zich tegen 't aangroeyen- de gezag der Graven van *Gelle*, en der bisschoppen van *Utrecht* aan te stellen; 't geene ook zyne waarachynlykheid heeft, overmits die twee Vorsten, de eerste, wel inzonderheid, het grootste gedeelte daar van aan hunne staeten gehecht hebben; behalven nog 't geene de Hollandsche Graven daer af hebben bekomen, terwyl de nakomelingen dier *Testivambtsche* Graven zich met het bezit hunner erf-goeder moesten houden; 't geen ook oorzaak kan gegeven hebben tot het verdwyuen van den naam *Testivambt*; dewyl het dus in verscheiden stukken verdeeld, elk deel den naam kreeg van diens Vorsten gebied, die 'er het oppergesag over voerde: dat is, dat voor *Gelderland* wierdt gerekend, 't geen 'er de Graef van *Gelder*, voor *Holland*, 't geen 'er de Graef van *Holland* van bezat, enz.

't Behyge overblyffel der gedagtenis van dit aloude Landchap wordte gevonden in den naam van het adelyke huis *Testivambt*; eene Ridder- maatige hofstede in de *Neder-betrue* tusschen het oude dorp *Awezare* en de *Linge* niet verre van *Burron*, in aangenaamgeboumte en vruch- baare bouwlanden gelegen; behoorende aan den Hoog Edelen en- volgebooren Heere *Laodrick Godard*, Baron van *Eck*, belchreveren in de Ridderkchap, des quarliers, van *Nymegen*. enz. enz.

Robert was de eerste heer van de heerlijckheyt Heulden. Dese als eenen jongen soon uit den kintje van *Dieve* / hadde door sijn adigen eenen schick aan de rechter yde root / ende aan de sincken yde blaende / ende daer op acht goude scepters. Onder sijn kintje in 't slot hagenomen ende verdelteert. Anno 839. hebden de deenen ende noemenen de Stadt en Heulden overleden / hadde tot sijn kintjezoude des gaven van kintjezoude. Boudewijn, tweede heer van Heulden / derlien gaven. Sonck sijnde / was met *Helaldo* gabe van kintjezoude geyft naer *Engelandt* / ende hadde sich alsoer op den kintjezoude in hysghsclent beghe- den / wils dachter *Sophiam* sijn kintjezoude verdoert heeft. De kintjezoude / *Brakel* ende *Aell* heeft dese noemenen verdelteert / ende 't slot tot Heulden / op de deenen ende noemenen verdelteert / weterom overgebouwt: is overleden Anno 870. ende Anno 890. zoude *Sophia* sijn kintjezoude.

En de geslachten kintjezoude van Heulden naet: Dat de kintjezoude vernemende dat sijn dochter *Sophia* tot Heulden was / sijn kintjezoude ge- santen daer nae toe gesonden heeft / maer niet en heeft willen laten ver- soeren / of heer Boudewijn moest eerst contereeren / dat sijn adigen door den kintjezoude soude verandert worden / ende verlatende de achte- dingh *Scepters* / een stat soude aenemen / tot ghebachtentisse van des Ho- dingh *Dochter* / naet ende soerme / daer heer Boudewijn haer toe ge- dingh sijn toeghesonden.

Dionyl. Muz. schijft 't volgende: Men schijft / als de daer haer oer al hadde doen soeken / dat sijn epndelijck na haerz Almans doot tot Heulden ghesonden is / sijnmende / nae haere ghesouone / sijnper- zide op en root *Welleken*. Dat voorderz de kintjezoude haren *Waber* / door tusschen- saken van goede vanden te vrede geselt en geselt ghynde / haere twee soonen *Edmond* ende *Robert* tot sich heeft ont- boden / minnelijck ontfangen / ende tot gebachtentisse van haerz *Alme* dergs naet en soerme sijn tot een adigen geyben heeft een paarre kintjezoude in een bergt *Welle*. Dit adigen hebben daer nae geybet de heeren van Heulden / en is noch het adigen van de haer Heul-

NOTA

't Schyben van de geslachten Heuldenliche kintjezoude accordeert bette met de *Annales* van de Alde van *Deene* / als het ghemeyn schyben van *Muzard* dooghtzoude geciteert. Want uit die *Annales* heeft *Muz- zard* betwelen (die wy daer in ghehooght hebben) dat dese heer *Boude- wijn* de kintjezoude *Brakel* en *Aell* ghemeynt heeft / ende Heulden was op sijn heer *Wabers* *Robbers* tijdt van de deenen ende noemenen verdelteert geyveert / ende daerom is 't root geuolteelich / dat sijn Heulden met kintjezoude *Edmond* is verfoent worden / ende Heulden / alsoo sijn op hem sijnme daer toe geen maght en hadde. Men seght dat *Edmond* op sijn dooghtzoude van kintjezoude *Edmond* gheleiden / ende tot groote naet in *Engelandt* ghebracht is / ende volgh- de sijn daer in de heerlijckheyt van Heulden.

Robert de II. derde heer van Heulden / vier-en-veertigh gaven. Dese heeft sich in den oorloghe in 't heyligh *Landt* dapper geyueten. Was ghetrouwt met des gaven *Dochter* van *Zuphen* / hier Anno 914

Edmond, tweede heer van Heulden / vijftien gaven. Hadde ten *Al- me* des gaven *Dochter* van *Senn* / hier Anno 929. het nae Jan de I. vijfde heer van Heulden / sijn en-en-veertigh gaven. Hadde getrouwt des gaven *Dochter* van *Alon* / hier Anno 956. het nae

HEULDEN

Robbert de III. tette heer van Heusen / sijnen Earen. hadde ghetrouwt de dochter van den Graue van Spanheym / hier Anno 972.

Boudewijn de II. sevendde heer van Heusen / seg-en-vijftich Earen. trouwde des Grauen dochter van Dennenp / hier Anno 1028. hier

nae Jan de II. achtste heer van Heusen / vijf-en-veertich Earen. Adas ghetrouwt met Machtild des heeren dochter van Streunbooden / hier

Anno 1073. hier nae Robbert de IV. negghende heer van Heusen / negghentien Earen. trouwde

de des heeren dochter van Zurchel / hier Anno 1092. hier nae Boudewijn de III. tshende heer van Heusen / achten Earen.

trouwde des Grauen dochter van der Lippe / hier Anno 1110.

hier nae Jan de III. elfde heer van Heusen / vijf-en-twintig Earen.

trouwde des heeren dochter van Zurensbergh / hier Anno 1137.

hier nae. Willem. twaelfde heer van Heusen / achten Earen. trouwde des

Grauen dochter van Alimghen / hier sonder hindereen Anno 1153. ende

trouwde hem sijn trouwde Arnouc, derthiende heer van Heusen / vijftien Earen. trouwde

des Grauen dochter van Salin / hier Anno 1168. hier nae Jan de IV. veertighde heer van Heusen / vier-en-twintich Ea-

ren. Baldunus Cullinus (in een gescheuen Ghjonstich Boudewyn Kuyf) sijn trouwde was heer van heerswuch.

N O T A

Van de heerswuch heerswuch siet onse beschryvinghe van de Graue van s. heerswuch / pag. 136. siet hier een seer schoone afteekeninghe door desen heer van heerswuch ghetrouwt / door onderdom ende oostlog / ende woort seer heerswuch tot een huyse van die heerswuch ghetrouwt by Ghonker Marchijs van Alpe- ren, heer van heerswuch ende Winter. Robbert de V. vijftiende heer van Heusen / sijn Earen. trouwde sijn vader heer Jan in de heerswuch van Heusen. Wouter Springh was de trouwde van desen heer van Heusen / daer t. edel veracht de Springen van ghespooren is / dat een geel radt in een radt van Sabel in haer wapen boorden. De heerswuch van Heusen was getrouwt met des heeren dochter van Heusen / hier Anno 1202. hier nae Jan de V. sechthende heer van Heusen / twee-en-derdich Earen. Adas die maet in t. heerswuch radt gewest.

Sijnen broeder was Willem, daer de Hedekhuylens bekenentmen van waren / die een goude radt in een lapere radt in haer wapen boorden. Adas ghetrouwt met des Grauen dochter van Dierenburgh / hier Anno 1235. hier nae Jan de VI. seventhiende heer van Heusen / drie-en-veertich Earen.

t. edel veracht van die Van Veen is upt des heers heer Jans trouwde ghespooren. Adas ghetrouwt met des Grauen dochter van Loom / hier Anno 1279. hier nae

Jan de VII. achtende heer van Heusen / vier-en-twintich Earen. Adas ghetrouwt met des Grauen dochter van Heusen / die de

no 1296. tegghens Floris de V. negghenthiende Graue van Heulden / die de sijn dochter eenen twaelfde soon ghetreft hadde / met namen Witte,

de eerste heer van Heulden / die in sijn wapen boorden eenen blauw-ghelaeuuden ende getonggheden rooden Heulden seende

met een raddehen op de boest. Rijn Chroniker. Gouthooven, pag. 145. ende 340. Adas met veel heeren van den rijn in t. heerswuch

trouwde ghetrouwt / ende met Johan de I. sevendde heertog van trouwde

in den rijn van Limbogh ende trouwde. Arne heere Vander Snyen, ridder / was sijnen oudsten trouwde / daer t. twaelfde Vander Snyen van af hornen / woerendde boort een Adas

pen een libereen dat in een geel radt. heer Jan van Heesbeem, was sijn jonghste trouwde / daer t. de

tracht van Heesbeem van ghespooren is / dat een gout radt in een geel radt in t. twaelfde boerde. Adas eerst ghetrouwt met des Grauen

dochter van Heesbeem / ende daer na met des heeren dochter van Adicheloo / hier Anno 1303. hier nae

Jan de VIII. negghentende heer van Heusen / vijftien Earen. twende in den oostlog / van Dingenlandt tegghens Dingench-

tracht. heer Jan van Dronghen, daer het veracht van Dronghen van ghespooren is / dat in sijn wapen hadde een libereen dat in een

tracht van Dronghen, daer het veracht van Dronghen van ghespooren is / dat in sijn wapen hadde een libereen dat in een

tracht van Dronghen, daer het veracht van Dronghen van ghespooren is / dat in sijn wapen hadde een libereen dat in een

tracht van Dronghen, daer het veracht van Dronghen van ghespooren is / dat in sijn wapen hadde een libereen dat in een

tracht van Dronghen, daer het veracht van Dronghen van ghespooren is / dat in sijn wapen hadde een libereen dat in een

tracht van Dronghen, daer het veracht van Dronghen van ghespooren is / dat in sijn wapen hadde een libereen dat in een

tracht van Dronghen, daer het veracht van Dronghen van ghespooren is / dat in sijn wapen hadde een libereen dat in een

tracht van Dronghen, daer het veracht van Dronghen van ghespooren is / dat in sijn wapen hadde een libereen dat in een

tracht van Dronghen, daer het veracht van Dronghen van ghespooren is / dat in sijn wapen hadde een libereen dat in een

tracht van Dronghen, daer het veracht van Dronghen van ghespooren is / dat in sijn wapen hadde een libereen dat in een

N O T A

De van Creyhenleyn ende Roofendael boeren een libereen dat in een libereen radt. Die van Wisck twee geete Raepheyns in eenen schilt half Sabel en

Wijk

Dronghen

Heesbeem

Vd. Snyen

Van

Hedekhuylens

de hant sbout/ ende seld die Gouthoeven pag. 147. onder de rancken of
spzanten van den hant van hant den/ daer nochmans dat hants van
hant den maer een hant en hoerde.
dan de hanten van hant den seld die geschreven Chronijck van
den Stamme van Heuden. Dionyl. Muddaert in sijn kercklijcke
Historien ex Annal. Abbatie Bernensis. Pontus Heuterus de rebus
Burgundicis. Ioan. Gerbrandus van Leyden. Pieter van Leyden.
Pauli Merulae Tijd-tireoor. W. van Gouthoeven ende andere

BYVOEGSEL.

W Heeren van Heusden, welke genoegzaam met de hier opge-
geevene overeenkomt, derhalven onnodig hier by te voegen; maar
om te klaarder begrip van deze zaake te hebben, zullen wy nog een
geslacht-regifter, zo als dat by *Tesschenmaeker* opgegeven wordt, alhier
laaten volgen, zynde uit *Pontus Heuterus de Rebus Burgund: Job: Gerb:
a Leid is, Pontanus en Slicthenhorst* getrokken.

ROBERT, Graaf van *Tesserbant* genoemd, zoon van *Baldewyn* den I.
waar van wy boven reeds gesproken hebben, trouwde *Cu-
munda* dochter des graven van *Hoes*, en hier, behalven *Lu-
dowyk* en *Diederik*, ook boven vermeld, by dezelve na

ROBERT Heer van Heusden gef: 857.
Huisvr. *Ada*, dochter van *Henrik* Graaf van *Knuik*

BALDEWYN, gestorven 870
Huisvr. *Sophia*, Dochter van *Elderik* Kon: van *Engeland*

EDMUND, Ongeh. gef: **ROBERT** de II. gef: 914.
Huisvr: *Adelbera*, Dochter des Graven van
Zwiften

EDMUND, of *Eabmund*. gef: 929.
Huisvr: *Hildegardis*, Dochter van den Gr:
van *Seyn*

JAN

(van de) hadt Heulden. *Alman* 1743 39

JAN de I. gef: 956.
Huisvr: *Margarita*, Dochter van den Gr: van
Loom.

ROBERT de III: gef: 972.
Huisvr. *Gernadis* Dochter van den Graaf van
Spanheim of *Spaeregem*. volgens *Job. Gerb. a
Leydis*

BALDEWYN de III gef: 1028.
Huisvr. *Alidis*. Dochter van den Heer van
Gennep.

JAN de II. gef: 1079 of 73.
Alveradit. getrouwd aan *Diederik* den
Huisvr. *Machtide* of *Margarita*, 2den. Heer van *Brederoep*
Dochter van den Heere van
Steinsford of *Steenvoorde*

ROBERT. de IV. gestorv. 1092.
Huisvr. *Johanna*, Dochter van
Aleid getr. aan
Johan van *Arkel*.
den Heer van *Allena*.

BALDEWYN de IV. gef: 1110.
Huisvr. *Berrande* dochter van
den Graaf van *der Lippe*.

JAN de III: gef: 1135.
Huisvr. *Christina* Dochter.
vae den Graaf van *Arensberge*.

WILHELM gef: 1153
Huisvr. *Elisabeth* Dochter
van
ARNOLD. gef: 1168.
Huisvr. *Maria* Dochter van den
Graaf

Beschryvinghe
van den Graaf van *Leiningen* Graaf van *Salm*,
Zonderen Kinderen.

JAN de IV. gest. 1192. *Baldewyn Kuyff*
Huisv. *Lucia van Hoorn* eerste Heer van
Heeswyk of by an-
deren van *Herwynen*.

ROBERT de V. gest. 1202. *Wouter*, van wien 't geslacht der *Spie-*
Huisv. *Philippote van Dieff* ringen oorsprong neemt

JAN de V. gest. 1235. *Willem* eerste heer
Huisvr. een Dochter des van *Hedikhuizen*
Graven V. *Vernenburg*.

JAN de VI. gest. 1279. *Jan*, eerste heer van *Veen*,
Huisvr. *Catharina van Loon*.

JAN de VII. gestor. 1303. *Arnold*, Heer *Jan* eerste heer
Huisvr. (1) *Aleia van Vri-* van der *Slaus* van *Heesbeen*,
benstein of *Wittenstein*
(2) *Ermgarde*

JAN de VIII. gest. (1) *Jan*, Heer van *Drongelen*. (2) *Jan* Heer van
Huisvr: (1) *Margareta* uit het eerste bedde. *Elthout* uit het
van *Keik*. (2) *Sophia* tweede bedde
van *Kravendont*

Willem van *Drongelen*.

Robert, *Jan van Drongelen* Heer van *Etben en Meer-*
wen, *Herbert*, *Diederick Arnold*

(1) *SOPHIA*, getr. aan *Jan*. (2) *JAN* de IX gest. 1334.
van *Saffenberg*. Huisvr. *Cunigonda van*
Arkel, Zonder Kinderen.

en onder hem is *Heusden* geëigend by den Hert. van *Brabant* en den Grave van *Holland*. zie onzen Schryver boven.

Dit zy in zo verre genoeg, om den Leezer 't geslacht-register der Heeren van *Heusden* in een opslag van 't oog te doen beschouwen. Maar 't is vreemd, dat, *Jan de IX.* de Heerlykheid van Heusden bezittende, gelyk die hem, als oudsten zoone van zyn Vader, *Jan den VIII.* ook toequam, echter blykelyk schynt, dat *Jan*, Heer van *Sassenberg*. getrouwd aan *Sophia*, dochter van den zelve *Jan den VIII.* by dezelfde eerste Vrouwe, en derhalven ouder dan *Jan de IX.* die een zoon van de tweede vrouwe was, de Heerlykheid van Heusden ook bezeten moet hebben, want zulks zoude men moeten besluiten uit eenen oude handvesse door hem aan deze Stad in den jaare 1318. verleend, in welke hy zich genoegzaam het opperrecht aanmatigt; zy beruust in de Stads *Archiven*, en wy zullen dezelve hier by voegen; in plaatse van beneden in ons aanhangsel der *Keuren* en *Privilegien* dezzer stad. De inhoud is aldus

Wy *Jan*, Heer van *Sassenberghe* ende van *Huesden* ende *Zophye* onze wettige wyf, doen kondt allen luden die desen brief zullen sien; of hooren sien, dat wy gheleest hebben ende gefekert den Scepenen, den geswooren en der gemeyne stede van *Huesden* elken man Scepenen vonnisse te doen, is hy ryck is hy arm van wat bruecken dat eenig man verbruecken mach tegens ons, ende wat te *Huesden* geschien mochte binnen der vryheyde. Uytgenoomen al sulcke puncten als hier na volgen zellen: te weten. In den eersten heymelycken moort. vrouwen te verkrachten, moortbrant, vreedbracke, diefte, hu; ghesoot over mans slapende, ende een man mishandelt binnen zynen huys. Dese puncten gheleueu wy hen te berichten metten Scepenen ende metten gheswooren van der stede van *Huesden*; voert soe gheloeuen wy hen haar vryheyd ende haar recht, dat sy hebben te lande ende te watere, ende ghehadt hebben, te houdene, alsoe verre als 't Scepenen kondig is. Ende want wy willen dat hen dese dinck vast blyven ende ceuwelyk duerende ende nimmermeer breecken willen by ons noch by yemant van onser weghe, soe hebben wy *Jan* voerz. ende *Zophye* mit hem als mit onsen wittighen nomber ende onsen man onse Seghelen gehangen aan desen brief in vestigheide ende in oirkonfiscap der waarheyd. Gegeueu in 't jaer ons Heeren Duifent Driehonderd ende *XVIII.* des Zonnendaghe nae Zinte Gheertruyden dagh.

Men zoude met reden mogen vraagen, hoe de Heer van *Sassenberghe* hand-

handvelten en rechten kon geeven in eene Heerlykheid, waarin hem niet het minste recht behoorde; en het zeldzaamste is, dat het ver- leend is in 't zelve jaar dat zyner Huissvrouwen vader namelijk *Jan de VIII.* gestorven is, volgens eene oude geschreeven gellacht-lyst, der Heeren van Heulden, ons ter hand gellid; en zyner vrouwen broeder *Jan de IX.* noch in leevenden lyve was, want deze is in den jaare 1334. gestorven. Myn gevoelen is; dat *Jan van Vassenberg* zich ten eersten na zyns schoonnaders dood meelter van Heulden zal hebben willen maken; mooglyk om dat hy dacht, dat hem dezel- ve doch voeg of laet, gemerkt het kinderloos huwelyk van zynen behuuden broeder *Jan den IX.*, moest ten deele vallen, en door die *preuillie* de gemeente heeft trachten te winnen; want diezelve gellacht-lyst meldt ook, dat hy met zyne gemahinne *Sophia* te Heus- den gellid is, maar hy konde het verly van den Hertoghe van *Brabant* niet bekomen, waarom hy, voegt 'er gemelde lyte by, zyn recht op Heulden aan Graaf *Willem* van *Beveren* en *Holland* ver- kocht uit toornighed; en 't is mistichien hier van daan gekomen, dat *Jan de IX.* alle zyn recht op de Heerlykheid van Heulden verkogt, om dat hy zich beledigd vondt door deze aannactiging zyns broeders op een bezit 't geen hem zelve, als zyns vader leenvolger, met alle billykheid behoorde.

Die oude *Gelichte-lyst*, waar van wy gewag hebben gemaakt, spreckt ook van 't Wapen der Heeren van Heulden, en verhaalt daar op, dat *Kobrecht*, Graaf van *Tesferbant*, zoon van *Baldewyn* van *Klesf*, en vader van *Kobert*, eersten Heer van Heulden, zyn Hamwapen, na- melyk een veld van *azuur* waar op acht Scepters van goud, veran- derde in een schild, aan de rechter zyde van *Keel*, of rood, en aan de linker zyde *azuur*, en daar op de acht goudene Scepters plaatte; wyders dat *Diederik*, de broeder van dezen *Kobrecht*, de eerste Heer van *Alina* was; en zyn wapen voerde de bovenste helfte van 't schild rood, en de onderste zwart, waar op de acht gouden Scepters gellid waren; houdende ook beide deze Heeren hünne landen te leen van de grannen van *Klesf*. Voorts verhaalt dat meergenoemde gellacht-vergylte, dat *Baldewyn*, zoon van *Kobrecht* eersten Heere van Koning haarer moeders vader minzaam ontfangen en voorts met beiden naderhand in Engeland gekomen wezende, aldaar van den de, verwekkande by haar twee zoonen *Edmund* en *Kobrecht*; dewelke deszeiven Konings Dochter, *Sophia*, heimelyk verwoerde en trouw- *Heulden*, in 't hof des Konings van *Engeland*, *Leidrick* genoemd, zynde, gellacht-vergylte, zoon van *Kobrecht* eersten Heere van leen van de grannen van *Klesf*. Voorts verhaalt dat meergenoemde gellid waren; houdende ook beide deze Heeren hünne landen te



tenisse dat 's Konings Dochter in hare omzwerving met *Kobrecht*, en haar verbylft te Heulden, den meesten tyd met spinnen doorbrachte. Hoe verre dit verhaal, ten opzichte der gellacht-wapenen, zy aan te nemen, willen wy niet onderzoeken; want het wordt by veele Schryveren voor zeker gehouden, dat het gebruik der-Stam wape- nen eerst in de elfde eeuw in zwang heeft begonnen te raaken, te weeten in de *Kruisvaarten* der Christenen naar 't Heilige land; want toen begon men tot onderscheiding, of van volkeren, of van adel- dom, of wel van gellacht, allerhande kenteekenen op de schilden uit te beelden; toen zag men Leeuwen en andere dieren van aller- leyse verwe, of somtyds alleen der zelve deelen; voorts Banden, ook zyn de wapen-schilden door de *Tournoot*-speelen, daar elk rid- der met zyn *blason* verlicheen, en 'er prys behaaiende, dat zynen na- komeelingen ter gedachtenisse overliet, merkelyk in gewoonte gekomen; waar van men by *A. Mathens*, *H. van Rbyn* en anderen voorbeelden kan vinden.

Maar onze schryver zegt beneden, dat Heulden een leen van den Grave van *Holland* is geworden, door over gave van *Diederik*, *XXV*den. Graaf van *Klesf*, in den jaare 1290. onder *Jan* den *VI.* zeventienden Heer van Heulden; maar dat zal een misflag zyn want uit onze op- gegeevene en ook uit de meergemelde geschreeve gellacht-lyste blykt het, dat *Jan* de *VI.* reeds in den jaare 1279. overleeden was; 't zal dan *Jan* de *VII.* moeten zyn, die tot het jaar 1303. in leeven is geweest.

Wy waaren niet voornemens geweest, dat oude gellacht-registert hier by te voegen; dewyl onze Schryver de Heeren van Heulden reeds opgegeeven had, en wy 'er den stamboom van deze Edelen uit *Tesselmachers Annal.* *Chivie*, ten overvloede hebben by ge- bracht, maar dewyl de Liefhebbers der Oudheden gaarne de taal der bewys-stukken en oude geschriften zelve hooren, zullen wy, over- mits 't weinig plaatte beslaet, die lyft hier laten volgen.

de dit radeken, een rad van een Spinnewiel verbeelden, ter gedach- tenisse Heeren van Heulden sedert dien tyd altoos gevoerd hebben; en zou- kregen een gouden schild, waar op een rood radeken; 't geen de hebbende alvorens van den Koning van *Engeland* tot een wapen ge- *Kobrecht* keerde weder en volde zynen vader in de Heerlykheid; groote geschenken begiffid wierden; *Edmund* bleef in *Engeland*, maar Koning haarer moeders vader minzaam ontfangen en voorts met beiden naderhand in Engeland gekomen wezende, aldaar van den de, verwekkande by haar twee zoonen *Edmund* en *Kobrecht*; dewelke deszeiven Konings Dochter, *Sophia*, heimelyk verwoerde en trouw- *Heulden*, in 't hof des Konings van *Engeland*, *Leidrick* genoemd, zynde, gellacht-vergylte, zoon van *Kobrecht* eersten Heere van leen van de grannen van *Klesf*. Voorts verhaalt dat meergenoemde gellid waren; houdende ook beide deze Heeren hünne landen te

Van den Oorspronk ende
afkomstige van de Baertheit
ren van Hoelden.

In den jare ons Heeren Acht hondert ende Acht dat
Kaerle de Grote Coninck van *Vranckryk* en de Keyser van *Komen* was,
soe was een Graaf van *Cleve* ghebooren **ROBBRECHT** ende was
de seste Graaf. Desen hadde te wyve des Herrogen Doghter van
Lothringen, daer hy een Soon by wan gheweten **BALDUWYN**, en
de was die sevendste grave van *Cleve*. Ende hadde te wyve *Johanne*
des Princen *Lodewyk* Doghter van *Provençen*, ende was een Broe-
der van *Vranckryk*; desen Graaf wan by synen wyve drie Soonen,
als **LODEWYK** Graaf na synen Vader, den anderen **EUBERHART**,
Graaf na synen Broeder, de derde **ROBBRECHT**, ende was
Broeder van *Teisterbant*, ende brak synen wapen, t wapen van synen
Graaf van *Teisterbant*, ende brak synen wapen, t wapen van synen
Broeder van *Cleve*, ende voerden eenen schilt van Lafuer met
acht gulden Septeren. Van t graeffschap van *Teisterbant* laet ge-
geschreven in de *Cronycke* van de Heeren van *Arckel*.
Desen **ROBBRECHT** onthink t graeffschap van *Teisterbant* van
synen oudthen Broeder Graaf **LODEWYK** van *Cleve* te leene,
ende was hem an gedeylet voer syns vaders erte. Ende de Gra-
ven van *Cleve* plachten dit graeffschap van *Teisterbant* voersz te leen
te houden van den Bisschop ende der Kerken van *Utrecht*, ende dit
was meer dan twee hondert jaren te voren eer de Berste Grave
van *Gelre* was. Ende t graeffschap ginc te niet in t jaar **IX**;
XCIII. Wan *Heer Anstijer* de **XVIII**. Bisschop van *Utrecht* de lan-
te Grave van *Teisterbant* gaf syner goederen een deel, der Kerken
van *Utrecht* ende sichten Cloosteren, ende Godshuylen, ende
syn goederen worden gedeelt in veel delen. Desen Graef **ROB-**
BRECHT van *Zyfferbant* nam tot eenen wyve, des Graven
Dochter van *Floey*, daer hy aen wan drie Soonen als **LODEWYK**
syn navolger de andere gheuyten **ROBBRECHT**, die was bewelen
aen t Land, siede en de t sloch van *Hoelden*, ende was d'eerste
heer van **HOESDEN**. Ende brak syn wapene van synen oudthen
Broeder, ende voerden eenen schilt aen de Rechte syde van Geel
of te Root, ende aen de linker syde Lafuer of Blauw met acht rou-
den Septeren. Ende hy hielt dese Heerlykheit van **HOESDEN** te
leene van den Graef van *Cleve*, die daer wigeftroten was. De
derde zoon **DIDERICK** genaemt, dien worde gegeven ende be-
welen die Heerlicheyt van **ALTENA**, met veel dorpen, ende
was de eerste Heer van **ALTENA**, ende brak zynen wapene
met eenen schilt, de een heest boven geel of te root, ende beneden
saket,

fabel, ofte swart, met agt gouden Septeren. Ende hy hielt dese
Heerlykheit mede te leene van den Graef van *Cleve*. Ende sy voer
den dese wapenen ter ryt toe dat een jonge Zoon van *Almiphaere*
nam tot eenen wyve des Heeren eenige Doochter van *Alena*, ende
die hadde tot een wapen eenen schilt van Lafuer met twee gouden
Salmen, ofte Baermen, ende dien wiert Heere van *Alena* ende
Voerde de wapenen ter ryt toe dat de Heerlykheit van *Alena* met
Houwelyk quam aen den Heere van **HOORNE**. Hier nae ontrent
hondert jaren was een Graef van *Teisterbant* ende hadde twee zoo-
nen de eerste genaemt **VOLCKWYN**, ende hadde te wyve des
Heeren Dochter van *Hoelden*, daer hy mede te houwelyk hadde
de Heerlicheyt van **BAERNE**, daer hy een sterck Casteel dede ma-
ken genaemt *Baerne*, ende voerden voortaan den name daer af
heer van *Baerne*, ende delen *Volkwyn* brak syn wapene, ende
voerden eenen schilt van Lafuer met drie baren wan geel ende acht
gouden Septeren van den welke Heere van *Baerne* naderhandt ge-
komen is Heer **SOLBERT** van **BARNE** die van syn Casteel sichte
ende maekten de abdye van *Barne* by *Hoelden* van den *Fr. Monstreyen*
oorden.

ROBBRECHT van **CLEVE** de eerste Heere van **HOESDEN**
sichte ende dede maken dat sloch van *Hoelden*. Ende hadde te wy-
ve *Wouwe ADA* des Graeven Dochter van *Cuyk*, by synen ryden
quamen de ongelovige *Leenen* ende *Noordmannen* ende verwoesten
alle dese Landen van *Hollandt* ende sichten van *Utrecht*, ende qua-
mede voor dat Casteel van *Hoelden* ende worpen t ter neder, ende
Heer *Kobbercht* vloot met zyn wyf ende kinderen in *Brabant*, ende
laet daer in t jaar **VIII**. **LVII**.

BALDEWYN, *Kobbercht* zoonne, was de tweeste Heer van *Hoel-*
den, hy was een vroom wys Jonghelik ende als hy tot zyn jaeren
gekomen was, reyde hy in *Vranckryk*, ende diende metten Grave
van *Angiers*, metten welken hy tooch in *Engelant*, ende quam by
hulpe van desen Grave te dienen, den Coninc *Almann*, die men
ook *Eduyck* hier, ende bysonder diende hy de Coninginne, ende
haer dochter *Sophie*, ende dese *Sophie* verplietden op desen *Baldewyn*
ende sy vertrouwen te samen met eenen dienaar ende dienst jonck-
vrouwe vuyt des Conings hof, ende quamen over in *Zeeleant* tot
Wissinge, ende van daer quamen sy in dat Graeffschap van *Zuipben*,
ende als zyn Vader Heer *Kobbercht* d'eerste Heer van *Hoelden* ge-
storven was, quam hy met syn wyf tot *Hoelden*, ende dede weder
repareren ende maken t Casteel van *Hoelden*, ende hy won by syn
wyve twee Zoonen, d'eerste was genaemt **BADMONT**, ende de
jongste **ROBBRECHT**, ten lesten quamen dese Zoonen in
Engelant by haren ouden Vaders Coninck *Ludmond*, de moeder
Sopie

„Sophie van *Hoerden* nog levende ende de Coninck ontfaecte minde-
 „lyk ende windelyk, ende hy behielt den oudtlen by hem, ende
 „den jonckten Broeder sandt hy wederomme by synder moeder
 „grooelyken begaect ende gaf hem een wapene te voeren. nyt Co-
 „ninklyken Authorityt, als enen schilt van goude met een Kroot Ra-
 „ken, ende daar op enen helm van goude ende daer boven een Croon
 „van Latser ende tullen de Croon twee Lange Elets ooren, ende daer
 „tussen een Kroot Rat. Ende dets wapen ontfangen hebbende, lie-
 „ten voorttaen de Heeren van *Hoerden* haers Vaders wapene met de
 „agt Seperen dese Heer BALDEWYN *Robbrechts* zoon starr in t jaer
 „VIII: LXX. ende Vrouwe *Sophie* zyn wyf starr in t jaer VIII: XC.
 „ende waren begraven in de Kerk van *Uud-Hensden*.

„ROBBRECHT Heer *Robbrechts* jongsten Zoon was de derde Heer
 „van *Hoerden*, ende hadde te wyve Vrouwe ALYT des Graven
 „Dochter van *Zurben*, daer hy geen zoon by wan, geheten BAD-
 „MONT, ende hy dede wederomme repareren dat sloch tot *Hoer-*
 „den dat de *Denen* ende *Noordemannen* weder gedeltuueert hadden by
 „zyns Vaders leuen, hy maekten ende sichten de dorpen *Feroyen*,
 „*Brakel*, *Kelst*, ende meer andere, hy was Ridder geschlagen in t
 „Heylige Lant, ende starr in t jaer IX: VII. ende was tot *Hoerden*
 „begraven.

„BADMONT Heer *Robbrechts* zoonne was de vierde Heer van *Hoer-*
 „den, hy hadde te wyve HILLEGUNDT des Graven Dochter van
 „Zeyn; daer hy by wan een Zoonne, geheten JAN hy starr in t
 „jaer IX: XXIX.

„JOHAN de eerste *Radmonds* Zoonne was de vyfte Heer van *Hoer-*
 „den, hy hadde te wyve MARGARETA des Graven Dochter van
 „Loom, ende hy was Ridder geschlagen in t Heylige Lant ende starr
 „in t jaer IX: LVI.

„ROBBRECHT de derde *Jans* Zoonne was de seste Heer van
 „*Hoerden* hy hadde te wyve GERTTRUYT des Graven Dochter van
 „*Sparben*, hy sichte de Dorpen *Harp*, *Vlymen* ende *Edeickbuisen* ende
 „starr in t jaer IX: LXXII.

„BALDEWYN de tweede, Heer *Robbrechts* zoon was de sevenste
 „Heer van *Hoerden* hy hadde te wyve ALYT des Graven Dochter
 „van *Gennep* in synen tyde was t een groote sterre, dat by na alle
 „zyn dorpen leedig stonden, maer hy begaecten zyn onderstaen we-
 „deromme, ende quam hen luyden te hulpe met gelt ende goet hy
 „starr in t jaer 1028.

„JOHAN de tweede *Baldewyns* Zoonne was de aghte Heer van
 „*Hoerden*, hy hadde te wyve des Heeren Dochter van STEEN-
 „VOORDEN, hy hadde een Dochter ALYT genamemt die te man
 „hadde Heer *Johan* de V. Heer van *Arkel*, hy sichte dat Dorp *He-*
 „mert ende starr in t jaer 1073.

„ROBBRECHT de vierde *Jans* Zoonne was de negenste Heer van
 „*Hoerden* hy hadde te wyve JOANNA Heer *Jans* Dochter van *Alc-*
 „na, hy starr in t jaer 1092.

„BALDEWYN de derde *Robbrechts* Zoonne was de X. Heer van
 „*Hoerden* hy hadde te wyve des Heeren of Graven Dochter van der
 „Lippe genamemt *Barract* hy starr in t jaer 1110.

„JOHAN de derde *Baldewyns* Zoonne was de XI. Heer van *Hoerden*
 „hy hadde te wyve des Heeren Dochter van *Arensberge*, hy starr
 „in t jaer 1135.

„WILLEM de eerste *Jans* Zoonne was de XII. Heer van *Hoer-*
 „den hy hadde te wyve ELISABETH des Graven Dochter van
 „*Lymingen* maer en hadde te samen geen Kinderen desen *Willem*
 „trok mede met Keyser *Goenraadt* van *Rome* en de Sinte *Lodewyk* Co-
 „ninck van *Vrankryke*, ende met meer andere Heeren in t Heilige
 „Lant daer naer starr hy in t jaer 1153.

„ARENT d'Berste, broeder van *Willem* en *Jans* anderde Zoonne,
 „was de XIII. Heer van *Hoerden* ende hadde te wyve MARIA des gra-
 „ven Dochter van *Salsynen* daer hy by wan JAN syn navolger, ende
 „BALDEWYN KUYST, Heer van *Heerwyk* Ridder hy starr in t
 „jaer 1168

„JOHAN de Vierde, *Arens* Zoonne was de XIII. Heer van *Hoer-*
 „den, hy hadde te wyve des Heeren dochter van HOORNE, daer hy
 „by wan ROBBRECHT zyn navolger ende Heer WOUTER SPI-
 „RINK desen Heer *Jan* was met Hertoge *Hendrik* van *Brabant* in t
 „Heilige Lant, daer hy Ridder wert. hy starr in t jaer
 „1192.

„ROBBRECHT de Vyfte, Heer *Jans* Zoonne was de XV. Heer van
 „*Hoerden* hy hadde te wyve *Philippa* des Heeren Dochter van *Dier-*
 „daer hy by wan JAN syn navolger ende heer WILLEM van *EDIC-*
 „HOYSEN Ridder hy starr in jaer 1202.

JOHAN de Vyfte, Heer *Robrechts* Zoonne was de XVI. Heer van *Hoerden* hy hadde te wyve des Graven Dochter van *VERNENBURG* daar hy by ende JAN syn navolger ende JAN van den *VEEN* Ridde- re hy leefte in t jaer 1235. ende leyte begraven tot *Akers*.

JAN de VI. *Jans* Zoonne was de XVII. Heer van *Hoerden* hy had- de te wyve des Graven Dochter van *LOON* daar hy by wan *JOHAN* syn navolger, ende Heer JAN van *HERSBERN* Ridder ende Heer *ARENT* vander *SLUYS* Ridder, desen heer *Jan* was Ridder gelagen in t. Heilige Land, ende Starf in t jaer 1279.

Alle deefe Heeren van *HOESDEN* Voorsz. ende ook van *AL-* TENA plagen haere Leenen te houden van den Grave van *Cleve* want sy uyt den graafschappen van *Cleve* gelproeten ende gecommen syn. Maer in den jaere 1290 doen religieerde *Dirk* de XXV. Grave van *Cleve*, Graef *Floris* de V van dien Naeme ende de XVI. Graeff van *Hollandt* synen neve alle actie ende aenleggen dat hy hebben mogt aen alle de leen goederen ende Vasfalschappen der Lan- den van *Hoerden*, ende *Altena* ende hy abfolveerde alle de Leengode- deren ende Leenmannen van den Ede ende Manfchappen die sy hem gedaen hadden. Behoudelyken dat sy die selve Leenen en de Leen- goederen wederomme ontfangen fouden van den Grave van *Hollandt* Ende hier af worden goede befelegde brieven gemaakt als sy by ma- kanderen waren in *3 Graevenbage*, ende aldus is dese Heerlykheyte van *Hoerden* ende ook die Steede *Woudrichem* des Lands *Altena* ge- worden een Leen des Graefflichyts van *Hollandt* ende desen Heere starff in t jaer 1279.

JAN de Sevenfte, Heer *Jans* Zoonne die XVII. Heer van *Hoerden*, hy was de eerste die t land van *Hoerden* en *Altena* met syn Staen ende toebehoeren te Leen ontfanck van Graef *Floris* van *Hollandt* Voorsz: hy hadde eerste te wyve des Graven Dochter van *WICHIN-* STEYN daer hy by wan JAN syn navolger ende Heer *JAN* van *DRON-* GELBEN; ende na haer dood nam hy een ander wyf *ERMGABERT* des Heeren dochter van *Witthenoy*, daar hy by wan Heer JAN van *ELSHOUT*. Hy was Ridder, gemaakt in t heilige Land desen Heer JAN van *Hoerden* hadde genen groote twilt tegen hartog *Jan* van *Brabant*, den welken dat hem arwan de Stede t Sloth ende t hee- te lant van *Hoerden*. Maer ten lesten wordent gemaakt ende de He- toge gaf hem wederomme alle synne goederen behoudelyken dat hier *Jan* ende synne nakomlinge die voortraen te leene fouden hou- den van den Hertoge van *Brabant*. Daer na quam hy den Hertoge, mede ten dienste in den oorloge van *Limburg* tegen Hertoge *Acy*.

van de Stadt Heuden. 49
noll van *Cleve* in den fryt die hy hadde tot *Woringhen*; ende Heer *Jan* starff, Anno 1303.

JOHAN de VIII. Heer *Jans* Zoonne was XIXde: Heer van *Hoer-* den hy hadde te wyve Heer *Jans* Dochter van *Arckel*, de Xde: ge- naemt *COENEGONT*, maer zy en hadden geen kinderen te sa- men. Hy was Ridder gelchagen in t heilige lant. Desen Heer *Jan* verkogte de Heerlykheit van *Hoerden* met alle syn toebehoeren Hertoch *Jan* van *Brabant* de derde van dien name, maer Heer *Jan* van *Dronghen*, Ridder, die een Om was van delen Heer *Jan* ende syn Sufter van *Sassenberg* was daer tegen alsoo veele als sy mochten, want hy de naeste Ertgenaeem was. Ende Heer *Willem* met synen Soone behielden altyt die actie aen de Heerlykheit; ende Heer *Jan* starff, Anno 1334.

SOPHIE van *Sassenberch* Heer *Jans* Dochter was ontfangen en- de gehut de XXI. Vrouwe van *Hoerden* met den Heere van *Sassen- berch* haren Man. Maer sy en mogte geen verly crygen van den Hertoge, waerom dat hy uyt toornichheit verkogte van syns wyfs wegen Graef *Willem* van *Hollandt* die men heet den goeden Graeff. Waerom dat naderhand een grote oorloge optont tuschen *Hollandt* en *Brabant*, maer het worde namaels gedaadicht ende gemaakt, ende den Graef kreeg syn penningen weder, ende de Heer van *Sassen- berch* met synne huysvrouwe fouden jaerlycs ontfangen voor haer en hare nacomeelingen 300. gouden Kealen te stane op de Meyerye van *Herzogebussche*, ende hier mede religieerde ende gaf over de Heer van *Sassenberch* uyt den name van syn huysvrouwe alle actien en aenleggen dat sy hadden aen de stede, t slot en Heerlykheyte van *Hoerden*, ende aldus quam *Hoerden* aen *Brabant*.

JOHAN Hertoch van *Brabant* de 3de: was de XXII. Heer van *Hoerden*; hy dede terfont die stede repareren ende daer aen maken eenen * Zy wordt in de vorige Geslacht is *Margareta* genoemd.

„ eenen grooten dicken torre. Maer Vrouwe Johanna sijn Dochter
 „ met Hertoge Wenselyn haer man volmaekte, ende hy besat
 „ die Heerlykheyt met rusten ende vreden ende stier in t jaer
 „ 1355.

„ JOHANNA Hertoch Jans eenige Dochter van Brabant was de
 „ XXIII. Vrouwe van Hoosden, ende by heuren tyden geviel eenen
 „ grooten twist tusen Hertoge Wenselyn van Brabant aen de gen
 „ lyde ende Graef Lodewyk van Vlaenderen, aen de andere syde: ten
 „ lesten heeft Hertoge Willem van Beyeren Graef van Henegouwen en
 „ Hollandt d'c. desen twist opgenomen, ende dede een nytfprake onder
 „ andere artuculen soude de Grave van Vlaenderen houden ende be-
 „ siten de stede, sloch ende lande van Hoosden waer at dat een ge-
 „ myn spreekwoort plach te zyne MECHELEN dyn ende HOES-
 „ DEN myn. ende hoewel Vrouwe Johanna dit niet gaerne en dede
 „ nogtans moest sy de stede en sloch van Hoosden overgeven.

„ WILLEM Hertoge van Beyeren Graef van Hollandt, Zeelandt,
 „ ende Henegouwen, was de XXIII. Heer van Hoosden; ende hy gaf
 „ Heer Jan van Drongelen Ridder, Heer Williams Zoon, de wyde Heer-
 „ lykheiden, van Leiben ende Mewen, maer de hooge Heerlykheyt be-
 „ hiel hy aen hem als van Drongelen; desen Heer Jan van Drongelen
 „ Ridder dede maken een scnoon sterk Casteel tot Mewen daer hy
 „ in woonde.
 „ Uyt alle dese voortz. saken mach men merken dat datlant, sloch
 „ en stede van Hoosden eerst geweest is een Leen van den Grae van
 „ Cleve daer nyf gesproten was, daer na des Graets van Hollandt,
 „ ende daer na des Hertochs van Brabant, ende is nu onverscheydelij-
 „ ken geworden ende gesincorporert den graefschappe van Hollandt;
 „ alsoo dat niemant voortraen genogemt en zal worden Heer van Hoos-
 „ den maer alleene den Graef van Hollandt is, en zal wesen. Heer van
 „ Hoosden sonder eenigen tytel ofte naem daer af te noemen.

Veranderinge in de Heerlyckheydt van Heuinden.

„ Anno 1290. onder Jan de VI. seuenthijnde Heer van Heuinden, is
 „ de Heerlyckheydt van Heuinden een Heerlyckheyt worden van het
 „ Graefschap van Hollandt / dat te hoogen een Heer was van den
 „ Graue van Cleve / ende dat hy oherghifte van Diederick Graue van
 „ die aen Graef Floris Graue van Hollandt. Hollandtsche Chronijck
 „ Divisie XIX. cap. XIX. Appales Abbatis Bernensis & alii.
 „ Omment desen tijdt raechte dese Heer van Heuinden in questie met
 „ de Stadt s Hertoghenbofliche / ende doot sijn Heer van die van s
 „ Heer

„ Hertoghenbofliche aen den Hertoge van Brabant / over ghyde scha-
 „ de ende onghelyck van den Heer van Heuinden / in oogloghe met den
 „ Hertoge van Brabant / die t. Slot met de Stadt Heuinden inman / en
 „ Heuinden. En soude dese Heer van Heuinden sijn Heerlyckheydt wa-
 „ der huygen / soo moeste hy die te Leen ontfangen van den boofliche-
 „ ven Hertoghe / ende doot hem ende sijn nakomelingen overgheven / dat
 „ Stadt / Slot ende Heerlyckheydt van Heuinden doot altyd een Brab-
 „ bandt Leen soude wesen ende blyuen. Oude Memorie.
 „ Jan de IX. twintighste Heer van Heuinden / verhocht de Heerlyck-
 „ heyt van Heuinden doot tusschen sijnen van Heer Jan van Bishout,
 „ ende Heer Jan van Craenendonck aen Johan de III. neghende Hertog
 „ ghe van Brabant / ende nam dese Hertoghe naer de doot van desen
 „ Heer van Heuinden possessie van Stadt / Slot ende Heerlyckheydt van
 „ Heuinden.
 „ De Graef van Sassenbergh hadde ghyronwt Sophiam deses Heer
 „ Jans van Heuindens Suster / ende doeren noch in haer dajen eenen
 „ guiden krent in een swart idelot / ende boden op den Heer een
 „ kradt. Die recht naer zynstet ende verfocht van den Hertoghe van
 „ Brabant de Stadt / Slot ende Heerlyckheydt van Heuinden van den
 „ Hertoghe van Brabant te Leen te ontfangen. Maer als hem dit
 „ sijn verfocht maerden ontfepd / waerod hy toornigh / ende waerde dat
 „ die een Heuindt Heer was / recht hy naer Hollandt / ende ver-
 „ hoop sijn recht op de selve Heerlyckheydt doot een sonne van pen-
 „ ningen aen den Graue van Hollandt. Heer nyf is nabershandt eenen
 „ grooten twist ontfanen tusschen Brabant ende Hollandt.
 „ Chron. Divisie XXII. cap. XXXI.

„ Desen twist tusschen dese twee Heuinden beyste epndelijck in swa-
 „ re oogloghen nyf / die Gerardus Terlinchus bescheyden heeft / waer
 „ van dat Valerius Andree Dellelius I. C. in sijn Bibliotheca Belgica
 „ in littera G. dit volghende schijft: Gerardus Terlinchus, Carmelita,
 „ scripti Chronicon Hasslanum: quo bellum prosequitur inter Hollandum ac
 „ Brabantia Ducem: de Hasslane civitatis jure, quam loannes vigelmus zo-
 „ parba, sine liberis decedens a Brabanto in feudum acceperat, aut certe ven-
 „ diderat. Dat is: Gerard Terlinch, Carmelijc, heeft een Chronijck
 „ van Heuinden beschreven, waer in hy vervolghet de oorloghen tus-
 „ schen die van Hollandt ende den Hertoghe van Brabant over het
 „ recht van de Stadt Heuinden, dewelke lan de twintighste Heer van
 „ Heuinden van den Hertoghe van Brabant te Leen ontfangen, ofte
 „ waerlijck verkocht hadde.

„ De Graef van Sassenbergh soecht dit noch te wreechen op den
 „ Hertoghe van Brabant / inghyjt eenen hoop boefich op de been / dat
 „ daer mede in Brabant / ende quelt Brabant seer met rooven ende
 „ ghanden / ende ghandt de Heerlyckheyt van Heuinden af. De Hertoghe
 „ vice-

gzeefnde dat sijn d'panden hier onder wellicht hare personagie souden
 hoopen / soecht van Saffersdieren te accordeeren / ende
 haet den selven erfliche doodt / ende socht de g'zade van Saff-
 s'ertoghe ende h'erechthepd van hollandt dat sijn verfocht toe.
 s'ertoghe af al sijn g'zente ende recht op Stadt / Slot ende Lan-
 den van h'eluden / ten behoede van den h'ertoghe booghtzeden. Oude
 Memorie.

h'eer Jan van Dronghelen, Oom van Jan de IX. twintigste h'ere
 van h'eluden / g'zente h'ere minder acte als de g'zade van Saff-
 s'ertoghe / laet de h'erechthepd van h'eluden calengereen. h'eernt ee-
 nigly dolck aen / ende soecht v'erde affsentie aen den g'zade van h'ol-
 landt / als h'eer van de h'erechthepd van h'eluden; maer alsoo
 de g'zade van Doffervant / oudste Soon van g'zaf Willem de Goede,
 neghentende g'zade van hollandt / r'oude mer g'zouwe Ioanna doch-
 ter van Johan de III. negende h'ertoghe van g'zabandt / en h'eerst sijn met
 dit sijn verfocht by den g'zade van hollandt niet opghedaren / ende is
 g'hetoren: Maer sijnen Soon ende g'zafet in de booghtzeden
 h'erechthepd is noch alth'ers niet sijnen Soonen h'achtigly g'ballen / als
 de g'herichte D'rfghenamen van de h'erechthepd van h'eluden. Ende
 als daer questie g'heten was tusschen g'zabandt ende hollandt / mernde
 de g'zabandts in hollandt te ballen / maer sijn de Soonen van den h'eer
 van Dronghelen / met de Zuyt-hollanders / de g'zabandts in den va-
 g'nevedt ontmoet / ende viel daer een hardt g'recht tusschen dese twee
 g'parten / waer in dat veete g'zabandts v'erslagen w'erden / ende de-
 g'lieden in dit g'heecht de booghtzeden Soonen met de Zuyt-hollanders
 de overhandt / doch h'eer Robrecht, de oudste Soon van Dronghelen,
 w'erd doodelich g'gheuerft / ende hierf van sijn g'uerfure. Oude Me-

memorie.
 De h'ertoghe van g'zabandt continueerde in de ghenomene ipoffitie
 van Stadt / Slot ende h'erechthepd van h'eluden / tot dat Rainald, h'er-
 toghe van Dreberandt g'hetrouwt was met Sophia eenigste dochter en-
 de D'rfghenamen van h'eer Floris, laetste h'eer van Stadt ende h'erechthep-
 h'erechthepd h'erechthepd aen Lodewijck, byghenamen van Ma-
 le, g'zaf van Dreberandt.
 Op desen tijt was Johanna, h'ertoghe Ians dochter van g'zabandt
 maer haer h'ams g'zade Willem's booghtzeden doodt g'hetrouwt met
 h'ertoghe Wenzlaus van Luttenburgh, h'oningh Ians van g'zemen twe-
 de Soon / die sich tegens dese v'erooyninghe stelt / g'zendeerde acte
 op Stadt ende h'erechthepd van h'erechthepd / ende raecht h'ertoghe Wenz-
 zlaus met g'zade Lodewijck van Male daer over in oostighe / maer
 w'odt sijn h'eer van de h'amingen g'heslagen / ende g'zabandt g'pion-
 dert ende g'erooft. De h'ertoghe Wenzlaus in dese onghelenghentheit sijn-

de /

de / sendt g'zanten naer den g'zade van hollandt / ende soecht sijn en-
 de affsentie van den selven tegens de h'amingen / die hem befoeft /
 of met g'henoege van sijnen v'pandt te helpen / of met de wapenen / in
 dien de h'ertoghe van g'zabandt aen den g'zade van hollandt / Stadt /
 Slot ende h'erechthepd van h'eluden wilde overgh'eben. De h'erto-
 ge van g'zabandt haet den g'zade van hollandt dat sijn verfocht toe.
 De g'zade van hollandt sendt sijn g'zanten naer den g'zade van
 Dreberandt / soecht dat dese g'zante haet in minne ende v'zandtschap
 w'elanderen / soecht dat dese g'zante haet in minne ende v'zandtschap
 mogly w'erden by g'helept / ende g'zenteert sich daer toe als h'eluden
 ende brenghet het soo v'erde / dat g'zaf Lodewijck van Male, geen quaet
 vernoebende / het different tusschen hem ende den h'ertoghe van g'za-
 bandt v'erbijst aen den g'zade van hollandt. h'ertoghe Willem van
 Beyeren, doen g'zade van hollandt / sp'acht met dese u'rsprake den
 h'ertoghe van g'zabandt aen: Meechelen dijn, Heulden mijn. Ende dit
 g'heschiede ontrent den g'zate 1370.
 Jan dien tijt af is de Stadt / Slot ende h'erechthepd van h'eluden
 den aen hollandt booghtzeden g'hebeven.
 Om de h'ere van Dronghelen ooch te v'zeden te stellen / h'eerst h'ere-
 toghe Willem van Beyeren booghtzeden / den selven g'hegheben de h'ere-
 chthepd van g'zeten ende h'eluden tot een hollandtsch D'rf-teen / mit
 dat by tot dese g'zaden van hollandts behoef soude g'ueren ende afg'hen
 sijn recht op Stadt / Slot ende h'erechthepd van h'eluden / het w'elch de
 h'eer van Dronghelen ooch v'erde / ende selven h'ertoghe Willem van
 Beyeren ooch h'ere Jan van Dronghelen tot g'zallin van Zuyt-hollandt /
 om den selven ten v'zeden te v'zeden te stellen.
 Ende sijn hier van tot g'zabandt de o'ghinete b'ie-
 den van dat den 10. Maay des g'zate 1336. g'gh'eb'eden tot S. O'ere-
 r'oude b'ie g'zade / waer by mede h'ertoghe Wenzlaus v'oochtzeden / met
 Ioanna h'ertoghine van g'zabandt sijn h'ing'zouwe / booghtzeden ende haer
 D'rfghenamen aen h'ertoghe Willem van Beyeren overgh'eben ende g'z-
 tereen alle haer recht op Stadt / Slot ende h'erechthepd van h'eluden.
 Oude Memorie. G'ouhooven, pag. 88.

hier mede was wel g'he-epndigt te different van te recht over Stadt /
 Slot ende Landt van h'eluden tusschen den h'ertoghe van g'zabandt
 h'ertoghdoom van g'zabandt ende g'zafschap van hollandt: Want als
 g'zade Jan van Nassouw, g'zoffat van g'zabandt / h'ere van g'zade /
 g'zade Jan van Nassouw, g'zoffat van g'zabandt / h'ere van g'zade /
 etc. g'zafschap van h'eluden w'erde in p'lets van h'eer Dirck van Merweden
 k'ndert / soo h'eerst h'ertoghe Philips van Bourgongien, h'ertoghe van g'za-
 bandt ende g'zade van hollandt den 18. Decem'ber / Anno 1447. die van
 h'eluden belet / den booghtzeden g'zade Jan in sijnen maer te g'hehoof-
 men / alsoo langhe sijn te reghment soude h'ebben / sonder te aenken ofte te
 merken / dat sijn maer aenhanghen ende v'ebonden sijn aen onse Lande
 van g'zabandt / als aen onse Lande van hollandt / totter tyd toe, dat

3

van

van het geschijde staende ende hangende tusschen onse voorfreveng
twee Landen, overmits den selven Slot, Stadt, Lande ende Heer-
scheyd van Heulden, by ons, ende met recht bewijst ende gester-
mincer ende geappondeert sal welen.

Valerius Andrea Dellellus I. C. stelt die hore beschryvinghe van
Hendren; *Huesdem oppidum nobis perantiqua* & *illistr. Heroniam familia,*
& *munium, terio sero Lapide a situadnc, in Hollandie, Brabantique*
confinibus sum. *Unde de iure eius inter Brabantiam atque Hollandiam adhuc*
sub iudice sit est. Bibliotheca Belgica, pag 49. *Wat is: Detsad Heulden*
edel door het oudt ende wel edel Geslacht van de Heeren, ende ver-
Heerck, leydt omtrent drie uren van s Herogenbosche, in der ge-
scheyd van Hollandt ende Brabant, waerom t verschil om des sels
Iurisdictione noch ongedecideert hanght tusschen Brabantt ende Hol-
landt.

De Staten van Zabandt / om metter daedt te toonen / dat het niet

en foudt in de maght van de Hertogghen van Zabandt / enige plaeten
van t selve Hertogghdom te veralliemeren; soo hebben sy hare Hertogen
in hare vlijde Anthonisten doen swaeren / dat sy heuden souden dzenigen
onider Zabandt / ghesycht ooch de Staten van Hollandt hare Zabanden
in hare vlijde Anthonisten deden swaeren / dat sy heuden souden houden
onider Hollandt. Augustinus Wichmans segghen voozichghig hietact van de
vermaerde vlijde van Dongerloo in Zabandt / ende een vlijt van de
Staten aduer / segghende by eenige occaete van de seden heuden en
Dreeruydenbergh / segghet daer van als volghet: *De miroque hoc oppido,*
num ad Hollandiam vel Brabantium pertinat, adum controversum fuit,
ad huc sub iudice sit est Comitibus Brabantie & Hollandie in suis magistratio-
nibus nrmque sibi vicissim iurisdictionibus. Brabantia Martiana cap. LXIX. pag.
899. *Wat is: Van beyde dese Steden, of die onder Hollandt of Bra-*
banti behooren, is langht verschil ghesweelt, en hanght t Proces noch
ongewelen. De Graven van Brabantt ende Hollandt haer selven ghe-

N O T A

Als nu een ende deselve persoon was Hertoge van Zabandt ende
Zade van Hollandt / ghesycht dat ghebuerich van den Staere m c c c c
xxxvi. ghesweert is / soo heeft enne ende de selve persoon oiverseche
den gdaen / ende op dat de Jester maght werten by hoe veel personen
michig gdaen is / soo sullen wy hier by boegen den vlijt van de Heer-
logen van Zabandt ende Zabanden van Hollandt / die elcke ghebueriche
part ende ghesonder ghesweert hebben / ende daer by boegen den vlijt van
die staten Hertogen van Zabandt ende Zabanden van Hollandt se
weert sijn.

Her-

Hertogen van Brabantt.

Godefroy de I. met den Baert, Zabande van Aoben / wilech de eerste
Hertoghe van Zabandt Anno 1106. of 1108. twee-en-derichig Ja-
ren / hier Anno 1140.

Godefroy de II. tweede Hertoge / die Staten / hier Anno 1143.
Godefroy de III. ghemeinsich gememt Godefroy in de Wighhe,
derde Hertoge / veertich Jaeren / dese bouwde de stad t Hertogenbosch
schoen Stedionte Belchryynghe daer van, pag. 3. hier Anno 1183.

Henrick de I. vierde Hertoghe / seiven-en-veertich Jaeren / hier Anno
1235.

Henrick de II. vijfde Hertoge / derthien Jaeren / hier Anno 1247.
Henrick de III. sesse Hertoge / derthien Jaeren / hier Anno 1260.

N O T A

Weste was de eerste die sich hier noemen Hertoge van Zabandt / daer
hi te boegen volerden Hertogghen van Aochvanden ghenoeime. Miras.
Chronica Brabantae.

Sijnen ouderheit soon Henrick was ondeset van sinen ende ondeguaem
om het Landt te regeren / heeft Anno 1267. het Hertogghdom overgege-

Johan de I. zevende Hertoghe / ses-en-derichig Jaeren / hier Anno
1294.

Johan de II. achte Hertoghe / neghentien Jaeren / hier Anno
1311.

Johan de III. neghende Hertoghe / die-en-veertich Jaeren / hier Anno
1375.

Johanna, tiende Hertoginne / twee-en-ochtich Jaeren / hier Anno
1406.

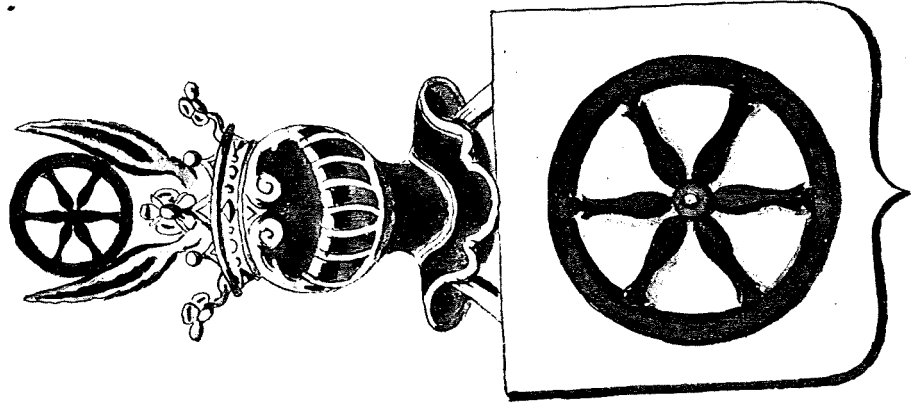
Antonius, elfde Hertoghe / neghen Jaeren / hier in den slaght te
Ziamgh Anno 1415.

Johan de IV. twaelfde Hertoge / elf Jaeren / hier Anno 1427.
Philips de I. derthende Hertoghe / die Jaeren en die maeder / hier
Anno 1430.

Graven van Hollandt.

De I. Jaer 863. woudt by meest alle Hystorie ende Chronichschry-
fchryvers van dese Landen / ghebuerich in die slich van deere
up-

664.



364

Geographische Geschiedenis
van Holland bezuiden de Lek en Nieuwe Maas
in de Middeleeuwen,

DOOR

J. C. RAMAER,

Ingenieur van den Waterstaat.

Verhandelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen te Amsterdam.

AFDEELING LETTERKUNDE.

NIEUWE REEKS.

Deel II. N^o. 8.

(Met 4 Kaarten).

AMSTERDAM,

JOHANNES MÜLLER.

1899.

Ook dit had aenklijk een watersnatkundige reden, althans wij zien in twee stukken van 16 Mei 1446⁷⁾, dat die abt groote kosten gemaakt had tot behoud van de dijken van Heusden. Op 29 Febr. 1408²⁾ werd Baardwijk door WILLEM VI in leen gegeven, het werd 10 Maart 1444³⁾ tot een onverstertelijk leen gemaakt. Baardwijk komt reeds voor in de rekening van DIRK VAN POLAREN, drossard van Heusden, loopende van Dinsdag na St. Andries (3 Dec.) 1359 tot Woensdag op St. Katharina (25 Nov.) 1360, en behoorde dus toen ook reeds tot Heusden, maar het zal oorspronkelijk niet tot die heerlijkheid behoord hebben, gelijk uit zijne hugging duidelijk is.

Merkwaaardig is het, dat het gehucht Ganssoolen, hoewel benoorden de Maas gelegen, tot Waalwijk en dus tot Brabant gerekend werd. Het zal in oude tijden een eiland in de Maas geweest zijn, en de geul aan de Noordzijde er van zal langzamerhand opgesluid zijn. Dit wordt ook waarschijnlijk gemaakt, doordat men in de registers der kerken en kapellen in het bisdom Luik, van 1400 en later, bij de kerk van Waalwijk steeds eene kapel te Ganssoolen vermeld vindt.

Evenzoo behoorde een land bezuiden de Maas onder Herpt, hetwelk zelf benoorden die rivier lag. Dit land is zeker vroeger eveneens een eiland in de Maas geweest. Men vindt in een stuk van Sente Barbaren dag (4 Dec.) 1387⁴⁾ de uitgifte van 11 morgen onder Hedikhuzen en Herpt op de Luttelherpsche Weide. Hierdoor is de plaats bezuiden de Maas duidelijk bepaald, en tevens, dat de rivierarm, die in overvouden tijd de grens had uitgemaakt, toen reeds ongeveer dichtgesluid was.

Ook uit deze feiten is af te leiden, dat in deze streken zeer gemaint, toen reeds ongeveer dichtgesluid was. Wij vinden in een bericht uit 1726⁵⁾, dat de had, aanwezig was. Wij vinden in een bericht uit 1726⁶⁾, dat de Betuwe toen zeer sterk bevolkt was. Dat zulks (gheel anders dan bij de zooveel lager liggende en door breede rivieren bespoelde meer Westelijk gelegen landen, maar juist gelijk bij de lings de duinen gelegen kuststreek, als Oost- en West-Voorne, Schouwen, Walcheren enz.) werkelijk het

¹⁾ VAN LIMBURG Nieuwen, Boergoensche charters, blz. 86.
²⁾ VAN MEERS, Charterboek, 4e deel, blz. 94.
³⁾ Register op het vervolg van VAN MEERS, blz. 34.
⁴⁾ Register III ARLNBOEC, fol. 264.
⁵⁾ MOLL, Kerkgeschiedenis, 1e deel, blz. 125.

Deze heerlijkheid bestond in 1412⁷⁾ uit de stad van dien naam, de bezuiden de oude Maas gelegen ambachten Engelen, Vlymen, Hedickhysen, Oudheusden (waaronder Elshout behoorde) en Baardwyck, het gedeeltelijk benoorden, gedeeltelijk bezuiden genoemde rivier gelegen ambacht Herpt en de benoorden haar gelegen ambachten Heesbeen, Doven, Ginderen, Dronghelen, Broeck (d. i. Bablonienbroeck), Aelborch, Veen en andere. Die andere zijn: Wijk, Meeuwen (in een schepenbrief in het archief van Dordrecht van 6 Maart 1367²⁾ Meduwen genoemd) en Beten.

In zeerouden tijd waren hier vele gestedijke bezittingen, zooals van de abdy van Werden omstreeks 983³⁾ in Aalburg en Heesbeen, van die van St. Truien 24 Mei 1107, 26 Juni 1108 en in 1181⁴⁾ in Aalburg en Bablonienbroeck, en van die van St. Jan te Luik 13 Mei 1147⁵⁾ in Engelen, Hedikhuzen en Heusden. Herpt verkreeg in 1148⁶⁾ een afzonderlijke kerk. Te Wijk was een klooster der Tempelieren⁷⁾.

Ook het Fremonstranser klooster Bern benoorden de Maas (gesticht bij eene oorkonde van 1134⁸⁾) en de vrije heerlijkheid Baardwyck bezuiden die rivier behoorden in de 15e eeuw onder Heusden. Volgens een geschrift betreffende de stichting van de abdy Bern⁹⁾ heette het eiland, op hetwelk zij lag, Vrote. Misschien was aldaar dus een geul, die de beide Maasarmen verbond. Ook wordt daar¹⁰⁾ gesproken van een edelman KRART, die te Maasmond woonde. Dit Maasmond was hetgeen thans Heind heet, gelijk blijkt uit een charter van Maandag na St. Jakob (29 Juli) 1364¹¹⁾, waarin wordt gesproken van een land binnendijks „gheheten die mase andie helle ghelegheven neven „maasmonde“.

De abt van Bern werd in 1441¹²⁾ benoemd tot raad van TRUIS VAN BOERGOXDRE, en werd wellicht daarvoor tevens zijn leenman.

¹⁾ VAN MEERS, Charterboek, 4e deel, blz. 212.
²⁾ No. 194 van het Register.
³⁾ VAN DEN BERG, Oorkondenboek, 1e deel, blzz. 37 en 38.
⁴⁾ Idem, idem, blzz. 63, 64 en 75.
⁵⁾ Idem, idem, blz. 80.
⁶⁾ Idem, idem, blz. 83.
⁷⁾ VAN HEUSSEN en VAN RIJN, Kerkelijke oudheden, 2e deel, blz. 93.
⁸⁾ SLOOT, Oorkondenboek, blz. 260.
⁹⁾ VAN HEUSSEN en VAN RIJN, Kerkelijke oudheden, 2e deel, blz. 388.
¹⁰⁾ Idem, idem, zelfde blz.
¹¹⁾ Register III ARLNBOEC, fol. 85 verso.
¹²⁾ Register op het vervolg van VAN MEERS, blz. 26.

Hoe kon Wm. VI de inwoners dier landen nu dwingen, den Heidijk behoort op te maken? Hij zegt het aan het eind van het stuk: hij zal, als zij verder nalatig zijn, den geenen van hen-luyden, daer 't gebreck an waer, rechteenort haeren waterganck, „die zij in den onsen hebben toedyecken“. Daar geen andere uit-watering dan op Hollandsch gebied voor deze landen mogelijk was, kon hij hen hiernede dwingen.

De Heidijk ging over den Knuxen, d. i. Nieuwkuisschen dijk naar den Drommenschen, d. i. Drommschen dijk 7). Uit het genoemde charter van 25 Jan. 1416 blijkt, dat hij hep door Waalwijk, dat deel uitmaakte van Brabant, Baardwijk, hetwelk vroeger eene afzonderlijke heerlijkheid uitmaakte, maar sedert eenigen tijd tot Heusden en dus tot Holland behoorde, Drunen, dat weder tot Heusden en dus tot Holland behoorde, van Luik Brabant, Cuyck, d. i. Nieuw-Kuik, dat aan den bisschop van Luik leenverig was, en Honsorde (Onzenoord), hetwelk tot Holland behoorde, zooals blijkt uit een charter van 15 Jan. 1389 2), daar Albrecht er toen een slot met toren het bouwen. De in dit charter genoemde WILLEM VAN KRONENBURG was slotvoogd van Heusden 3).

Onzenoord werd na 1389 in leen gegeven. ARNOUD VAN WIAK was 1 Oct. 1447 heer van Nieuw-Kuik zoowel als van Onzenoord 4). Uit het boven gezegde blijkt, dat de Heidijk binnen den Maasdijk gelegen was. Hij zal op ongeveer een uur gaans bezuiden dien dijk, ongeveer evenwijdig daaraan gelooopen hebben van nabij Onzenoord tot de grens tusschen Zuid-Holland en Waalwijk, waar hij naar het Zuiden zal omgebogen hebben, langs die grens loopende tot aan de hooge gronden onder Loon op Zand. Het deel, dat langs genoemde grens hep, was volgens de bovengenoemde oorkonde van 13 Dec. 1415 lang 275 roeden of ruim 1000 Meter.

gevoel was, wordt duidelijk uit den van ongeveer 983 dat ken-
nenden blyft der bezittingen van de abdij Werden in est-
fiken 5). Al de daarin, wat deze streken betreft, genoemde
planten zijn terug te vinden. Zij zijn: benoorden de Lek Hal-
non (Houten) en Ateron (Biteren); in de Betuwe Burion (Buren),
saltinghem (Gellikum), Hannion (Herwijnen) en Malsion (Gelder-
nalsen en Buurnalsen, later zoo genoemd naar de landen, van
welke zij deel uitmaakten); in Zuid-Holland besten de Betuwe:
Lare (Leerdam), Arkion (Asperen) en Attinghem
(Kerckchen); in de Bonnelerwaard: Bomla (Bommel), Walli (Wiel)
en Alsti (Aalst); in Alena: Walderinghem (Woudrichem), en in
Heusden: Alburg (Aalburg), Hasbami (Heesbeen) en Ganderon
(Tonderen). Voor Hasibenna, dat naast Hasbami voorkomt, zal
geheven moeten worden Hrisidenna (Heusden).

Al deze plaatsen lagen benoorden de Maas.
De in den Utrechtschen blyft van omstreeks 960 2) voorkomende
planten Riswich, Hahna, Werken en Walricheshem betrekken
niet, zooals Sants en Schort 3) in navolging van ALTRIG meenen,
planten in het land van Alena, maar zijn Ryswijk in de Betuwe,
Houten, Werkhoven en Werlike bij Woerden.

Een overblyfsel uit den tijd, dat Heusden tot 't leisterbant be-
hoorde, was wellicht het recht, dat de graaf de ingezetenen niet in
oorlogen buiten het Heusdensche gebied mocht laten dienen 4).

Het land nam de Oostzijde der in Hoofdstuk XVIII vermeldde Zijde-
winde werd, behalve door den Zuider Maasdijk, tegen overstrooiming
beschut door den Heidijk. Deze dijk was bestemd om het heivater
te keeren, dat zich, als de waterstand in de Maas hoog was, en
dus de Dommel niet meer kon uitwateren, evenals thans rondom
's Hertogenbosch verzamelde. In eene oorkonde van 25 Jan. 1416 5)
stelt hertog WILLEM VI orde op het onderhoud van dezen Heidijk,
die volgens eene oorkonde van 13 Dec. 1415 6) door twee-
drecht der onderhondsplichtigen slecht beheerd was. Reeds in de
rkening van DIRK VAN POIARIN, drossaard van Heusden, loopende
van 3 Dec. 1359 tot 25 Nov. 1360, komt voor, dat hij „reet
ten berghe“ (naar Geertvuidenberg) „om eene eendracht te maken
„mitten zuythollanderen die heyde tot vinnen“ (Vlijmen) „te dyken“;

1) Van den Begen, Oorkondenboek, 1e deel, blzz. 37 en 38.

2) Idem, idem, blzz. 23 en 24.

3) Beschrijving van Dordrecht, 1e deel, blz. 88.

4) Van Oudenhoven, Beschrijving van Heusden, blzz. 281 en 282.

5) Van Mieris, Charterboek, 4e deel, blz. 361.

6) Idem, idem, blz. 359.

1) Van Mieris, Charterboek, 4e deel, blz. 145.

2) Idem, 3e deel, blz. 516.

3) Idem, idem, blz. 634.

4) Van Oudenhoven, Beschrijving van Heusden, blz. 282.

In de eerste plaats: de abdij Berne, gesticht in 1132/1134 op een eilandje („Vrote”) en door zijn stichter Fulco dadelijk beschonken niet alleen met dat eiland, maar ook met „Masemunde” en de daaraan verbonden rechten van aanwas¹⁾. Inderdaad blijkt Berne in de dertiende eeuw de ingedijkte aanwassen van het Oude Maasje van Masemunde tot Heusdenredam te bezitten²⁾; en volgens het bekende rechtsvermoeden „is fecit cui prodest” zal het deze abdij zijn geweest die de definitieve afdammingen der verlande Maasmonden bij Hedikhuizen en bij (nieuw)-Heusden tot stand heeft gebracht.

De tweede „moderne” factor wordt gevormd door Heusden. Stad en slot van Heusden zijn gesticht op een eiland of althans schiereiland tussen de Heusdense Maas en de beide Oude-Maas-takjes³⁾. De aanleg der stad is kennelijk gericht op de Heusdense Maas als hoofdverkeersweg; in het kader der stedestichtingen zou deze aanleg niet vroeger dan de 13e eeuw zijn te dateren, wat wel overeenkomt met de resultaten der opgraving van de Heusdense burcht: de castrologen vinden hier als oudste datum: 1200 of iets vroeger⁴⁾ en een oudere burcht Heusden heeft allicht niet hier gelegen, maar hetzij in of bij Oudheusden, hetzij op de plek genaamd „het Slot”, „het Oude Slot”, het Oude Kasteel aan het Oude Maasje bij Heesbeen. Het lijkt ons niet onmogelijk dat de heer van Heusden, evenals de graaf van Holland in Dordrecht, een maagdelijk terrein, een opwas in de rivier, heeft uitgekoken om een nieuw centrum op geheel eigen bodem, vrij van oude bindingen, te doen ontstaan; zoals b.v. de heer van Beusichem het deed te Culemborg of de heer van Arkel te Gorinchem.

Meer westelijk in de wijde waterwereld lagen nog een paar landjes op zichzelf. Doeveren, wat we al noemden; Meeuwen

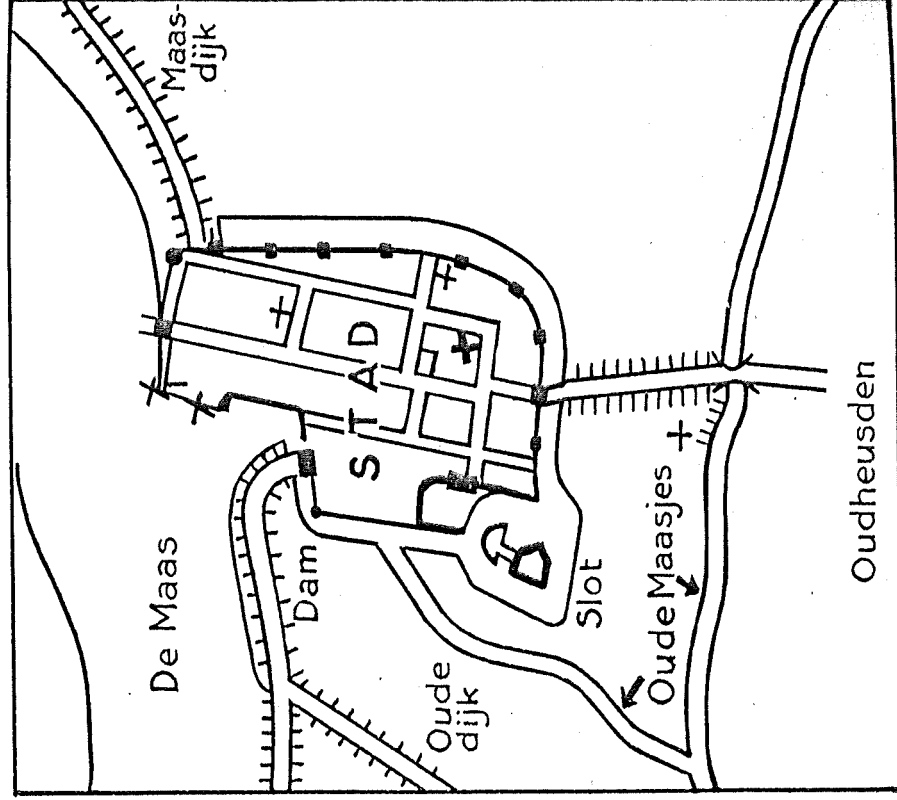
¹⁾ De FRIMERY, Suppl. Oork. boek Holland, bl. 62; goederenlijst van c. 1200.

²⁾ De FRIMERY, alsv., bl. 11, 174, 200 en 213.

³⁾ Cf. het plan van JAC. VAN DEVENTER, waarnaar ons schetsje. In 1386 is de vaadsvrijheid vergroot tot de twee „graven” die de Oude Maas plachten te betrekken: OUDENHOVEN, Heusden, bl. 229.

⁴⁾ RINAUD, in Bull. Kon. Ned. Oudheidk. Bond, VI² (1949), kol. 157.

en Eethen; Dussen met zijn Munsterkerk, oude kerkelijke stichting waarvan we niets dan de opheffing kennen; — Aerntswaard, Vorensaterwaard, Almsvoet en wellicht nog andere, ondergegene, waarvan we weinig weten.



Afb. II. Schets van Heusden en omgeving, op grond van
JAC. V. DEVENTER

Onze rondgang is bijna voltooid. Tussen Dordrecht en Geertruidenberg lieten we een opening, die we nu nog moeten aanvullen. Hier moeten vóór de aaneendijking van de Grote Waard een paar partiële bedijkingen zijn geweest: een „waard“ van de heren van Putten en Strijen, en de grafelijk-Hollandse Tiesselijnswaard (tussen Dordrecht en Maasdam). Deze Tiesse-

lijnswaard
kerk
schijnlijk
kerken.
tot vóór
misschien
bedijking
aan de
misschien
Dit is
door a
Grote A
De g
gewest
van het
bekend.
te de
Tiesselij
van een
hoofdwa
De de
ter name
een afda
schijnt t
is gelege
De de
Strijense
aan sluit
R.K. ke
van de t
in de ot
toeslaa
Laye Z
de dijk
T.H.H
1927.

LAND VAN HEUSDEN EN ALTENA

Toponymische gegevens

Gebruikte afkortingen:

S. W. A. *Drossaers*, Het archief van den Nassauschen Domeinraad. Eerste deel: V. Repertorium op de leen-registers van de Lek en Polanen 1309-1576 ('s-Gravenhage, 1949)

M. *Balen*, Beschrijving van Dordrecht (Dordrecht, 1677)
K. *Glückner*, Codex Laurishamensis I (Darmstadt, 1929)
V. *Barbier*, Histoire de l'abbaye de Floreffe de l'ordre de Prémontré II (Namur, 1892)

L. Ph. C. *van den Bergh*, Oorkondenboek van Holland en Zeeland I-II ('s-Gravenhage, 1866-1873)

J. *de Fremery*, Supplement op het oorkondenboek van Holland en Zeeland tot het einde van het Hollandsche huis ('s-Gravenhage, 1901)

H. G. A. *Obreen*, Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot het einde van het Hollandsche huis ('s-Gravenhage, 1937)
S. *Muller Fz.* en A. C. *Bouman*, Oorkondenboek van het Sticht tot 1301 I (Utrecht, 1920)

L. *Ennen*, Quellen zur Geschichte der Stadt Köln III (Köln, 1867)
P. L. *Muller*, Regesta Hannoniensia ('s-Gravenhage, 1881)

K. N. *Kortweg*, Rechtsbronnen van Woudrichem en het Land van Altena I-II (Utrecht, 1948)
R. *Köitzschke*, Die Urbare der Abtei Werden a.d. Ruhr. A. Die Urbare vom 9-13. Jahrhundert (Bonn, 1906)

PLAATSNAMEN

Aalburg: 889 *Alburch* (O.H.Obr. no. 18)
Almkerk: 1292 *Almekerk* (R.W.A. no. 28)

1 Gosses' identifiëcatie (zie loc. cit.) met Oudburg bij Bergen (N.H.) is te verwerpen. Vgl. O. *Oppermann*, Fontes Egmondenses (Utrecht, 1933), bl. 261.

OUDSTE VERMELDING

BRON

Altana: 1145 Teodricus de <i>Altena</i> (O.S. no. 388) Andel(Op-en Neer-): ±850 <i>villa Analo</i> (C.L. Chronik no. 107)	Babilonienbroek: 1131 <i>villa Babilonia</i> (O.S. no. 334)	Drongele: 1270 <i>Arnoldus de Drungela</i> (Q.K. no. 25)	Dussen: 1156 <i>Iacobus de Dussen</i> (O.H.Obr. no. 156)	Dussen-Muilkkerk: 1276 <i>Mulkerke</i> (O.H.Frem. no. 184)	Dussen-Munsterkerk: 1330 <i>Monsterkerke</i> (R.H. bl. 192)	Ethen: 850 <i>Terrina</i> (Ter Eeten) (O.S. no. 67)	Emmikhoven: 1292 <i>Emminchoeven</i> (R.W.A. no. 28)	Ganswijk: 1338 <i>Ganswicsche steeg</i> (A.N.D.Rep. no. 26)	Genderen: laat 11de eeuw <i>Ganderon</i> 1178 <i>Giscen</i> (O.S. no. 498)	Heusden: 1200 <i>Johannes de Huseden</i> (O.H.Frem. no. 23) ¹	Hil (Den-): 1501 <i>op ten Hil</i> (R.W.A. no. 359)	Honswijk: 1282-1288 <i>Honsewike</i> (R.W.A. no. 24) ²	Meeuwen: 850 <i>Medua</i> (O.S. no. 67)	Muilwijk: 1327 <i>Muyfwijk</i> (Balen, bl. 1115-1116)	Rijswijk: 1196-1206 <i>Risewithe</i> (O.H.Frem. no. 92 noot)	Stiewijk: 1266 <i>Tiberius de Stewyck</i> (O.H. II, no. 134)	Uitwijk: 1108 <i>Hubertus de Utwic</i> (O.S. no. 280)	Uppel: 1277 <i>Uppel</i> (O.H. II, no. 332)	Veen: 1108-1121 <i>Gerardus de Veno</i> (O.H.Obr. no. 100)	Waardhuizen: 1292 <i>W(er)thuyssen</i> (R.W.A. no. 28)	Werken (De-): 1178 <i>Werchina</i> (H.Fl. no. 54)	Werendam: 1241 <i>Werkendamme</i> (O.H. I, no. 381)	Woudrichem: ±1000 <i>Uualderinghem</i> (U.W. A.4 § 43) ³	Wijk: 1135 <i>Wyck</i> (O.S. no. 354)	Zandwijk: 1233 <i>W. de Sandwic</i> (O.H. I, no. 346)
--	---	--	--	--	---	---	--	---	--	--	---	---	---	---	--	--	---	---	--	--	---	---	---	---------------------------------------	---

1 De in 1147 vermelde *ecclesia de Hosden* (O.H.Obr. no. 141) staat niet op Heusden, maar op Oudheusden (zie O.H. II, no. 545). Ingeëlijks is het twijfelachtig, of de bij *Mitraeus-Foppens*, Opera diplomatica I (Lovanii, 1723), bl. 709 in 1173 genoemde *Arnoldus de Hosden* reeds te Heusden zetelde.
2 Datering naar Bijdr. en Med. Hist. Gen. XXII (Amsterdam, 1901), bl. 117.
3 Of het in de blaffert van de goederen der St. Martenskerk te Utrecht vermelde *Uualdricheshem* met Woudrichem identiek is, meen ik met R.W.A. I, bl. 53 te moeten betwijfelen.

Hoewel het in 1892 in *Nomina Geographica Neerlandica* II verschenen

geschiedkundig overzicht van Noordbrabantse plaatsnamen een verdienstelijke poging was, om de vroegste vermelding dier namen vast te leggen, kan dit overzicht noch op volledigheid, noch op juistheid aanspraak maken. Bij de samenstelling van de bovenstaande lijst heb ik er dan ook van afgezien, er naar te verwijzen, en, waar dit mogelijk was, gebruik gemaakt van de nieuwste uitgaven der betreffende bronnen. Het verouderde Oorkondenboek der graafschappen Gelre en Zutphen van Sloet is geheel buiten beschouwing gelaten. Ook liet ik onvermeld, dat de aan het Oorkondenboek van het Sticht ontleende bewijsplaatsen ook bij Van den Bergh en Obreen zijn te vinden.

Wanneer men de begindata van de schriftelijke overlevering der plaatsnamen vergeelijkt met de uitkomsten van het oudheidkundig onderzoek in het Land van Heusden en Altena benoorden de Bergse Maas, blijken de oudste middeleeuwse vondsten, op een enkele uitzondering na, verder terug te reiken dan de vroegste vermeldingen van de corresponderende plaatsnamen. Bewijst zulks aan de ene kant, dat plaatsnamen vaak ouder zijn dan hun eerste voorkomen in de geschreven bronnen, aan de andere kant valt het op, dat de twee oudst bekende plaatsen uit de bedeelde streck — Eethen en Meeuwen — juist die plaatsen zijn, waar de sporen van continue middeleeuwse bewoning het verst teruggaan.

Deze beide dorpen worden immers al vermeld in een oorkonde uit het jaar 850, terwijl de oudste vondsten aldaar van middeleeuws aardewerk uit de 7de eeuw dateren. Op de grond van die vondsten is het aannemelijk, dat genoemde plaatsnamen ook reeds in de 7de eeuw bestonden, een vermoeden, dat bovendien steun vindt in de bizondere ligging van de betreffende nederzettingen. D.w.z. op enige afstand ten noorden van de Oude Maas aan de door Modderman besproken oude verkeersweg, die Dussen met Aalburg verbond en waarvan ik geneigd ben, de voortzetting in oostelijke richting bij Bern te zoeken, dat als *loco Birni* al in een oorkonde uit 709 genoemd wordt¹.

Aan deze weg lag ook het oorspronkelijke middelpunt van het Land van Heusden, te weten Aalburg, waar door de abdis St. Truien, die hier, bezittingen had verworven, tusschen 1055 en 1072 een kerk werd gebouwd². In de latere Heusdensedorpen Herpt, Bern, Heusden, Heesbeem, Doeveren, Genderen, Eethen, Babilonienbroeck en het bezuiden van de Oude Maas

¹ O.H. Obr. no. 2.

² Gesta abbatum Trudonensium (Mon. Germ. Hist. S.S. X, Hannoverae, 1852), bl. 235.

geleggen Baarwijk bezat de abdis bovendien landerijen en tienden. Over dit uitgestrekte goederecomplex oefenden de graven van Holland de voogdij¹. Oudheusden was evenals de naburige plaatsen Hedikhuiszen, Engelen en Vlijmen oorspronkelijk in het bezit van het kapittel van St. Jan Evangelist te Luik². Nadat de heren van Heusden = Oudheusden, waarschijnlijk als voogden, de heerschappij over dit gebied hadden weten in te palmen, schijnen zij ook die over de eerste groep dorpen te hebben verkregeen. Dit bracht hen er toe, op de noordelijke Maas-oever tegenover Oudheusden een nieuwe burcht te bouwen, waarbij op den duur het stadje Heusden ontstond, dat zo het centrale punt is geworden van de gelijknamige landstreck. De verlegging van de stamzettel van Oudheusden naar Heusden is vermoedelijk in het laatst van de 12de eeuw geschied. In 1212 vinden wij dan de heren van Heusden als heersende over een territoir, dat aan het land van Altena grenst³.

Voor het noordelijk deel van het karteringsgebied, dat eeuwenlang die naam heeft gedragen, beschikken wij niet over zulke vroege vermeldingen van plaatsnamen, als dit bij het zuidelijk deel het geval was. Toch zou het verkeerd zijn, hieruit de gevolgtrekking te maken, dat het noorden eerst later bewoond zou zijn geraakt. Terwijl de oorkonden over Mero-vingische bewoning zwijgen, spreken de plaatsnamen hun eigen taal. In Woudrichem en Emmikhoven ontmoeten wij voorbeelden van *-ingahem-* en *-ingahoven-*formaties, die zoals Lindemans heeft aangehouden, tot de oudste Germaanse laag van bewoonde plaatsen gerekend moeten worden⁴. Het door Modderman aangevoerde argument voor Mero-vingische bewoning uit het voorkomen van de Emmikhovense Enk wordt hiermede versterkt. Aan de Alm ligt echter nog een tweede Eng ten oosten van Uitwijk. Al behoort deze thans tot de gemeente Giessem, schijnt niettemin de ligging ten zuiden van de Alm er op te duiden, dat hij oorspronkelijk deel uitmaakte van het grondgebied van het dorp Andel, de reeds omstreeks 850 vermelde *villa Andlo*, waarvan de naam insgelijks een hoge ouderdom doet vermoeden. Ik laat in het midden,

¹ C. Piot, Cartulaire de l'abbaye de St. Trond II (Bruxelles, 1874), no. 477, bl. 116-117.

² L. Labaye, Inventaire analytique des chartes de la Collégiale de Saint-Jean l'Evangeliste à Liège I (Bruxelles, 1921), nos. 14 en 207. Hedikhuiszen kreeg het kapittel door een schenking vóór 997 van keizer Otto III aan bisschop Notger. Zie aldaar, no. 3.

³ O.H. I, no. 228.

⁴ J. Lindemans, Toponymische verschijnselen op kaart gebracht (Bul. Com. royale de Toponymie et Dialectologie XIV, Tongeren, 1940), bl. 78 en 94.

*Kastelen in het Land van Altena en het overige gebied
tussen de Maasarmen*

Zij, die van Gorinchem uit zich naar het Noordbrabantse industriegebied van de Langstraat spoeden, zullen waarschijnlijk hun aandacht te zeer bij de bochtige dijkweg over Giessen en Andel hebben om de oude stenen palen op te merken, die de begrenzing van het Land van Altena markeren. Zo ontbreekt hun dus alle aanleiding om te overpeinzen, hoe dit oude Land van Altena eertijds deel uitmaakte van het Graatschap Teisterbant en al in de 12de eeuw eigen heren kreeg, die een vergaand gezag over de streek uitoefenden. Er zijn zelfs aanwijzingen, dat zij een ander geslacht, op weg om meer dan plaatselijke betekenissen te verwerven, de pas hebben afgesneden¹. Eeuwen en eeuwen bewerkten hier boeren de zware grond; de hoeven, tegen de dijk gedrukt, of verloren in het wijde land, herbergden reeds vele generaties. Een onafzienbare reeks van minder duurzame bouwsels, van palen en vlechtwerk, is er, vaak op dezelfde erven, aan vooraf gegaan.

De hoogste overheid, de Graaf van Kleef, was ver weg; in het leven van alle dag golden de Altena's onbetwist als de hoogste autoriteit. Zij waren het, die de landsweeten handhaafden, de veiligheid met hun macht steunden en de natuurlijke orde der dingen voor verstoring behoedden.

Het oude geslacht der Altena's stierf uit. Met Willem van Horne kwam in 1242 een nieuwe figuur ten tonele.

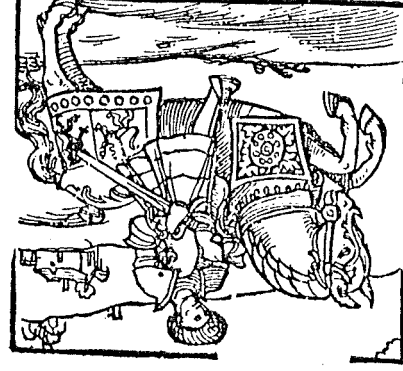
Intussen moeten de graven van Holland meermalen de wens gekoesterd hebben de landstreek bij Holland te trekken. De zorg voor de bedijking en bescherming van het eigen gebied tussen de Maasarmen leidde daar toe. Eerst Graaf Willem III echter werd door koop rechtmatig eigenaar van het land van Altena. Tot in de 19de eeuw duurde het, voordat de gehele landstreek tussen de grote stromen, waarvan het geografisch deel uitmaakt, aan Noord-Brabant werd gehecht.

De heren van Altena, soms ook Outhena, de oudst bekende gezagsdragers, bewoonden een burg, gelegen op de Altenase heuvel, onder

¹ Men vergelijk de bijlage tot het artikel van Dr. Modderman in dit nummer.

warica, het prototype van de Belgische Warche, en *ijrivier* van de Amblye, en van de Wark in het grootherzogdom Luxemburg¹, en waarschuiftijck teruggaan op de Indo-Europese stam *wer-*, „stromen”. De naam van dit Allernase riviertje is stellig ouder dan de 11de eeuw. Dat hij zou terugreiken tot de Merovingische tijd, lijkt mij geen al te gewaagde onderstelling. Nog ouder wellicht is die van de Alm, welke laatste rivier haar naamgenoten niet alleen in Westfalen en Oostenrijk vindt, maar zelfs in Etrurië (Toskane) en de Romeinse provincie Moesie in de grietze oudheid².

MR H. HARDENBERG



¹ A. Dassonville, Plaatsnamen: Werken (Biekorf XXIII, Brugge, 1912), bl. 126-128; A. Carnoy, Dictionnaire étymologique du nom des communes de Belgique II (Louvain, 1940), bl. 616.
² De vroegste vermelding van de Alm dateert uit 1105 in de samenstelling *Almsvoet*. Zie O.S. no. 273; *Pauhy-Wissowa*, Real-Encyclopädie I (Stuttgart, 1894), kol. 1588, 1590.

DE NEDERLANDSCHE LEEUW

MAANDBLAD VAN HET

Koninklijk Nederlandsch Genootschap voor Geslacht- en Wapenkunde.

BESCHERMHEER Z.K.H. DE PRINS DER NEDERLANDEN. PRINS VAN LIPPE BIESTERFELD

Dit blad verschijnt maandelijks en wordt aan alle leden van het Genootschap toegezonden. Bijdragen en correspondentie, bestemd voor het Maandblad, gelieve men te richten tot de Hoofdredacteur Mr. W. W. VAN VALKENBURG, „Nijvenstede“, *Baekershaagenlaan 70, Hassenaar.*

De jaarlijkse contributie (abonnement) ad f 25,— gelieve men steeds vóór 1 februari te voldoen door storting op postrekening no. 20910 ten name van de penningmeester van het Genootschap te 's-Gravenhage.



Correspondentie, bestemd voor het Bestuur, gelieve men te richten tot de Secretaris Dipl. Ing. A. CORTS, *Louise de Colignylaan 18, Oegstgeest.*

Alle overige correspondentie (niet bestemd voor Bestuur of Redactie), zomede opgeven van adresverandering, te richten aan het Bureau van het Genootschap, *Bijlamburg 5, 's-Gravenhage.* Betalingen aan de Bibliotheek dienen te geschieden op postrekening no. 487073, ten name van de Bibliotheek van het Genootschap te 's-Gravenhage.

De redactie van het Maandblad wijst er nadrukkelijk op dat zij niet aansprakelijk is voor de strekking of de inhoud der ondertekende stukken.

no. 11

LXXXIV^e Jaargang

november 1967

BESTUURSBERICHTEN.

Het bestuur geeft met leedwezen kennis van het overlijden van Mr. Dr. A. A. Reepmaker en de Heer M. C. Sigal, resp. sedert 1951 en 1919 gewoon lid van het Genootschap.

Adreswijzigingen:

VAN RAALDEN,

Mr. Mr. H. P. VAN BERGEVEYN,

A. VAN DAM,

H. F. TARDT,

Dr. J. F. JACOBS,

H. J. KAMERLING,

Zwolen,
Lichterstraat 19 F.

Rottterdam 2,
Joost Bauckersplaats 88.

Rotterdam 21,
353 Zuidpleinflat.

Leeuwarden 2,
De Bird 144.

Voorburg,
Schellinglaan 9.

Brammen,
„De Hoofdstad“, Marten Potstraat 9.

**Arnold van der Sluis, ridder,
zijn afkomst en nageslacht (± 1245—1296),**

door Drs. J. A. COLDEWELJ.

(Het Land en de Heren van Heusden.

Arnold van der Sluis (van der Sluis, de Sluza) was de eerste en de laatste mannelijke telg van die naam, maar

niet van zijn familie. Ongetwijfeld behoorde hij tot het geslacht van de heren *van Heusden*, die evenals o.a. hun buren, de heren *van Altna* (na 1242 *van Altna-Horne*), in delen van de aloude gouv Feisterbant hun macht hebben uitgeoefend. Verschillende plaatsnamen in „het Land van Heusden“, zijn al van heel oude datum. Nu is het bepaald opvallend, dat bij deze opsomming de naam Heusden ontbreekt¹⁾. De huidige stad Heusden zal ontstaan zijn in de tweede helft van de 12de eeuw rondom het kasteel van die naam, de zetel van de heren *van Heusden*. Waarschijnlijk heeft het geslacht *Van Heusden* zijn naam op het kasteel overgedragen. Merkwaardig is in dit verband, dat het „slot“ Heusden bij de latere verwikkelingen om de leenhoogheid tussen Holland en Brabant buiten schot blijft²⁾.

Zoals bij zoveel oud-adellijke geslachten (*nobiles*) het geval is, is de oorsprong van de heren *van Heusden* onbekend. Wanneer zij uit het duister van de middeleeuwen plotseling in oorkonden opduiken, blijken zij echter al dadelijk van hoge rang te zijn. Dit ziet men dan o.a. aan hun plaats tussen de getuigen b.v. voor de bisschop van Utrecht, de graven van Holland, Gelre, Brabant en Kleef. Hun rang is dan kennelijk hoger dan die van geslachten als Egmond en Amstel, waarvan de afkomst uit de ministerialiteit duidelijk

¹⁾ D. Blok, *Teisterbant*, Mededeelingen der Kon. Ned. Akademie van Wetenschappen, Afd. Letterkunde, Nieuwe reeks, Deel 26, no. 12 (1903) blz. 15.

²⁾ C. Bultkens, *Trophées de Brabant etc.* (1641). Dl. I. Preuves, blz. 152/153 Av. 1318, St. Margriet; . . . (exempto castro dicti loci de Heusden)

Idem; blz. 153/154 Av. 1319, 25 september; . . . quod castrum de Heusden (de quo tamen inter partes non est questio) . . .
Zie ook J. Sassen, *Chartiers Den Bosch* (1865), no. 39.

is te volgen³⁾. De *Van Heusden's* daarentegen zijn niet uit een dergelijk geslacht gesproten en zij worden in oorkonden uit de 13de eeuw ook wel als „nobiles viri” aangeduid.

Het is reeds lang bekend, dat het Land van Heusden een Kleefts leen was, dat de graaf van Kleef op zijn beurt van Brabant hield. Dit feit is op zichzelf niet zo veronwonderlijk, omdat tot in de 14de eeuw delen van het oude Teisterbant, b.v. de stad Tiel, ook „Brabants” waren. Men zou hier de veronderstelling kunnen opperen, dat de hertogen van Brabant, uit het huis der graven van Leuven, hier opperleenen heer waren, omdat zij sinds 1106 tevens erfelijk hertog van Neder-Lotharingen waren, tot welk gebied Teisterbant sedert 923/925 behoorde⁴⁾. Omdat Heusden een leen van de graaf van Kleef was, hebben oudere genealogen steeds verkondigd, dat de heren *van Heusden* een jongere tak van het huis *Kleef* waren. Het is misschien mogelijk, doch allerminst bewezen. Het feit, dat omstreeks 1200 bij beide geslachten de voornaam *Arnold* voorkomt, zegt op zichzelf natuurlijk niets.

Daar het Land van Heusden grensde aan Holland en Brabant, zal het geen verwondering wekken, dat deze machtige buren in de loop der tijden getracht hebben het geheel en al onder hun invloed te brengen. De eindfase van het conflict, dat om het Land van Heusden was ontstaan, begon in 1290 toen *Jan III van Heusden* Heusden aan Holland opdrong ofschoon het een Kleefts leen en een achterleen van Brabant was⁵⁾. Later, na zijn overlijden omstreeks 1316, werd de familie verdeeld in een Hollands- en een Brabantsgezinde partij.

Ofschoon *Jan IV* bij het overlijden van zijn vader nog minderjarig was, was hij toch de wettige opvolger⁶⁾. Zijn halfzuster *Sofia*, in tweede echt gehuwd met *Jan heer van Saffenberg*, pretendeerde echter een beter recht te hebben. Zodoende schonken zij de stad Heusden in 1318 privileges als „heer en vrouwe van Heusden”⁷⁾. Enige tijd later probeert nu *Jan IV*, gesteund door zijn oom *Jan van Elshout* en zijn verwant *Jan van Cranendonk*, Heusden aan Brabant op te dragen. Dit stuitte natuurlijk bij zijn zuster *Sofia* en haar man en bij *Jan van Droogen* op tegenstand⁸⁾.

3) Een goed voorbeeld van een „nobiles” geslacht zijn de heren *van Kaye*. Het Land van Kaye was eenveuland (tot 1336) een vrijsoonmiddellijk leen. De eerste controleerbare *Van Kaye* is *Heudrik I*, die in 1096 als getuige wordt vermeld in een charter van Ith van Boulogne, de moeder van Godfried van Bouillon, die kort tevoren betrokken was voor de eerste kruistocht. De aard van de transactie wekt het vermoeden, dat vele getuigen tevens familieleden waren. Toch was het Land van Kaye niet het stamland van dit geslacht. Hun allodia lagen in het oude gedeelte van de gouw Teisterbant, vooral rondom Meteren en Malsen. Twee generaties noemen zich afwisselend *Van Kaye* en *Van Malsen*. *Andreas van Kaye*, broeder van *Heudrik I*, werd bisschop van Utrecht (1128—1139), terwijl een vermoedelijke derde broer, *Godfried*, direct van Keulen is geweest in 1132. Het is niet onmogelijk, dat de *Van Kaye's* nazaten zijn geweest van graven in Teisterbant en als zodanig verwant aan het geslacht der *Ansfrids's* en/of *Balderts's*. Dit probleem vormt nog een onderwerp van studie.

4) J. Niessen, *Geschiedelijke Handbats* der deutschesen Ländler am Rhein, Mittel- und Niederrhein (1950), blz. 4.

5) H. van den Bergh, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland* (na deze getiteld als O.B. Holland) II (1873) no. 712 d.d. 31 mei 1290 (vgl. no. 930).

6) F. Müller, *Regesta Hammomensia* (1881), blz. 69, d.d. 13 januari 1317.

7) F. van Mieris, *Groot Charterboek Holland etc.* II (1754), blz. 197, d.d. 14 juli 1318.

8) De verstandhouding tussen de rechtmatige heer, *Jan IV*, en zijn halfzuster *Sofia* is op den duur op een koude oorlog uitgelopen. Op 5 mei 1329 legt *Sofia* vrouwe van *Saffenberg* de eed af, dat het getrucht, dat zij haar broer *Jan van Heusden* zou hebben willen vergriffigen, onwaar is.

Toen *Jan IV* in 1334 zonder mannelijke erven overleed, begon de strijd opnieuw. *Jan van Saffenberg* en *Sofia* probeeren nu Heusden aan Brabant te verbinden. Wanneer dat niet lukt, verkopen zij hun vermeend recht aan Holland! Daar *Saffenberg* zich toen van Hollandse steun verzekerd achtte, viel hij Brabant binnen. Ter vermijding van verdere oorlogsdaden kocht toen de hertog van Brabant hem af en deed dus in feite afstand van zijn recht op Heusden. Maar dit strookte niet met de wensen van *Jan van Droogelen*, die als Heusdens erfgenaam ook aanspraken had. Ook hij eist Heusden bij Brabant op, maar zonder succes. Een poging bij de graaf van Holland vond ook geen willing oor, want graaf Willem IV van Holland was getrouwd met Johanna, dochter van hertog Jan III van Brabant. Tenslotte heeft graaf Willem V van Holland, gebruik makende van de rivaliteit tussen Lodewijk van Male en hertog Wenceslaus van Brabant, in 1357 definitief het bezit van Heusden verkregen. Als arbiter in dit conflict zou hij de woorden: „Mechelen dijn, Heusden mijn” hebben gesproken⁹⁾. Pas in 1805 is Heusden weer Brabants geworden.

II. Arnold van der Sluis, ridder, en zijn plaats in de genealogie Van Heusden.

Er bestaat nog geen betrouwbare genealogie van de heren *van Heusden*. De fantasieën van o.a. Van Gouthooven, Teschenmacher, Van Oudenhoven en Butkens zijn genoegzaam bekend. Latere kritischer genealogen zoals Van Rhemen, Van Spaen, Polvliet en De Groot blijken wel de kennelijke fantasie over boord te hebben gezet, maar vallen toch de oudere genealogen niet af — vooral wat de 12de, 13de en 14de eeuw betreft —, indien hun van de onjuistheid niet is gebleken. Pas met Obreen, De Fremery en Wagner begint men altes aan bestaande bronnen te toetsen. Zo is het De Fremery geweest, die in zijn Supplement op het Oorkondenboek Holland en Zeeland uit een charter van omstreeks 1200¹⁰⁾ en een van 1212¹¹⁾ de kop van de genealogie *Van Heusden* heeft opgesteld. Daaruit blijkt, dat de oudste heer *van Heusden Arnold* heette en een broeder en twee zusters had. *Arnold* is in 1200 al overleden.

Miraeus vermeldt hem in 1173¹²⁾. Dit is dan tevens de

C. Hermans, *Chartes van Brabant* (1844), blz. 94. Tekst bij van Mieris II, blz. 481.

Voor *Jan van Droogelen* zie verder in de tekst.

9) Van der Au, *Aardrijkskundig Woordenboek der Nederlanden* (1841), deel V, blz. 544 ev.

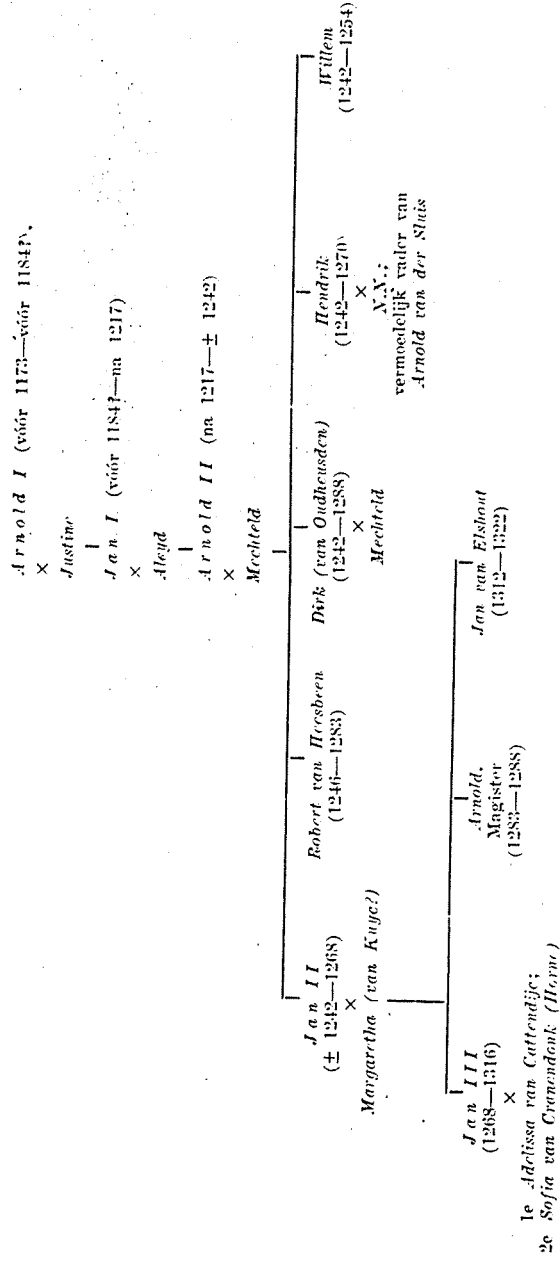
10) J. de Fremery, *Suppl.* O.B. Holland (1904), no. 24.

11) O.B. Holland II, no. 228.

12) A. Miraeus, *Opera Dipl.* I (1723), blz. 709/710. N.B. Miraeus geeft de volledige tekst van de oorkonde. Een origineel heruit in het archief van de Alodij Postel (België). Het jaartal 1173 komt interduid in het charter voor. De akte zelf, die een opsomming geeft van door Postel verkregen goederen, is echter niet geldig en moet van later datum, n.l. rond 1200 zijn. De inhoud valt duidelijk in twee delen uiteen. Na de eerste opsomming, waaronder een op 1173 gedateerde aankoop door Postel van een allodium van Dirk van Herlaer, volgen de getuigen: Henric(us) de Breles, Theodoricus de Altema, Gerard(us) de Baestel et f(mater) suus Wilhelm(us), *Arnold(us) de Hoeden*. Hierin begint het tweede gedeelte, wat met vermelding van enige verkrijgingen, Dr. P. C. Baeren in „de Heren van Breda en Schoten” (1965) vermoedt (blz. 103), dat de heren wel op 1136—1145 zullen teruggegriffen. Toch geven de namen van enige getuigen wel houvast voor een datering. Hendrik van Breda is gestorven tussen 1187 en 1192; Dirk van Altema tussen 1172 en 1187.

Arnold van Heusden is in 1200 zeker en in 1184 misschien al dood. Gerard van Postel in 1188. Allen worden omstreeks 1165—1170 voor het eerst vermeld. Dat dus een *Arnold van Heusden* in 1173 getuige voor Postel is geweest is zeer goed mogelijk.

Verkorte genealogische staat der heren van Heusden.



N.B. De gespatieerde namen zijn die van de heren van Heusden met tusschen haakjes de jaren, gedurende welke zij heer van Heusden waren. De bij de overiger personen tusschen haakjes opgegeven data zijn de jaren, waartusschen zij worden vermeld.

vroegste Nederlandse vermelding van het geslacht, die min of meer controleerbaar is. Van de oude nummering van de heren van Heusden kan men dan ook maar beter afstappen. De afkomst van deze Arnold (de eerste?) heer van Heusden is onbekend. Nu was er reeds veel vroeger een geslacht van Heusden, genoemd naar het gelijknamige kasteel vlak bij Gent aan de Schelde. Reeds in 1067 wordt een Anselmus van Heusden vermeld. Een kleinzoon (?) van hem, wederom van Anselmus, leefde omstreeks 1150. Zijn vrouw was *Agelina de Candanève*, gravin van Saint-Paul. Van dit echtpaar zijn de zonen Robert en Hugo bekend. Een erfdochter *Beatrix* was omstreeks 1200 de echtgenote van Zeger III van Gendt. Daarna erfden deze burggraven de titel van heer van Heusden. Deze Van Heusden's waren echter nog niet uitgestorven. Jongere takken worden nog in de 13de eeuw vermeld. Nog moet worden opgemerkt, dat M. J. Wouters in zijn werk over de Abdij van Averbode in 1149 de gebroeders *Boudewijn* en *Hendrik van der Sluse* vermeldt, vermoedelijk zoons van een *Arnulfus de Sclusa* uit 1120¹³⁾.

Voor zover van belang voor dit artikel wordt een verkorte stamreeks van de heren van Heusden toegevoegd (zie overzicht I).

Zoals bij de meeste genealogieën van middeleeuwsse geslachten het geval is, staan de vrouwen, wanneer zij al genoemd worden, slechts met de voornaam aangeduid. Een enkele keer ook met de toevoeging „mulier nobilis“. Toch

13) A. Havenuit, *Rochebus historiquus sur le château et Seigneurie de Heusden* (1906).

trouwen de Van Heusden's ongetwijfeld met vrouwen uit dezelfde stand der „nobiles“. Bewezen zijn huwelijken van Van Heusden's o.a. met Horne en Brederode, terwijl zij vermoedelijk ook verwant waren aan Kuyt, Altana, Triburg en Arkel. Uit deze stand van „nobiles“ is ongetwijfeld Arnold van der Sluis gesproten.

De eerste vraag die zich voordoet, is waarom een Van Heusden zich Van der Sluis noemt. Nu is het een bekend feit, dat in vroeger tijden jongere zoons vaak een andere naam voerden dan de drager van de hoofdstam. Men denke b.v. aan Arkel uit Lede en uit Arkel weer o.a. Berghe, Noordeboos, Asperen, Heukelom etc. Ook bij de Van Heusden's is dit het geval. Dit gebeurde naar alle waarschijnlijkheid voor het eerst in de generatie van Arnold II van Heusden met diens jongere broer Robert, die vermoedelijk de stamvader van het geslacht Van Drogelen werd, waaruit een jongere tak Van Craystein te Sliedrecht¹⁴⁾. In de generatie van Jan II zien wij Robert van Heesbeen, waaruit de tak Van Heesbeen stamt. Dan had Jan III nog een broeder, eveneens Jan genaamd, wiens toenaam Van Elshout was.

Van Arnold van der Sluis staat vast, dat hij in 1296 is overleden, tweemaal getrouwd is geweest en, voor zover bekend, slechts dochters uit zijn tweede huwelijk naliet. Opvallend is, dat het niet bekend is naar welk goed „Sluis“ in het Land van Heusden (?) hij genoemd werd. De hierboven vermelde jongere takken dragen daarentegen alle namen van bekende plaats in het Land van Heusden¹⁵⁾.

14) De Nederlandsche Leeuw, 1950, kol. 220, noot 480. Zie ook de tekst in hoofdstuk II van dit artikel.

15) Zie Noot 1.



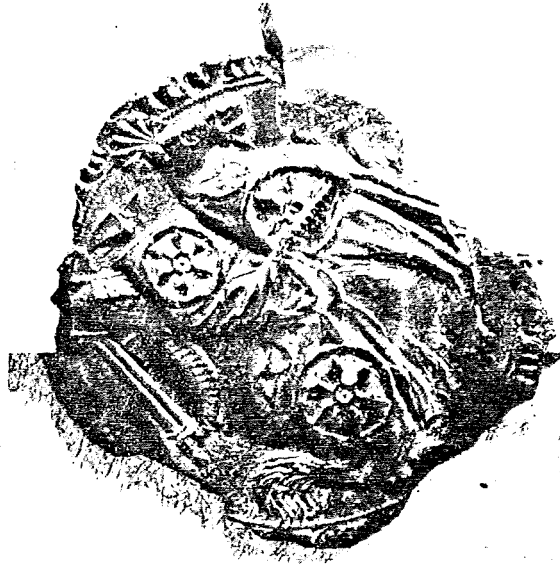
Zegel van
Arnold van der Sluis, ridder.
Randschrift: „S. ARNOLDI
DE SLUSA MILITIS”; groene
was, ware grootte.
(Akte dd. 3 juli 1294, Staats-
archief Düsseldorf).



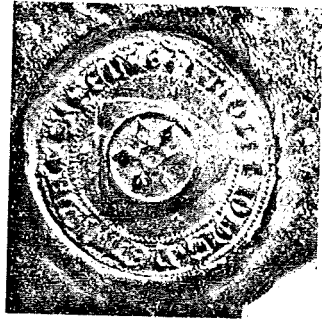
Zegel van *Jutta van der Sluis*,
vrouwe van *Keppel*.
Randschrift onleesbaar; groene was,
ca. 2 x vergroot.
(Akte dd. . . . 1330, Rijksarchief
Arnhem).



Knapsel-zegel van *Jan III heer van Heusden*.
Randschrift: „S. IOHANNIS DOMINI DE HOS-
BINNE MILITIS”; gele was, ware grootte.
(Akte dd. 20 juli 1283, Archief Abdij Berne).



Bidder-zegel van *Jan III heer van Heusden*.
Randschrift: „SIGILLUM ... MI ...”; gele was, ware grootte.
(Akte dd. 29 februari 1304, Archief Abdij Berne).



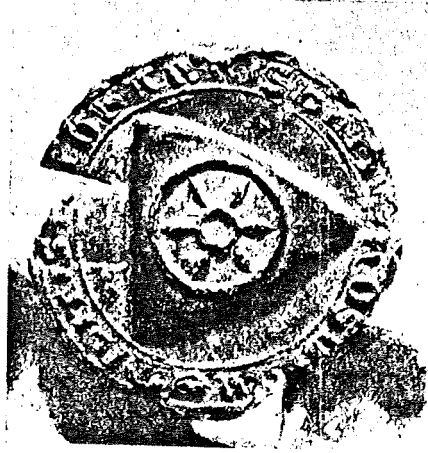
Geheimzegel van
Jan III heer van Heusden.
Randschrift: „S. SECRET ...
DMI IOHIS DE HUSDEN”;
gele was, ware grootte.
(Tegezegel van het neven-
staande zegel; Akte dd. 29 fe-
bruari 1304, Archief Abdij
Berne).



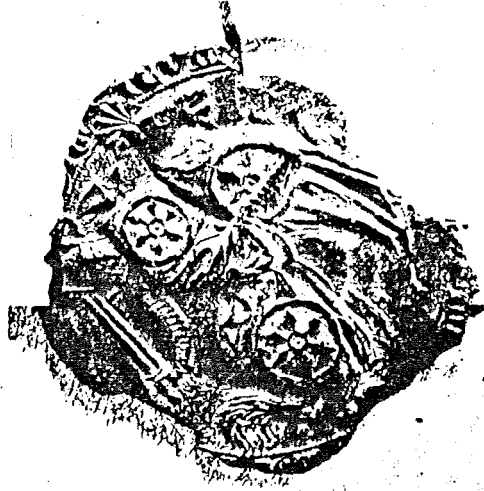
Zegel van
Arnold van der Sluis, ritter.
Bandschrift: „S. ARNOLDI
DE SLUSA MILITIS“; groene
was, ware grootte.
(Akte dd. 3 juli 1294, Staats-
archief Düsseldorf).



Zegel van *Jutta van der Sluis*,
vrouw van *Keppel*.
Bandschrift onleesbaar; groene was,
ca. 2 x vergroot.
(Akte dd. . . . 1330, Rijksarchief
Amstern).



Kunste-zegei van *Jan III heer van Housden*.
Bandschrift: „S. IOHANNIS DOMINI DE HOS-
DINNE MILITIS“; gele was, ware grootte.
(Akte dd. 20 juli 1283, Archief Abtlij Berne).



Biddler-zegei van *Jan III heer van Housden*.
Bandschrift: „SIGILLUM ... MI ...“; gele was, ware grootte.
(Akte dd. 29 februari 1304, Archief Abtlij Berne).



Geheimzegei van
Jan III heer van Housden.
Bandschrift: „S. SECRET ...
DMI IOHIS DE HUSDEN“;
gele was, ware grootte.
(Tegenzegei van het neven-
staande zegei; Akte dd. 29 fe-
bruari 1304, Archief Abtlij
Berne).



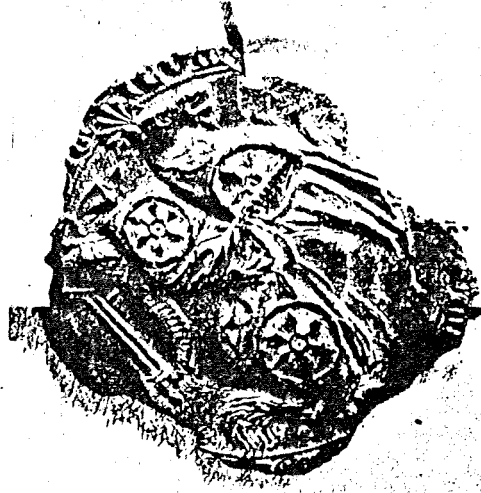
Zegel van
Arnold van der Sluis, niddler.
Randschrift: "S. ARNOLDI
DE SLUSA MILITIS"; groene
was, ware grootte.
(Akte dd. 3 juli 1294, Staats-
archief Düsseldorf).



Zegel van Jutta van der Sluis,
vrouwe van Keppel.
Randschrift onleesbaar; groene was,
ca. 2 x ver groot.
(Akte dd. . . . 1330, Rijksarchief
Arnhem).



Knape-zegel van Jan IH heer van Heusden.
Randschrift: "S. IOHANNIS DOMINI DE HOS-
DINNE MILITIS"; gele was, ware grootte.
(Akte dd. 20 juli 1283, Archief Abdij Berne).



Ridder-zegel van Jan III heer van Heusden.
Randschrift: "SIGILLUM ... MI..."; gele was, ware grootte.
(Akte dd. 29 februari 1304, Archief Abdij Berne).



Geheimzegel van
Jan III heer van Heusden.
Randschrift: "S. SECRET ...
DMI IOHIS DE HUSDEN";
gele was, ware grootte.
(Tegenzegel van het neven-
staande zegel; Akte dd. 29 fe-
bruari 1304, Archief Abdij
Berne).

dr J

La maison de Drincham : de gueulle, au chevron d'ermynes (Ghistelles), au premier canton, d'or au lion de sable (Flavindre), au canton senestre, sur le gueulle, l'escuson de Luxembourg, fassé d'argent et d'azur de dix, au lion de gueulle, à la queue mys en sautoir sur le tout, coroné, lanuyassé et armé d'or (COEN. GAILLIARD, L'Anchiène Noblesse de la comté de Flandres).

Driou (Jean), h. de hief à noble signeur signeur monsigneur de Bersle (Beersel), en sa terre et signory gisant au lieu de Lymele (Limelette), touchant sa signory de Braye (Braine), 1512 : un coudre (Gr. scab., arr. de Nivelles, c. 4777) (Pl. 6, fig. 150).

— (Philippe-Etienne-J.), bailli et admodiateur de la sgrie de Farcienne et de Tergnée, 1793 : une anille, accompagnée de quatre étoiles, 2 en chef, 2 en pointe. C. : un arbre. S. : deux lévriers, regardants, tenant chacun une bannière (Arch. comm. de Farcienne).

Adolphe-François-Camille Driou, à Gosselies, ancien membre de la Chambre des représentants, obtint, le 9 octobre 1886, du roi des Belges, concession de noblesse et le titre de baron, transmissible par ordre de primogéniture, avec ces armoiries : d'azur à la fasce d'or, chargée de trois étoiles de gueules, à cinq rais, et accompagnée de trois (2, 1) besants d'or. C. : un griffon d'or iss. S. : deux griffons d'or, armés et lampassés de gueules.

Il reprit, depuis, l'écu et le cimier anciens de sa famille, mais que nous venons de la décrire d'après le cachet de 1783, et fut autorisé, à les porter, par arrêté royal du 23 août 1887.

D'après un manuscrit du chanoine Kerckhof (xvii^e siècle), en possession de M. Gilliodts van Severen, furent enterrés, en l'église Saint-Sauveur, à Bruges : noble et vaillant homme Toussain Drijon écuyer, mort dans cette ville, au service de Sa Majesté Catholique, le 31 mars 1571, à l'âge de 61 ans, et sa femme, Jossine le Franc, fille de Colard, écuyer, du Cambrésis, morte le 5 mai 1572.

Leur tombe fut ornée de ces armoiries : A : une aigle en chef, accompagnée en pointe de trois (2, 1) merlettes. C. : une aigle issante; B : parti, de Drijon et de le Franc : un lion.

Ces époux laissèrent trois filles : Anne, Corneille et Marie.

Driscart (Simon), h. de fief d'Enghien, 1692 : un chevron, accompagné en chef à d. d'une fleur (?), tigée et feuillée, à s. d'un gland, tigé et feuillé, et en pointe d'une rose, ou feuille (M. Matthieu).

Drivere (Jehan le) (fils de Henri), « proviseur » des biens de la mense du Saint-Esprit à Ninove, 1432 : un rencontre de heuf, accompagné au point du chef d'une rose. L'écu posé sur une aigle (C. C. B., Acquits de Lille, l. 146).

— (Ydier le), receveur de l'espier et du tonlieu de Grammont, 1437 : trois merlettes; écus. en cœur au sautoir. C. : deux cornes de beuf. T. d. : un h. sauv. (sans massue). L. : S' Ydier de Drievre (Ibid., l. 70-71).

Droegenbroeck (Jacques van), sous-ammann de

Bruxelles, auparavant maieur d'Assche, reçoit de son successeur en ces dernières fonctions, Henri Loenij, une somme qui était restée due à feu son père, Jean van D., sur son compte de la mairie d'Assche, clôturé en 1423; vers 1455; sc. 1456, 9, comme lieutenant de l'ammann de Bruxelles : un sautoir engrêlé, cantonné de quatre coquilles. Tenant : un ange. L. : S' Iacop va Droegenbroec (B. et Brux.).

Henri Loenij exerça les fonctions de maieur d'Assche du 18 avril 1455 (après Pâques) jusqu'au 23 janvier 1457-58 (voir ses comptes aux Arch. génér. du roy. Chambre des Comptes, reg. N° 12692).

Droeve (Jean die), marchand du duc de Brabant, dans sa chambre des tonlieux, à Louvain, 1423 : écartelé; aux 1^{er} et 4^e, une anille; aux 2^e et 3^e, une rose. L. : de Droe... e (B.).

DROYVE (Étienne van) (Drove) sc. un acte de son parent, Thierry Schynman (comp. les armes de celui-ci), chev., bailli zu der Hart (Haardt), 1351 : une fasce, surmontée à d. d'un lion rampant (Duss., Col., N° 851).

GELE donne ainsi les armes de Peter van Druenen, h. du duc de Juliers : d'argent à la fasce de sable, surmontée à d. d'un lion de gueules. Le ca. d'or. Volet d'argent. C. : un chapeau de tournoi de sable, retourné de gueules, sommé d'un soulier à tige, d'argent.

Drolyns (Jean), fils de Simon, tient, du château de Termonde, un hief à Opwijk; sc. pour un vassal à Berchere, 1313 : deux ailerions, ou merlettes essorantes, en chef, une merlette en pointe et un maillet en cœur. S. s. : un griffon. L. : S' Ian Drolyns (Fiefs, Nos 3537 et 4269).

Drolshagen. Henri van Drolshaghen reçoit une rente du comté de Berg et de Ravensberg, 1372 : une bande de trois losanges et une bordure engrêlée. L. : de . rolschagen (Duss., Jul.-Berg, N° 882).

— Louis van Drolshaghen reçoit, du Brabant, une indemnité, van dien dat ic bij den here van Bollant tot Wassemberge neder tach ende gevangen wert, 1377, 7 avril : deux glaives, passés en sautoir, les pointes en bas. L. : S' Lodovic va' Dronshag (B.).

Dromer (Eloy le), échevin de Nieuport, 1403 : un poisson, posé en fasce, broch. sur un bâton, accompagné au canton s. d'une coquille. L'écu suspendu au bec d'un griffon. L. : (C. C. B., Acquits de Lille, l. 189).

Drongelen (Hessel van), vassal de Guillaume van Buustel (Boxtel), chev., 1373 : trois pals de vair; au chef plain (S.-T., c. 18).

— Jan Drongelen (!) heere tot Eten (Ethen) ende tot Medeleven (Meeuwen), chev., 1416 : écartelé; dans chaque quartier une roue. C. : une roue. L. : Ioh... e Drongelen militi dnt de Eten Σ Merve' (Holl.).

mbrecht van
auquemont,
leur de lis

et en lois,
reute
Marguerite
des biens de
(Themseké),
un lion léo-
à la croix.
s. d'une cuve
e virtusq' to
1. 378).

le Pierre de
ve de Méaux.
ne rose. L. :
alph. de Via-

u convent de
arde), 1483 :
de
s. d'une étoile
al. L. :
Lille, l. 224).

99 : un arbre
l'autre à S.,
rch, Herc-

miles. sc. un
n et un bâton
iboitn mylt'

ambochshere
r Besoijen),
lle Drie-

du comte de
chiqueté, à la
de Drincham

teau  ial
2 : écu cassé.
c. 887, l. 151-

ourte : échiqueté
teules (plain). Le
apeau de sable,
s aiguières d'ar-
nversé, les deux
atapeau.
essiquier d'azur
entelle, et erge :

